

MARDİN İLİNDE EĞİTİMİN DAĞILIŞI

Enise TÜRK

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd.Doç.Dr.Hasan KARA

Afyonkarahisar

2007

MARDİN İLİNDE EĞİTİMİN DAĞILIŞI

Enise TÜRK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlköğretim Ana Bilim Dalı

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı

Danışman: Yrd.Doç.Dr. Hasan KARA

Afyonkarahisar

Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ağustos 2007

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

MARDİN İLİNDE EĞİTİMİN DAĞILIŞI

Enise TÜRK

İlköğretim Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı

Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ağustos 2007

Danışman: Yrd.Doç. Dr. Hasan KARA

Mardin, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin doğusunda yer almaktadır. Şehir ile ilgili olarak, eğitim alanında detaylı bilimsel araştırmalar yeterince yapılmamıştır. Bunun sonucunda da araştırmalarda kaynak sıkıntısı çekilmektedir. Bu çalışmada 2005–2006 eğitim-öğretim yılında Mardin ilindeki eğitim faaliyetleri nedensellik, sebep-sonuç, dağılım gibi bilimsel ilkeler dikkate alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Mardin ilinde eğitimin gelişiminin incelendiği bu araştırmada, eğitim faaliyetlerinin ülke genelinde tarihi gelişimi genel olarak ele alınmıştır. Mardin'in eğitim yapısı incelenirken basılı eserler, istatistikî veriler ve yerinde yapılan gözlemlerden yararlanılmıştır. 2005–2006 eğitim-öğretim yılı ilk ve ortaöğretim bilgi ve istatistikleri İl Milli Eğitim Müdürlüğünden; yükseköğretim bilgi ve istatistikleri ise Mardin Meslek Yüksekokulundan temin edilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda Mardin'de eğitimin

istenilen ölçüde gelişmediği belirlenmiştir. 8 yıllık zorunlu eğitim uygulaması nedeni ile ilköğretime talebin fazla olduğu görülmektedir. Ancak ortaöğretime geçişlerde öğrenci sayısında önemli düşüşler olduğu belirlenmiştir. Özellikle cinsiyet dağılımında ortaya çıkan bu düşüş eğitimde önemli sıkıntılar çıkarmaktadır. Araştırma sahasının topografik yapısı ve kırsal yerleşmelerin fazla sayıda ve dağınık olması da ilk ve ortaöğretimi olumsuz etkilemektedir.

ABSTRACT

THE DISPERSION OF EDUCATION IN MARDİN

Enise TÜRK

Science Branch Of Class Teaching

Afyonkarahisar Kocatepe University, Institute the of Social Sciences

August, 2007

Advisor: Yrd. Doç. Dr: Hasan KARA

Mardin is in the east of the South East anatolia. There hasn't been made enough detailed scientific research in the field of education about the city. This situation causes lack of sources for further researches. In the research, in 2005-2006 education and teaching year the education activities has been tried to be explained considering scientific principles such as causality, cause-result and the dispersion principles. The research in which education development of Mardin has been studied, the general historical situation of education of country has been observed. When the Mardin's education construction being examined it is being put account from printed work, statistics and high school statistics of higher education has been provided from medicinal high school and Mardin industrial high school. In the result of work that is made, it is being determined that the education in Mardin hasn't been developed as wished level. The 8 years compulsory education, has increased the demand to the primary education but there is an important decrease has been determined about the numbers of student in the transition of high school. Especially the decrease in the distribution of gender been caused important problems; topographical construction of research field and excessive

number and the disorganized construction of rural settlement affects the primary education and high education negatively.

TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

İmza

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Hasan KARA .....

Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Lütfi ÖZAV .....

: Yrd. Doç. Dr. M. Zahit YILDIRIM .....

İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Enise TÜRK'ün "Mardin İlinde Eğitimin Dağılışı" başlıklı tezi 02. 08. 2007 tarihinde, yukarıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir..

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Mardin İlinde Eğitimin Dağılışı adlı bu araştırma Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bilim dalında hazırlanmış bir yüksek lisans tezidir. Araştırma konusunun seçiminde bu konu üzerinde yeterince çalışma yapılmamış olması ve Mardin ilinin eğitim seviyesinin istenilen düzeye getirilememiş olması yönlendirici olmuştur.

Araştırmada öncelikle ülkemizdeki eğitimin gelişimi genel olarak incelenmiş, ve Mardin'in eğitimiyle bağlantı kurularak günümüzdeki eğitim durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca eğitim faaliyetleri ile ilgili tespit edilen sorunlar belirlenerek, çözüm önerileri sunulmuştur.

Araştırmanın her aşamasında yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen, bilgilerinden yararlandığım, derin saygı duyduğum değerli hocam aynı zamanda tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hasan KARA'ya teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Araştırmada varılan sonuçların, Mardin ilinin eğitim yapısının planlanmasında dikkate alınacağını ve beklenen yararları sağlayacağını ümit ediyorum.

Enise TÜRK

ÖZGEÇMİŞ

Enise TÜRK
İlköğretim Ana Bilim Dalı
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı
Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans : Afyon Kocatepe Üniversitesi, Uşak Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler
Öğretmenliği Bölümü

Lise : Mardin Kızıltepe Lisesi

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: Kızıltepe 21.04.1978

Cinsiyeti: Kız

Yabancı Dil: İngilizce

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	11
ABSTRACT.....	1V
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	VI
ÖNSÖZ	VII
ÖZGEÇMİŞ	VIII
İÇİNDEKİLER	IX
TABLolar LİSTESİ.....	XI
HARİTALAR LİSTESİ	XV
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XVI
RESİMLER LİSTESİ	XVIII
KISALTMALAR.....	XIX
I. PROBLEM	1
II. AMAÇ.....	1
III. ÖNEM.....	1
IV. VARSAYIMLAR.....	2
V. SINIRLILIKLAR.....	2
VI. YÖNTEM	2
GİRİŞ	3

BİRİNCİ BÖLÜM

İLKÖĞRETİMİN TARİHİ GELİŞİMİ

I. İLKÖĞRETİMİN GELİŞİMİ	11
A) CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEM.....	11
1. Sıbyan-İbtidai Mektepleri	12
2. Rüşdiye Mektebi	13
3. İdadi Mektebi	16
B) CUMHURİYET SONRASI DÖNEM	17
1. Genel Durum	17
2. Mardin’de İlköğretimin Gelişimi	18

	Sayfa
II. ORTAÖĞRETİMİN GELİŞİMİ	19
A) MARDİN'DE ORTAÖĞRETİMİN GELİŞİMİ.....	22
1. Cumhuriyet Öncesinde Ortaöğretim	22
2.. Cumhuriyet Sonrasında Ortaöğretim.....	24
III. YÜKSEKÖĞRETİMİN TARİHİ GELİŞİMİ	25
A) MARDİN'DE YÜKSEKÖĞRETİMİN GELİŞİMİ	28

İKİNCİ BÖLÜM

İLKÖĞRETİM

I. İLKÖĞRETİMİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU	30
A) MARDİN İLİNDE İLKÖĞRETİMİN GENEL GÖRÜNÜMÜ	30
1. MERKEZ İLÇE	40
2. DARGEÇİT İLÇESİ	46
3. DERİK İLÇESİ.....	51
4. KIZILTEPE İLÇESİ	57
5. MAZIDAĞI İLÇESİ.....	63
6. MİDYAT İLÇESİ	67
7. NUSAYBİN İLÇESİ	73
8. ÖMERLİ İLÇESİ	78
9. SAVUR İLÇESİ	83
10. YEŞİLLİ İLÇESİ.....	88
B) MARDİN'DE TAŞIMALI EĞİTİM.....	92

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORTA VE YÜKSEK ÖĞRETİM

I. ORTAÖĞRETİMİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU	97
A) MERKEZ İLÇE	97
B) DİĞER İLÇELER.....	100

	Sayfa
II. MARDİN'DE YÜKSEKÖĞRETİMİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU	108
A) LİSANS PROGRAMLARI	109
B) ÖN LİSANS PROGRAMLARI.....	110
SONUÇ VE ÖNERİLER	114
KAYNAKÇA	119

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Mardin İlinde Ortalama, En Yüksek, ve En Düşük Sıcaklık Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı	6
Tablo 2. Mardin İlinde Sayım Yıllarına Göre Nüfus Artışı (1955-2000).....	8
Tablo 3. Mardin İlinde Nüfusun Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı (2000)	9
Tablo 4. Mardin’de Yer Alan Etnik ve Dinsel Grupların Okul Dağılımı (1890)	15
Tablo 5. Mardin İli İlköğretim Okullarının İlçelere Göre Dağılımı	30
Tablo 6. Mardin İli İlköğretim Okulu Öğrencilerinin İlçelere Göre Dağılımı	31
Tablo 7. Mardin İli İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Sınıflara Dağılımı.....	33
Tablo 8. Mardin İli İlköğretim Okullarının Kır-Kent Dağılım Tablosu	34
Tablo 9. Birleştirilmiş Sınıflı İlköğretim Okullarının Dağılımı.....	35
Tablo 10. Birleştirilmiş Sınıflı İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	36
Tablo 11. Mardin’de Yatılı İlköğretim Okullarının Dağılımı.....	38
Tablo 12. Mardin İlköğretim Okullarında Çalışan Kadrolu Öğretmen Dağılımı	39
Tablo 13. Merkez İlçe İlköğretim Okulları Öğrenci Dağılımı.....	41
Tablo 14. Merkez İlçe Şehirselsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	42
Tablo 15. Merkez İlçe Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	44
Tablo 16. Merkez İlçe BSİO’larda Öğrenci Dağılımı	45
Tablo 17. Dargeçit İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	48
Tablo 18. Dargeçit Şehirselsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	48
Tablo 19. Dargeçit Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	50
Tablo 20. Dargeçit’te Yer Alan BSİO’larda Öğrenci Dağılımı	50
Tablo 21. Derik İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	53
Tablo 22. Derik Şehirselsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	53

Sayfa

Tablo 23. Derik Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	54
Tablo 24. Derik'te Yer Alan BSİO'larda Öğrenci Dağılımı.....	55
Tablo 25. Kızıltepe İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	58
Tablo 26. Kızıltepe Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	59
Tablo 27. Kızıltepe Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	60
Tablo 28. Kızıltepe'de Yer Alan BSİO'larda Öğrenci Dağılımı	61
Tablo 29. Mazıdağı İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	64
Tablo 30. Mazıdağı Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	65
Tablo 31. Mazıdağı Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	66
Tablo 32. Mazıdağı'nda Yer Alan BSİO'larda Öğrenci Dağılımı.....	67
Tablo 33. Midyat İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı.....	69
Tablo 34. Midyat Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	69
Tablo 35. Midyat Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	71
Tablo 36. Midyat'ta Yer Alan BSİO'larda Öğrenci Dağılımı	72
Tablo 37. Nusaybin İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı.....	74
Tablo 38. Nusaybin Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	75
Tablo 39. Nusaybin Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	76
Tablo 40. Nusaybin'de Yer Alan BSİO'larda Öğrenci Dağılımı	77
Tablo 41. Ömerli İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı.....	79
Tablo 42. Ömerli Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	80

Sayfa

Tablo 43. Ömerli Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	81
Tablo 44. Ömerli’de Yer Alan BSİO’larda Öğrenci Dağılımı	82
Tablo 45. Savur İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı.....	84
Tablo 46. Savur Şehrsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	85
Tablo 47. Savur Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	86
Tablo 48. Savur’da Yer Alan BSİO’larda Öğrenci Dağılımı	87
Tablo 49. Yeşilli İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	89
Tablo 50. Yeşilli Şehrsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	89
Tablo 51. Yeşilli Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	90
Tablo 52. Yeşilli’de Yer Alan BSİO’larda Öğrenci Dağılımı	91
Tablo 53. Mardin’de Taşınalı Eğitimin Dağılımı	94
Tablo 54. Taşınalı Eğitimden Yararlanan Öğrenci Dağılımı.....	95
Tablo 55. Merkez İlçede Ortaöğretim Kurumlarının Dağılımı.....	98
Tablo 56. Merkez İlçede Yer Alan Genel ve Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenci Dağılımı	99
Tablo 57. Diğer İlçelerde Ortaöğretim Kurumlarının Öğrenci Dağılımı.....	101
Tablo 58. Mardin İlinde Yer Alan Çok Programlı Liseler.....	105
Tablo 59. Mardin İlinde Yer Alan Ortaöğretim Kurumları Öğretmen Dağılımı	107
Tablo 60. Mardin SYO Öğrencilerinin Geldikleri İllere Göre Dağılımı	109
Tablo 61. Mardin MYO Öğrencilerinin Bölümlere Göre Dağılımı.....	111
Tablo 62. Mardin MYO Öğrencilerinin Geldikleri İllere Göre Dağılımı	112

HARİTALAR LİSTESİ**Sayfa**

Harita 1. Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası.....	5
Harita 2. Merkez İlçe Haritası.....	41
Harita 3. Dargeçit Haritası	47
Harita 4. Derik Haritası.....	52
Harita 5. Kızıltepe Haritası	57
Harita 6. Mazıdağı Haritası.....	64
Harita 7. Midyat Haritası	68
Harita 8. Nusaybin Haritası.....	73
Harita 9. Ömerli Haritası.....	79
Harita 10. Savur Haritası.....	83
Harita 11. Yeşilli Haritası	88

GRAFİKLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik 1. Mardin İli İlköğretim Okulu Öğrencilerinin İlçelere Göre Dağılımı	32
Grafik 2. Mardin İli İlköğretim Okullarının Kır-Kent Dağılımı.....	35
Grafik 3. Birleştirilmiş Sınıflı İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	37
Grafik 4. Mardin İlköğretim Okullarında Çalışan Kadrolu Öğretmen Dağılımı	40
Grafik 5. Merkez İlçe Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	43
Grafik 6. Merkez İlçe Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	44
Grafik 7. Dargeçit Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	49
Grafik 8. Dargeçit Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	50
Grafik 9. Derik Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	54
Grafik 10. Derik Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	55
Grafik 11. Kızıltepe Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	59
Grafik 12. Kızıltepe Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	61
Grafik 13. Mazıdağı Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	65
Grafik 14. Mazıdağı Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	66
Grafik 15. Midyat Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	70
Grafik 16. Midyat Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	71

Sayfa

Grafik 17. Nusaybin Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	75
Grafik 18. Nusaybin Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	77
Grafik 19. Ömerli Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	80
Grafik 20. Ömerli Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	81
Grafik 21. Savur Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	85
Grafik 22. Savur Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	86
Grafik 23. Yeşilli Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	90
Grafik 24. Yeşilli Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı	91
Grafik 25. Merkez İlçe Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenci Dağılımı.....	97
Grafik 26. Merkez İlçe Ortaöğretim Kurumları Sınıflarında Öğrenci Dağılımı.....	100
Grafik 27. Diğer İlçelerde Öğrenci Dağılımı.....	102
Grafik 28. Mardin İlinde Yer Alan Çok Programlı Liseler (2005-2006)	105
Grafik 29. Diğer İlçe Ortaöğretim Kurumları Sınıflarında Öğrenci Dağılımı.....	106
Grafik 30. Mardin İlinde Yer Alan Ortaöğretim Kurumları Öğretmen Dağılımı.....	107
Grafik 31. Mardin SYO Öğrencilerinin Geldikleri İllere Göre Dağılımı	110
Grafik 32. Mardin MYO Öğrencilerinin Geldikleri İllere Göre Dağılımı.....	112

RESİMLER LİSTESİ**Sayfa**

Resim 1. Vali Alaattin Turhan İlköğretim Okulu	42
Resim 2. Özel Safiye Beşir Atak İlköğretim Okulu	46
Resim 3. Kızıltepe'nin Köklü Okullarından Olan 23 Nisan İlköğretim Okulu	60
Resim 4. Kızıltepe Süleyman Demirel İlköğretim Okulu.....	62
Resim 5. Nusaybin Cumhuriyet İlköğretim Okulu	76
Resim 6. Kızıltepe Lisesi'nden Bir Görünüm.....	103
Resim 7. Mazıdağı Çok Programlı Lisesi	104
Resim 8. Mardin Meslek Yüksekokulu	108

KISALTMALAR

A.g.e.	:	Adı Geçen Eser.
A.g.m.	:	Adı Geçen Makale.
A.g.t.	:	Adı Geçen Tez.
Anad. L.	:	Anadolu Lisesi.
BSİO	:	Birleştirilmiş Sınıflı İlköğretim Okulu
C.	:	Cilt.
ÇPL	:	Çok Programlı Lise.
DİE	:	Devlet İstatistik Enstitüsü.
E.	:	Erkek.
E.M.L.	:	Endüstri Meslek Lisesi.
İ.H.L.	:	İmam Hatip Lisesi.
vb	:	Ve Benzeri.
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı.
MEM	:	Milli Eğitim Müdürlüğü.
MÖ	:	Milattan Önce
MS	:	Milattan Sonra
YİBO	:	Yatılı İlköğretim Bölge Okulu.
PİO	:	Pansiyonlu İlköğretim Okulu.
s.	:	Sayfa
S.	:	Sayı.
İÖ	:	İkinci Öğretim.
İÖO	:	İlköğretim Okulu.
K.	:	Kız.
km	:	Kilo Metre.
L.	:	Lise.
MYO	:	Meslek Yüksek Okulu.
SYO	:	Sağlık Yüksek Okulu.
YY	:	Yüz Yıl.

I. PROBLEM

Mardin, Cumhuriyet devrinde il olmuş bir şehrimizdir. Tarihi şehrin ilk kuruluşu milattan öncesine dayanmakla beraber günümüzde bu köklü şehirde eğitim alanında yeterli gelişme kaydedilememiştir. İçinde bulunulan olumsuz ekonomik koşullar nedeni ile şehir büyük miktarda göç vermiştir. Özellikle kırsal kesimde yerleşmeler çok dağınık ve az nüfuslu olduğu için okullar gerekli öğrencileri ve öğretmenleri bulamaz hale gelmiştir. Bu nedenle bazı okullar kapatılmış, bazılarında da taşınmalı eğitim uygulanmaya başlanmıştır. Bu durum ise eğitim faaliyetlerinde kaliteyi düşürmüştür.

II. AMAÇ

Mardin ilinde eğitim alanında yapılmış yeterli bilimsel çalışma bulunmamaktadır. Bunun sonucunda da araştırmalarda veri sıkıntısı çekilmektedir. İstatistikî çalışma sayısı yok denecek kadar azdır. Bu çalışma ile eğitim faaliyetleri genel olarak değerlendirilerek, istatistikî bilgiler verilmeye ve durum tespiti yapılarak sorunların çözümü için öneriler sunulmaya çalışılmıştır.

III. ÖNEM

Araştırma sahasını oluşturan Mardin ilinde eğitim ile ilgili çok sayıda sorun söz konusudur. İl genelinde zorunlu öğretimden sonra ortaöğretime geçişlerde büyük sayısal düşüşler dikkati çekmektedir. Özellikle cinsiyet dağılımında ortaya çıkan bu düşüş eğitimde önemli sıkıntılar ortaya çıkarmaktadır. Araştırmada eğitimde yaşanan sıkıntılar irdelenerek tespit edilmeye çalışılmış ve çözüm yolları önerilmiştir. Toplumların kalkınmalarında ve varlıklarını devam ettirmelerinde kaliteli eğitimin gerekliliği düşünüldüğünde, eğitimin daha iyi plânlanması gerekliliğinin önemi ortaya çıkacaktır. Ayrıca yaptığımız araştırmanın Mardin İli'nin eğitimine katkıda bulunması ve kendinden sonraki çalışmalara kaynaklık oluşturması beklenmektedir.

IV. VARSAYIMLAR

Mardin’de kırsal yerleşmelerin dağınık ve az nüfuslu oluşu, tam teşekküllü okulların açılmamasına neden olmuştur. Bu nedenle ilköğretim ve ortaöğretimde bazı aksamalar söz konusudur. Kırsal yerleşmelerde ortaöğretim okullaşma oranının düşük oluşu, ortaöğretime olan ilgiyi çok düşük seviyeye getirmektedir. Bu nedenle kırsal yerleşmelerde yaşayan öğrencilerin büyük çoğunluğu ilköğretim sonrası eğitimlerine devam etmemektedir.

V. SINIRLILIKLAR

Mardin ile ilgili veri temininde sıkıntılar yaşanmaktadır. İl halk kütüphanesi yeterli kaynağa sahip değildir. Mardin Tarihi ve İhtisas Kütüphanesinde Mardin ili ile ilgili eserler ve tezler için bir bölüm bulunmakta ancak burada da her türlü bilgiye ulaşmak mümkün olmamaktadır. Mardin ile ilgili bilimsel çalışmaların yeterli düzeyde yapılmamış olması, araştırmanın sınırlılığını etkileyen bir diğer faktördür.

VI. YÖNTEM

Mardin İlinde Eğitimin Dağılışı adlı bu araştırma, bilimsel yöntemler kullanılarak hazırlanmıştır. Araştırma sahası ve konusu seçilirken, söz konusu alan ve konu ile ilgili önceden bu tür bir çalışmanın yapılmamış olması göz önüne alınmıştır.

Çalışma için ilk olarak seçilen alan ve konu üzerinde literatür taraması yapılmıştır. Öte yandan araştırma sahası ile ilgili kaynaklar sınırlı olduğu için genel eserlerden yararlanma yoluna gidilmiştir. Literatür taramasından sonra alan araştırmasına başlanmıştır. Mardin Milli Eğitim Müdürlüğü, Mardin Meslek Yüksek Okulu ve İl Nüfus Müdürlüğünden temin edilebilen istatistik verilerinden yararlanma yoluna gidilmiş ve elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Dokümanter veriler elde edildikten sonra araştırmanın yazım aşamasına geçilmiştir. Çalışma yazılırken sosyal bilimlerde kullanılan araştırma yöntemlerinden dağılım, korelasyon, neden-sonuç ilkeleri ile grafik, harita, tablo gibi ifade tekniklerine bağlı kalınmıştır.

GİRİŞ

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Mardin ili 39°-56' ve 42°-54' doğu boylamlarıyla 36°-55' ve 38°-51' kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. İl, doğuda Şırnak ve Siirt; batıda Şanlıurfa; kuzeyde Diyarbakır ve Batman; güneyde Suriye ile komşudur (Harita 1)¹.

Tarihi Mardin ili, Tur Abdin Bölgesinin en batı ucunda ve Diyarbakır-Nusaybin yolunu kontrolü altında tutan bir noktada bir tepenin güneye bakan sırtlarında kurulmuştur². 8.806 km² yüzölçümüyle Türkiye topraklarının yaklaşık olarak %1.14'ünü oluşturmaktadır³. İl, Mardin eşiği; Mardin eşiği güneyi ve kuzeyi olarak üç kısımda incelenebilir. Mardin eşiğinin güneyini Mezopotamya düzlüğünün devamı niteliğindeki ova oluşturmaktadır⁴. Kuzeydeki Diyarbakır Havzası ile güneydeki Suriye düzlüklerini birbirinden ayıran Mardin-Midyat Eşiği üzerinde ise il topraklarının büyük bir kısmı toplanmıştır⁵.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Dicle ve Fırat havzalarının içerisinde yer alan Mardin ilinde çeşitli yeryüzü şekillerine rastlamak mümkündür. Bütün jeolojik zamanları temsil eden kristal ve tortul kütle çeşitlerinden iç püskürük mahsullerine ve bunların değişmesinden meydana gelen sahralara varıncaya kadar çeşitli formasyonlar bulunmaktadır⁶.

İlin yeryüzü şekilleri Toros kıvrımlarının olduğu 3. zamanda ortaya çıkmıştır. Oluşum sırasında Hakkari yöresi çok geniş bir kütle halinde yükselmiştir. İl yerleşim alanının Dicle Vadisinin batısında kalan kesimi bu kütle devami niteliğindedir. Mardin Dağları olarak adlandırılan bu büyük kütle il topraklarını ortadan bölmekte ve Diyarbakır Havzası ile Suriye Çölü arasında bir eşik oluşturmaktadır⁷.

Denizden yükseltisi 1083 m. olan Mardin ilinin önemli bir kısmı dağlarla çevrilidir. Bunların en yüksekliği 1480 metre yükseltiye sahip Karakaş Dağı'dır.

¹ Yaşayan Tarih Mardin, *Mardin Valiliği Yayınları*, Resim Matbaası, İstanbul, 1999, s.45.

² E.Fusun Alioğlu, *Mardin Şehir Dokusu ve Evler*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003, s.7.

³ DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı, *Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri*, DİE Matbaası, Ankara, 2002, s.25.

⁴ 1987 Mardin İl Yıllığı, Mardin Valiliği, İstanbul, 1987, s.56.

⁵ İl-İl Yurdumuz Türkiye İller Ansiklopedisi, Milliyet Doğan Gazetecilik A.Ş., İstanbul, 2005, C.2, s.250.

⁶ Yaşayan Tarih Mardin, s.45.

⁷ Uğur ÖZTÜRK, XX. Yüzyılda Mardin Tarihi ve İnanç Coğrafyası (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), Elazığ, 1997, s.2-3.

Dağlardan sonra en yaygın yeryüzü şekillerini ova ve platolar oluşturmaktadır. Bu ovaların en büyüğü 35 km. uzunluğu ve 20 km. genişliği ile Kızıltepe Ovası'dır⁸. Suriye sınırı boyunca uzanan Mardin ve Nusaybin ovaları da buralarda yaşayan halk için hayati bir önem taşımaktadır⁹.

İnceleme alanı akarsular yönünden fakirdir. İldeki en büyük akarsu idari bölünmenin olduğu 1990 yılına kadar Dicle Nehri'dir. Ancak şu an sadece Dicle Nehri'nin bazı kolları il sınırları dâhilindedir. İlde yer alan akarsular Gümüş Çayı, Göksu Çayı, Savur Çayı, Olucak Deresi, Çaçak Deresi, Büyük Dere, Hınıs Deresi, Seyhan Deresi, Hanok Suyu, Derinsu, Zergan Suyu ve Çağçağ Suyu'dur. Mardin'de doğal göl yoktur. Sadece Buğur Suyu üzerinde 260 hektarlık alana sahip Buğur Baraj Gölü yer almaktadır¹⁰.

Çevresindeki illere göre daha fazla yağış alan Mardin ilinin iklim yapısı Akdeniz ikliminin etkilerinin de gözlendiği yumuşak karasal iklim tipinin etkisindedir. Kışlar soğuk ve kar yağışlı, yazlar ise sıcak ve kurak geçer¹¹. İlin iklimini ova ve dağ kesimi olarak iki şekilde değerlendirmek mümkündür. Bu iki kesim arasındaki farklılık yağış ve sıcaklık değerlerinde ortaya çıkmaktadır. Ova kesiminde yazlar çok sıcak, kışlar ise ılıman ve yağmurlu olur. Bu kesimde az miktarda da kalıcı olmayan kar yağışı görülür. Dağ kesimi ise yazları ovaya oranla daha serin olup, kışları ise bol yağmurlu ve kar yağışlı geçer¹².

Mardin ilinin yıllık sıcaklık ortalaması 15,9 °C dir. En soğuk ay ortalama 2,9 °C ile Ocak; en sıcak ay ortalama 29,8 °C ile Temmuz ayıdır (Tablo 1). Sıcaklık değerlerinin az olduğu aylar güneşlenme süresinin kısa olduğu dönemlerdir.

Araştırma sahasının mevsimlik yağış değerleri incelendiğinde Mardin ilinin 60 yıllık toplam yağış ortalamasının 700,5 mm. olduğu görülmektedir. En fazla yağış miktarı Aralık ve Ocak ayında; en az ise Temmuz ve Ağustos ayında görülmektedir. Toplam yağışların yarısına yakını kış mevsiminde düşmekte olup yaz mevsiminde ise yağışlara hemen hiç rastlanılmamaktadır. Karasal iklim tipinin hüküm sürdüğü ilde yükseltinin etkisi yağış miktarı üzerinde belirleyici rol oynamaktadır.

⁸ Çiğdem MANER, *Binyılların Tanığı Mardin ve Çevresi Gezi Rehberi*, Marev Yayınları, İstanbul, 2006, s.10.

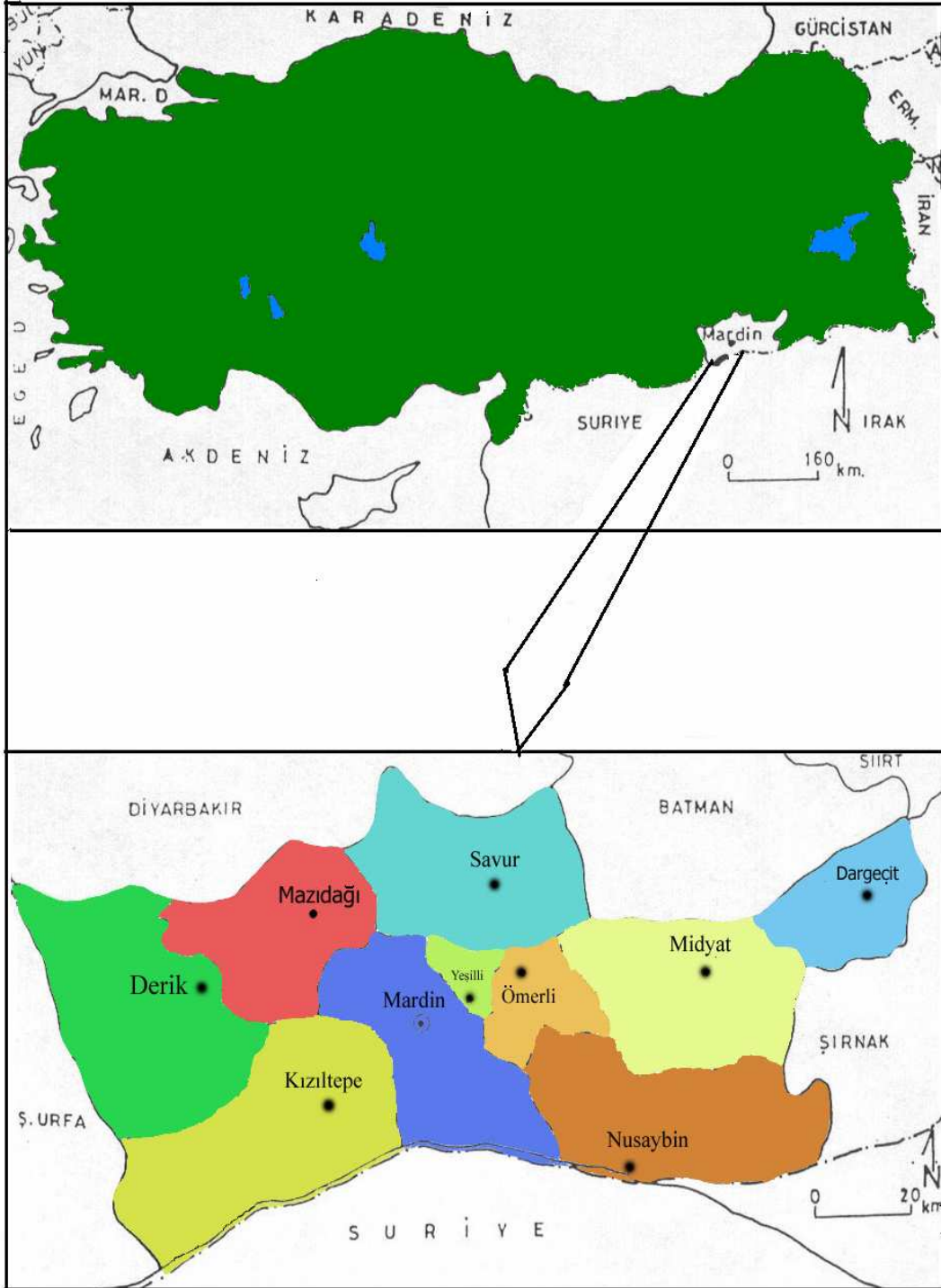
⁹ Yaşayan Tarih Mardin, s.48.

¹⁰ Veysi GÜNAL, Mardin'in İktisadi Coğrafyası, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), Şanlıurfa, 1999, s.16.

¹¹ İl-İl Yurdumuz Türkiye İller Ansiklopedisi, s.250.

¹² 1987 Mardin İl Yıllığı, s.59.

Harita 1. Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası.

Tablo 1. Mardin İlinde Ortalama, En Yüksek ve En Düşük Sıcaklık Değerlerinin Aylara Göre Dağılımı (1940-2002).

Aylar	Ort. Sıc.	En Yüksek Sıc.	En Düşük Sıc.
Ocak	2.9	5.6	0.4
Şubat	3.9	6.9	1.0
Mart	7.6	11.1	4.2
Nisan	13.2	17.0	9.4
Mayıs	19.4	23.6	14.8
Haziran	25.5	30.3	19.9
Temmuz	29.8	34.8	24.3
Ağustos	29.4	34.4	24.3
Eylül	25.1	29.9	20.5
Ekim	18.2	22.6	14.3
Kasım	10.9	14.4	7.9
Aralık	5.1	7.8	2.6
Ortalama	15,9	19,9	12,0

Kaynak: Mardin Meteoroloji Müdürlüğü.

Mardin ili bitki örtüsü yönünden yoksul bir durumdadır. Bitki örtüsü yüzyıllar boyu süren yok etmeler sonucu ortadan kaldırılmış ve alanın büyük bölümü bozkır (step) görünümünü almıştır. Bugün var olan bitki örtüsünün baskın özelliği kuru ormanlardır. Çeşitli meşe türlerinden oluşan bu ormanlardaki en yaygın öge mazi meşesidir. Ormanın alt sınırı bozkır görünümlü geniş düzlüklerin bitiminde, 700–800 metreden itibaren başlar. Bu ormanlar Bodur ve seyrek çalılardan oluşmaktadır. İlin güney kesiminden Suriye sınırına doğru doğal bozkır özelliği belirir¹³.

İlde hâkim rüzgâr yönü kuzey yönlü rüzgârlardır. Soğuk mevsimde İç Asya üzerine yerleşen yüksek basınç alanının Türkiye'ye ve İskenderun alçak basınç merkezine kollar göndermesi sonucu ilde hâkim rüzgâr yönü kuzey (NNE) yönlü

¹³ Görsel Türkiye Ansiklopedisi, Görsel Yayınlar, Yazır Matbaacılık, İstanbul, 1985, C.5, s.888.

olmuştur¹⁴. İlin son 10-15 yıllık parametrelerinde oluşan değişiklikler sonucu rüzgarın hız ve esme süresi dikkate alındığında NNE (Kuzey, Kuzey, Doğu) yön yerini bazen NNW (Kuzey, Kuzey, Batı), bazen de ESE (Doğu, Güney, Doğu) yönlerine bırakmıştır. Son 10 yılda ise ESE (Doğu, Güney, Doğu) yerini ENE (Doğu, Kuzey, Doğu) yönüne bırakmış görülmektedir¹⁵.

İnceleme sahasının ekonomik faaliyetleri arasında tarımsal faaliyetler başta gelir. En çok yetiştirilen bitkisel ürünler: buğday, üzüm, arpa, karpuz, pamuk, kırmızı mercimek, kavun, domates, patlıcan ve nohutur. Akdeniz kıyısına uzak olmasına rağmen ilde geniş miktarda zeytin üretimi de yapılmaktadır¹⁶.

İlin ekonomik faaliyetleri arasında sanayi ve ticaretin de önemli bir fonksiyonu bulunmaktadır. Sanayi faaliyetleri özellikle Mardin-Kızıltepe arasında yoğunluk göstermektedir. İl genelinde gıda sanayi ve taş-toprağa bağlı sanayi ürünleri büyük önem arz etmektedir. Nusaybin Ovası'nda ise pamuğa dayalı sanayi tesisleri ön plandadır. Gıda ve tarımsal ürünler ise ticarete konu olan malları oluşturmaktadır. Üretilen tahıl ve sanayi ürünleri il ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılmakta olup, fazlası komşu illere ve Ortadoğu ülkeleri ile Türk Cumhuriyetlerine satılmaktadır¹⁷.

Cumhuriyet devrinde il olan Mardin'in¹⁸ nüfusu bu tarihten sonra giderek artış göstermiş ve il hızla büyümüştür. 1950 yılında 269.490 olan il nüfusu, 2000 yılına kadar olan süre içerisinde 705.098'e ulaşmıştır¹⁹. (Tablo 2).

Mardin ilinin 1950–2000 yılları arasındaki nüfusu incelendiğinde nüfusun sürekli artmış olduğu görülmektedir. Ancak 1990 yılında Mardin ilinin idari yapısında değişiklikler meydana gelmiştir. İle bağlı bulunan Cizre, İdil ve Silopi ilçeleri Şırnak iline bağlanmıştır²⁰. Bu yeni yapılanma ile nüfusta azalma olduğu gibi, ilin yüzölçümü de küçülmüştür.

¹⁴ GÜNAL, *a.g.t.*, s.15.

¹⁵ Mardin Meteoroloji Müdürlüğü İstatistikleri, Mardin, 2006.

¹⁶ İl-İl Yurdumuz Türkiye İller Ansiklopedisi, s.251.

¹⁷ GÜNAL, *a.g.t.* s.6.

¹⁸ 1987 Mardin İl Yıllığı, s.19.

¹⁹ 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, s.43.

²⁰ 2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, s.25.

Tablo 2. Mardin İlinde Sayım Yıllarına Göre Nüfus Artışı (1955–2000).

Sayım Yılı	Şehirsal Nüfus	Kırsal Nüfus	Toplam
1950	49.945	219.545	269.490
1955	62.346	243.174	305.520
1960	73.907	279.504	353.411
1965	90.093	307.787	397.880
1970	119.852	333.240	453.092
1975	155.876	363.811	519.687
1980	192.004	372.963	564.967
1985	244.000	408.069	652.069
1990	249.032	308.695	557.727
2000	391.249	313.849	705.098

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı, *2000 Genel Nüfus Sayımı*, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri.

1950–2000 yılları arasındaki elli yıllık sürede şehirsal yerleşme ile kırsal yerleşmelerin nüfusları incelendiğinde nüfusun genel olarak düzenli bir artış gösterdiği görülmektedir. Ancak bazı dönemlerde dikkati çeken oranda artışlar olmuştur. Şehir merkezinde en belirgin artış 1990–2000 yılları arasında gerçekleşmiştir. Bu dönemlerde şehir nüfusunda görülen artışta doğal nüfus artışının dışında, bölgede yaşanan terör olayları komşu illerden ve ilin kırsal yerleşmelerinden şehir merkezine yapılan göçleri artırmıştır. Bu durum işsizlik, eğitim, sağlık gibi sosyo-ekonomik problemleri de beraberinde getirmiştir.

Mardin ilinde kilometre kareye düşen kişi sayısı 1927 yılında yaklaşık 14 kişi iken, 2000 yılında 80 kişiye yükselmiştir. Mardin ilinin ortalama hane halkı büyüklüğü artmaktadır. 1955 yılında ortalama 6 kişi olan hane halkı büyüklüğü 2000 yılında 7,7 kişiye yükselmiştir²¹. Bu yükselişte doğurganlık oranının yüksek olmasına paralel olarak, nüfusun artış göstermiş olması etkilidir.

²¹DİE, *2000 Genel Nüfus Sayımı*, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, s.25.

Toplumların gelişmelerini sağlayan en önemli etkenlerden biride eğitim düzeyidir. Herhangi bir yerleşim yerinin eğitim seviyesi arttıkça yaşam standardı yükselir ve toplum ilerler.

İnceleme alanının eğitim durumu ve okuryazarlık oranları incelendiğinde okuryazar oranının düşük olduğu ve cinsiyetler arasında önemli farklılıkların olduğu görülmektedir. 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre Mardin ilinde 6 yaşın üzerinde 572.478 kişi bulunmaktadır. Ancak bu nüfusun %71,2'si okuma yazma bilmektedir.

Mardin ilinde ilkokul ve ilköğretim, ortaokul ve dengi, lise ve dengi ile yükseköğretim kademesinin herhangi birisinden mezun olan kişi sayısı 240.969'dır. Yani okuryazar nüfus içerisinde bir okul bitirenlerin oranı %59,1 kişidir. 240.969 kişinin 150.188'i ilkokul ve ilköğretim, 31.654'ü ortaokul ve dengi, 47.106'sı lise ve dengi, 12.021'i ise üniversite mezunudur (Tablo 3). Herhangi bir eğitim kademesinden mezun olarak diploma sahibi olan nüfusun, %34'ünü oluşturan 82.257 kişi kadın, %66'sını oluşturan 158.712 kişi ise erkektir. Bu durum kadın nüfusun eğitimden yeterince faydalanmadığını göstermektedir. Özellikle ilköğretim sonrası eğitim kademesinden mezun olan kadın sayısı erkek sayısına göre çok düşüktür. Kadın nüfusun eğitim basamakları arasında devamlılık sağlayamaması, kızların eğitimine gerekli önemin verilmemesi, bölgede hüküm süren geleneksel değerler, maddi imkânsızlık ve ortaöğretim kurum sayısındaki düşüklük ile açıklanabilir.

Tablo 3. Mardin İlinde Nüfusun Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı (2000).

Nüfusun Eğitim Durumu	Kadın	Erkek	Toplam
Okur-Yazar Değil	120.472	44.285	164.757
Bir Okul Bitirmeyen	76.057	90.457	166.514
İlkokul ve İlköğretim	60.669	89.519	150.188
Ortaokul ve Dengi	7.712	23.942	31.654
Lise ve Dengi	11.182	35.924	47.106
Yüksek Öğretim	2.694	9.327	12.021
Okur-Yazar Toplamı	158.435	249.186	407.621

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

BİRİNCİ BÖLÜM
İLKÖĞRETİMİN TARİHİ GELİŞİMİ

I. İLKÖĞRETİMİN GELİŞİMİ

A) CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEM

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Tanzimat'a gelinceye kadarki eğitim sistemi temel olarak Selçuklulardakine benzer bir yapılanma gösterir. Bu yapılanma içerisinde başlıca örgün eğitim kurumları; sıbyan mektepleri ve medreseler ile devletin idari ve askeri ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş olan resmi okullardır. Osmanlı klasik eğitim sisteminde temel eğitim veren sıbyan mektepleri, sabî olarak adlandırılan beş-altı yaşındaki kız ve erkek çocukları okutmak amacıyla açılmış olan eğitim müesseseleridir²².

Cumhuriyet öncesi dönemde eğitim alanında yapılan ilk yenileştirme çalışmaları, batılı tarzda açılan askerî okullar şeklinde olmuştur. I. Abdülhamit, III. Selim ve II. Mahmut döneminde, devlet ve toplum yapısındaki eksiklikleri kapatmak, ihtiyaçları gidermek için batı devletlerinden esinlenerek yeni düzenlemeler yapılmıştır. Mevcut kurumlar düzenlendiği gibi, modern eğitim kurumları da oluşturulmaya başlanmıştır²³.

Osmanlılarda ilköğretim alanında yapılan yeniliklerin en önemlisi, 1824 yılında II. Mahmut tarafından İstanbul ve çevresinde ilköğretimi zorunlu hale getirmek için çıkarılan fermanıdır. Bu ferman taşradaki sıbyan okullarına da yayılmak istenmişse de başarı sağlanamamıştır²⁴. İlköğretim alanında diğer önemli bir gelişme ise 1869 yılında kabul edilen, Maârif-i Umumiye Nizamnamesi'nden sonra zorunlu hale gelen ilköğretimin, 1876 yılında yayınlanan Kânun-i Esasiye ile anayasa maddesi olarak kabul edilmiş olmasıdır²⁵.

Tanzimat döneminde ilköğretim, bazı düzenlemeler ile sıbyan mektepleri tarafından sürdürülmüştür. II. Mahmut döneminde sıbyan mektepleri düzenlenmek istenmiş, ancak okulların yeniden yapılandırılması mümkün olmamıştır. Bu nedenle söz konusu okulların yerini ibtidaî mektepleri almıştır²⁶. 1869 tarihli Maârif-i Umumiye Nizamnamesi ile sıbyan mektepleri dışında, iptidaî adı altında temel eğitim veren

²² Salih ÖZKAN, *Türk Eğitim Tarihi*, Tolunay Yayınları, Niğde, 1997 s.57.

²³ Yahya AKYÜZ, *Türk Eğitim Tarihi*, (Başlangıçtan 1999'a), Alfa Yayınları, İstanbul,1999, s.124.

²⁴ İbrahim Ethem BAŞARAN, *Türkiye Eğitim Sistemi*, Yargıcı Matbaası, Ankara, 1996, s.76.

²⁵ Şefika KURNAZ, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992, s.19.

²⁶ KURNAZ, *a.g.e.*, s.18.

okulların açılması çalışmalarına başlanmıştır. 1882'den sonra devletin bu okullara ağırlığını koymasıyla birçok sıbyan mektebi iptidaî mektebe dönüştürülmüştür²⁷. 1913'te çıkarılan Tedrisat-ı İptidaîye Kanun-u Muvakkati ile ilköğretimin zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu hükme bağlanmıştır. Bu kanun ile okulların örgütsel yapısında önemli değişiklikler yapılmıştır. İptidaî ve rüşdiye okulları birleştirilerek Mekatib-i İptidaîye-i Umumiye adını almışlardır. Böylece rüşdiyeler altı yıllık ilköğretim okulları kapsamına alınmıştır²⁸. Tedrisat-ı İptidaîye Kanun-u Muvakkati aynı zamanda temel eğitimde düzenlenen ilk kanundur²⁹.

1.Sıbyan-İbtidai Mektepleri

Osmanlı Devleti'nde ilköğretim düzeyinde eğitim ve öğretimin verildiği ilk yer sıbyan mektepleriydi³⁰. Bu okullar devlet adamları veya varlıklı kişiler tarafından kurulur ve giderleri de oluşturulan vakıfların gelirleriyle karşılanırdı. Vakfiyelerde bu okulların adı Darüttalim, Mektep, Mektephane, Muallimhane, Darüilm şeklinde geçmektedir. Hemen hemen her mahalle ve köyde bulunan bu okullara halk arasında ise Mahalle Mektebi, Sıbyan Mektebi denilmiştir³¹.

Sıbyan Mekteplerinin belli bir yönetmeliği veya devletçe hazırlanmış belli bir müfredatı mevcut değildir. Bu okullarda eğitim, çocuklara Kur'an okutmak, okuma-yazma ve İslam dininin kurallarını öğretmek gayesi taşımıştır. Öğretimin ezbere dayandığı sıbyan mekteplerinde genellikle Elifba, Kur'an-ı Kerim, İlm-i Hal, Tecvid, Türkçe Ahlak Risaleleri, Türkçe ve Hat dersleri okutulurdu³².

II. Mahmut döneminde sıbyan mekteplerini düzenlemek amacıyla çalışmalar yapılmıştı. Ancak medrese ve ulema, bu okulları etki alanları olarak gördüğü için kendi anlayışları dışındaki görüşleri buraya sokmuyorlardı³³. Eski durumlarını koruyan ve ulemanın etkisinden kurtarılamayan sıbyan mekteplerinin rüşdiye mekteplerine alınan

²⁷ Sadiye TUTSAK, *İzmir'de Eğitim ve Eğitimciler (1850-1950)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s.8.

²⁸ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.231.

²⁹ TUTSAK, *a.g.e.*, s.8.

³⁰ Bayram KODAMAN, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, s.57.

³¹ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.72.

³² KODAMAN, *a.g.e.*, s.57.

³³ KODAMAN, *a.g.e.*, s.59.

öğrencileri yeterli nitelikte yetiştiremeyişi ilköğretim alanında yeni okullar açma gereksinimini doğurmuştur³⁴.

1869 yılında kabul edilen Maârif-i Umumiye Nizamnamesi ile sıbyan mekteplerinin dışında iptidaî adı altında yeni usulde öğretim yapan okulların açılması çalışmalarına 1870 tarihinde başlanmıştır³⁵. Bu doğrultuda İstanbul'da 1872 tarihinde iptidaî okulu açılmıştır. Bu okul imparatorluğa daha sonra yayılacak olan iptidaî okulların ilkinin oluşturmaktadır³⁶. 1882 tarihinden sonra Maârif Nezareti ilköğretim alanında sıbyan-iptidaî ikiliğini kaldırmak için iptidaî okullarına daha fazla ağırlık vermiş, bu uygulamayla birçok sıbyan mektebi, iptidaî mektebine dönüştürülmüştür³⁷. Eski usulde öğretime devam eden sıbyan mekteplerinin sayısı İkinci Meşrutiyetin sonlarına doğru azalış gösterirken iptidaî mekteplerinin sayısı ise artış göstermiştir³⁸.

Araştırmamızın konusu olan Mardin ilinde sıbyan okullarının kurulması ve ıslahı için Diyarbakır valisine 1869'da emirname ile bildirilmiş ve bu kararın 50 haneden büyük yerleşim yerlerinde uygulamaya geçilmesi istenmiştir. Ancak Mardin'de 1885 yılında sıbyan okullarını düzenlenme çalışmaları yapılmış ve bu doğrultuda 4 erkek ve 2 kız mekteb-i iptidaîsi küşâd edilebilmiştir. Böylece kız öğrenciler de eğitim imkânına kavuşmuştur. 1901 yılında ise Mardin'de Müslümanlara ait 8 hamidiye iptidaî, 2 iptidaî ve 76 sıbyan okulu; gayr-ı müslimlere ait 1 iptidaî ve 14 sıbyan okulu bulunmakta idi³⁹.

2.Rüşdiye Mektebi

Osmanlılarda eğitimde yenileşme hareketleri çerçevesinde 1773'ten itibaren açılan askeri okullarda öğrenim gören öğrencilere öncelikle, Türkçe okuma yazmanın öğretilmesi öğretimi geciktirmekte ve seviyeyi düşürmekteydi. Sıbyan mektepleri bu

³⁴ Ali TÜRER, *Osmanlı Devletinden Türkiye Cumhuriyetine İlköğretim Düşüncesi*, <http://Public.cumhuriyet.edu.tr>. (1.3.2007).

³⁵ KODAMAN, *a.g.e.*, s.64.

³⁶ KODAMAN, *a.g.e.*, s.65.

³⁷ TUTSAK, *a.g.e.*, s.8.

³⁸ BAŞARAN, *a.g.e.*, s.77.

³⁹ Hüseyin Fazlı ERGÜL, Fatih ERDOLU, "Cumhuriyete Kadar Türk Hakimiyeti Dönemlerinde Mardin'de Eğitim ve Eğitim Kurumları", *I Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, İmak Ofset Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti. İstanbul, 2006, s.490.

eksiklikleri gideremediğinden sıbyan mektepleri ile askeri okullar arasında yer alan okulların açılması için çalışılmıştır⁴⁰.

II. Mahmut döneminde, 1838 yılında sıbyan mekteplerinin yetersiz olduğu görülerek, bu okulların ıslahı yoluna gidilmiştir. Bu sebeple sıbyan okullarının üstünde, “sınıf-ı sani” okullarının açılmasına karar verilmiştir⁴¹. Ancak bu okullarda öğrenim görececek olan çocuklar bu okullara rüşd çağları olan 14–15 yaşlarına kadar devam edecek olmaları nedeniyle bu okullara rüşdiye denilmiştir⁴². İlk kuruldukları dönemde sıbyan mekteplerinin bir üst sınıfı gibi düşünülerek açılan rüşdiyeler Tanzimat devrinde ortaöğretimin en alt basamağı haline gelmiştir⁴³. Rüşdiyelerin öğretim süresi ilk açıldıklarında iki yıl iken, daha sonra dört yıla, 1859 yılından itibaren de altı yıla çıkarılmıştır. Daha sonra yapılan değişikliklerle öğretim süresi tekrar beş, dört ve üç yıla indirilmiştir. Buna bağlı olarak da ders programında değişiklikler yapılmıştır⁴⁴. 1869 Maârif Nizamnamesinden sonra Osmanlı Devleti’nde rüşdiye mekteplerinin hızla açıldığı görülmektedir. 1848–1869 yılları arasında 138 rüşdiye mektebi açılırken, 1876 yılında bu sayı 287’ye ulaşmıştır⁴⁵.

Bu çerçevede Diyarbakır vilayetinin Mardin sancağında da yeni mektepler açılmıştır. 1870- 1871 yıllarında Mardin Rüşdiyesinde 25 öğrenci öğrenim görmüştür. Mardin Rüşdiyesinde 1875 yılında 40 öğrenci, 2 muallim, 1884–1885 yıllarında 42 öğrenci, 2 muallim bulunmaktadır⁴⁶.

Osmanlı Devleti’nde XVIII. yüzyılda batılılaşma hareketi sürecinde bütün geleneksel kurumların bir değişim ve dönüşüm geçirdiği dönemde eğitim alanında da önemli değişiklikler olmuştur. Bu doğrultuda Cuinet’in verdiği bilgilere göre XIX. yüzyılın sonlarında Mardin’de değişik seviyelerde 41 okul bulunmaktaydı. Bu 41 okulun 29’u Müslüman, 12’si gayr-ı müslimlere ait okullardı⁴⁷ 1890 yılında çeşitli okulların etnik ve dinsel dağılımı şu şekildedir (Tablo 4).

⁴⁰ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.129.

⁴¹ KODAMAN, *a.g.e.*, s.91.

⁴² BAŞARAN, *a.g.e.*, s.78.

⁴³ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.143

⁴⁴ Mustafa ERGÜN, “*Medreseden Mektebe Osmanlı Eğitim Sisteminde Değişme*” (<http://egitim.aku.edu.tr.ergun3.htm>. 20.09.2006).

⁴⁵ TUTSAK, *a.g.e.*, s.9.

⁴⁶ Mehmet Ali YAŞAR, “19. Yüzyılın İkinci Yarısında Mardin (Salnamelere Göre)”, *I Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, İmak Ofset Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti. İstanbul, 2006, s.648.

⁴⁷ ERGÜL, ERDOLU, *a.g.m.*, s.490.

Tablo 4. Mardin’de Yer Alan Etnik ve Dinsel Grupların Okul Dağılımı (1890).

Topluluk Adı	Okul Sayısı
Müslüman	3 Medrese, 25 İlkokul, 1 Rüşdiye
Katolik Ermeni	2 Erkek Okulu
Protestan Ermeni	Amerikan Misyonuna ait 2 Erkek Okulu, 1 Kız Okulu
Katolik Keldani	2 Erkek İlkokul
Katolik Süryani	2 İlkokul
Yakubi Süryani	1 İlkokul
Latinler	1 Kız İlkokul, 1 Erkek İlkokul
Toplam	41

Kaynak: I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu (2006).

Mardin şehri tarihi süreç içerisinde çeşitli medeniyetlere, dinlere ve bunlara bağlı olarak farklı siyasi kuruluşlara yerleşim merkezi olmuştur⁴⁸. Mardin sancağında Müslüman ve gayr-ı müslim tebaaya ait eğitim kurumları dışında Amerikalılar tarafından açılan okullar da vardı. Mardin sancağında ABD’li misyonerler ilk 1863 yılında kız mektebini eğitim öğretime açmışlardı. Bu okulun binası 1874 yılında inşa edilmiş olup, 1905 yılında bu okulda toplam 40 öğrenci öğrenim görmüştür. Mardin’de Amerikalı misyonerler tarafından açılan bir diğer okul ise erkek mektebidir. Bu okul 1885 yılında eğitime başlamış ve 1885- 1886 ders yılında 20, 1886–1887 ders yılında 45, 1887-1888 ders yılında 48, 1903 yılında ise 37 öğrenci öğrenim görmüştür. Amerikan misyoner okullarının öğrenci potansiyelini Ermeniler oluşturuyordu. Özellikle Protestan Ermenilerin bu okullara devamlılığı daha fazla idi. Bunun yanında öteki Hıristiyan cemaatlerine mensup çocuklarla, Museviler ve 1880’li yılların sonlarına doğru Müslüman aileler de bu okullara çocuklarını göndermeye

⁴⁸ Abdulkadir YUVALI, “Artukoğulları Döneminde Mardin’deki Maddi Kültür Unsurları”, *I Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, İmak Ofset Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti. İstanbul, 2006, s.29.

başlamışlardı⁴⁹. ABD’li misyonerler tarafından Mardin sancağında faaliyet gösteren kız ve erkek mektepleri 1924 yılına kadar faaliyet göstermiştir⁵⁰.

3 İdadi Mektebi

Harp okulu ve askeri mülkiyede öğrenim görmek isteyen öğrencilerin rüşdiye mekteplerinden sonra eksik bilgilerinin tamamlanması ve bu mekteplerin ders programlarını izleyecek düzeye ulaştırmak amacıyla açılan hazırlık sınıflarına “idadi” adı verilmiştir⁵¹. 1869’dan önce pek çok okulların hazırlık sınıflarına, idadi denmiştir. Ancak bazı maârif tarihçileri, bu idadi sınıflarını ilk ve ortaöğretim derecelerinden birine dahil etmek istemişler, fakat karar vermede güçlük çektiklerinden meseleyi ortada bırakmışlardır⁵². 1869 Maârif Nizamnamesinin 33. maddesi ile idadi mektepleri, rüşdiye tahsilini bitiren Müslüman ve gayr-ı müslim çocukların karma bir öğretim görebilecekleri bir eğitim müessesesi olarak tanımlanmıştır⁵³.

İdadilerin bir okul ya da öğretim basamağı olarak ortaya çıkışı Tanzimat döneminden sonra görülür⁵⁴. 1869 Maârif-i Umumiye Nizamnamesine göre 4 yıllık rüşdiyelerin üstünde idadiler 3 yıllık birer ortaokul olarak düşünülmüştür. Ancak bu düşünce uygulamaya, 1873 tarihinde Darülmaârif’in idadi şeklinde teşkilatlandırılmasıyla, geçmiştir⁵⁵. II. Abdülhamit döneminde Münif Paşa’nın nazırlığı sırasında kızlar için ilk idadi 13 mart 1880’de açılmıştır. Bu okul kızlara lise seviyesinde eğitim verme teşebbüslerinin ilk örneğini teşkil etmektedir⁵⁶. 1885 tarihinden itibaren ise idadilerin yaygınlaştırılması kararlaştırılmış ve bu düşünce doğrultusunda aynı yıl 25 idadinin temeli atılarak 15’inin yapılması da karar altına alınmıştır. Dönemin sonuna gelindiğinde (1906) 84’ü taşrada, 9’u İstanbul’da olmak

⁴⁹ Tiğınçe OKTAR, Hamdi GENÇ, “Osmanlı-ABD İlişkileri Bağlamında Mardin Sancağında Faaliyet Gösteren ABD’ye Ait Eğitim ve Sağlık Kurumları”, *I Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, İmak Ofset Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti. İstanbul, 2006, s.498-499.

⁵⁰ E.Fusun ALİOĞLU, *Mardin Şehir Dokusu ve Evler*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003, s.50.

⁵¹ TUTSAK, *a.g.e.*, s.9.

⁵² KODAMAN, *a.g.e.*, s.114.

⁵³ Sadiye TUTSAK, “Osmanlı Devrinden Cumhuriyet Türkiye’sine Miras Kalan Ortaöğretim Kurumunun Gelişimi”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.135, İstanbul, 2001, s.54.

⁵⁴ BAŞARAN, *a.g.e.*, s.86.

⁵⁵ Hasan Ali KOÇER, *Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992, s.101.

⁵⁶ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.202.

üzere tüm imparatorlukta 93 resmi, 11 hususi, 5 de askeri olmak üzere toplam 109 idadi mevcuttur⁵⁷.

1875 tarihli emirname ile her sancak merkezinde bir idadi kurulması kararı verilmiştir. Ancak Mardin sancağında mekteb-i idadi 1900 yılında kurulmuştur. 1903 yılı Maârif Salnamesine göre Mardin Mekteb-i İdadisi'nde 54 Müslüman öğrencinin okuduğu görülmektedir⁵⁸.

Cumhuriyet öncesi dönemde açılmış olan Mardin İdadi Mektebi Diyarbakır Valisi Halid Bey'in yıktırdığı, 1275 tarihli Muzafferiye Medresesi'nin yerine, halktan toplanan paralarla yaptırılarak 1902'de öğretime açılmıştır. 1924'te 8 mezun vererek "Sultânî" lise konumuna getirilen idadi mektebi, 1925 tarihinde Mardin Orta Mektebi adını almıştır. Bu okul Maârif Teşkilatı Kanununun 1926'da yürürlüğe girmesi ile başka kentlerdeki kimi okullarla birlikte kapatılmış, idadi binası da yeni açılan Gazi İlk Mektebi'ne verilmiştir⁵⁹.

A) CUMHURİYET SONRASI DÖNEM

1. Genel Durum

23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından sonra, eğitim işlerini yürütmek ve düzenlemek için Maârif Vekilliği kurulmuştu. Savaş yıllarından sonra İstanbul yönetiminin Maârif Nazırlığının ortadan kaldırılması ile Ankara'da açılan Maârif Vekâleti daha da güçlenmiş ve böylece eğitimde yönetim alanında değişiklikler yapılmıştır⁶⁰. 3 Mart 1924 tarihinde ilan edilen Tevhîd-i Tedrisat Kanunu ile eğitim alanındaki ikililik ortadan kaldırılmıştır. Böylece Tanzimat'tan beri devam eden eğitimdeki sistem karmaşasına son verilmiş, çağdaş eğitim sisteminin temelleri atılmıştır⁶¹.

Türkiye Cumhuriyeti döneminde eğitime büyük önem verilmiştir. Bu alanda yeni Türk devletinin gerçekleştirmeye çalıştığı temel meselelerden biri de bütün

⁵⁷ ÖZKAN, *a.g.e.*, s.93.

⁵⁸ YAŞAR, *a.g.m.*, s.649.

⁵⁹ Necdet SAKAOĞLU, Editör: Filiz ÖZDEM, "Mardin'de Cumhuriyet Yılları", *Taşın Belleği Mardin*, Yapı Kredi Yayınları-2274, I. Baskı, İstanbul, 2005, s.136-137.

⁶⁰ Esat Abdullah YALDUZ, Uşak'ta Eğitimin Dağılışı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), Afyon, 2003, s.12.

⁶¹ Ö.KÜRKÇÜOĞLU ve diğerleri, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi 1/2 Atatürk İnkılapları*, Yüksek Öğretim Kurumu Yayınları, No:6, Ankara, 1989, s.46.

vatandaşların okuma yazma öğrenimini sağlamak ve ilköğretimi yaygınlaştırmaktır. Milli mücadelenin devam ettiği 1920 yılında ülkemizde, 581'i kapalı olmak üzere, 3.061 ilkokul vardı. Cumhuriyetimizin ilanından sonra 1926 yılında okul sayısı artarak, 6.060'a ulaşmış ve bu okullarda 423.263 öğrenci öğrenim görmüştür. 1934 yılında okul sayısı 6.544'e, öğrenci sayısı ise 570.780'e ulaşmıştır⁶².

2. Mardin'de İlköğretimin Gelişimi

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Mardin ilinin, yüzölçümünün yarısına yakın bir bölümü ekime elverişsiz, dağlık alanlardan oluşmaktadır. Bu durum eğitim faaliyetlerinin il çapındaki dağılımını olumsuz şekilde etkilemektedir. Bununla beraber 1960'lı yıllara kadar birçok köyde yolların olmayışı, buralardaki okullaşma oranını düşük tutmuştur. Bu tarihte il genelinde 166 okul bulunmaktadır. Bu okulların 18'i şehir merkezinde, 148'i ise köylerde yer almaktadır⁶³.

Mardin'de eğitimin geliştirilmesi için yeni okulların açılması ve köylere kadar ulaşan eğitim faaliyetleri okuma yazma oranını yükseltmiştir. Türkiye cumhuriyetinin kuruluş döneminde Mardin'de 2 ilkokul bulunurken, bu sayı yıllar içinde artış göstermiştir. 1933'te 9'a, 1943'te 17'ye, 1953'te 96'ya, 1963'te 261'e, 1973'te 502'ye, 1987'de 796'ya yükselmiştir. Okul sayısında olduğu gibi öğrenci sayılarında da yıllar içinde artış olmuştur. Öğrenci sayısı 1928'de 1.612 iken, 1933'te 1.773, 1943'te ise 2.733'e ulaşmıştır⁶⁴.

Yapılan çalışmalar, ilköğretimde öngörülen amaçlara 5 yıllık bir eğitimle ulaşmanın mümkün olmayacağını ortaya koymuştur. Bilim ve teknolojinin hızla geliştiği ve kültürel değişimlerin karmaşık hale geldiği bir dönemde, 5 yıllık temel eğitimin çocukları hayata hazırlamada yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu gerekçe ile 1997 tarihinde 4306 sayılı kanunla Türkiye'de zorunlu ilköğretim süresi 8 yıla çıkarılmış⁶⁵ ve kız, erkek bütün Türk vatandaşları için mecburi hale getirilmiştir. Bu nedenle 1987'de Mardin ilinde okul sayısı 796 iken, 1997 tarihinde yürürlüğe giren sekiz yıllık zorunlu eğitim uygulaması nedeniyle okul sayısı 672'ye ve araştırmanın

⁶² ÖZKAN, *a.g.e.*, s.120-121.

⁶³ 1987 Mardin İl Yıllığı, s.137.

⁶⁴ Yaşayan Tarih Mardin, s.243.

⁶⁵ Kemal TURAN, "Türk Eğitim Sisteminde Zorunlu Eğitim Süresinin Artırılmasının Mesleki Eğitim Merkezlerine Olan Etkisinin Değerlendirilmesi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.162, İstanbul, 2006, s.12.

yapıldığı 2005–2006 eğitim öğretim yılında 617’ye kadar düşmüştür. Bu düşüşün en önemli nedenleri arasında taşınmalı eğitimin yaygınlaşmasına bağlı olarak öğrencilerin merkezi okullara taşınması, okul onarımı, öğrenci yetersizliği ve kırsal yerleşmelerde yaşanan göç olaylarıdır⁶⁶.

II. ORTAÖĞRETİMİN GELİŞİMİ

Osmanlı Devleti’nin kuruluş yıllarındaki eğitim kurumları bir süre için toplumun ihtiyacını karşılamıştır. Ancak XVI. yüzyıldan itibaren değişen dünya şartlarına ayak uyduramayan bu eğitim kurumları, toplumun ilerlemesinde engel teşkil etmiştir. Bu durum medrese sistemine dayanan eski eğitim kurumlarının yanında çağın ihtiyacını karşılayacak yeni, modern eğitim kurumlarının açılmasını gerekli kılmıştır⁶⁷. Bu düşünceden hareketle Tanzimat döneminde medreseler dışında yeni ortaöğretim kurumları açılmıştır. Rüşdiye, idadiye ve sultânîyeler Tanzimat döneminin ortaöğretim kurumları olarak şekillenmiş⁶⁸ ve eğitim alanında Osmanlı Devleti’nin son döneminde en önemli düzenleme ve yenileştirme çalışması bu ortaöğretim kademelerinde yapılmıştır⁶⁹.

İlk kuruldukları dönemde sıbyan mekteplerinin bir üst sınıfı gibi düşünülerek açılan rüşdiyeler, Tanzimat devrinde ortaöğretimin en alt basamağı haline gelmiştir⁷⁰. 1838 yılında sivil memur yetiştirmek amacıyla açılan ilk rüşdiye Mektebi Maârif-i Adliye’dir⁷¹. İlk sivil ve çağdaş bir eğitim kurumu olan bu okuldan sonra, 1846’da Mekatib-i Umumiye Nazırlığı’nın kurulmasından sonra rüşdiyelerin sayıları artış göstermeye başlamıştır⁷².

Rüşdiyelerin bir üst basamağı olan ve bugünkü liselerin karşılığı olan idadilerin açılması 1869 Maârif Nizamnamesinde öngörülmüştü⁷³. Bazen ilköğretim, bazen de ortaöğretim seviyesinde eğitim kurumları olarak kabul edilen idadiler; bu nizamnameye göre dört yıllık rüşdiyelerin üstünde üç yıllık birer ortaöğretim kurumu olarak

⁶⁶ Milli Eğitim Müdürlüğü İstatistikleri, Mardin, 2006.

⁶⁷ KOÇER, *a.g.e.*, s.1.

⁶⁸ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.143.

⁶⁹ Ö.KÜRKCÜOĞLU ve diğerleri, *a.g.e.*, s.50.

⁷⁰ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.143

⁷¹ TUTSAK, *a.g.e.*, s.5.

⁷² AKYÜZ, *a.g.e.*, s.143.

⁷³ ÖZKAN, *a.g.e.*, s.92.

düşünülmüş ve bu düşünce doğrultusunda 1873 tarihinde Dârülmaârif'in idadi halinde teşkilatlandırılmasıyla geçmiştir⁷⁴.

Osmanlı Devleti 1856 Islahat Fermanı ile eğitim alanında bazı yenilikler kabul etmişti. Ancak fermanın üzerinden on yıl geçmesine rağmen Osmanlının, vaat ettiği yenilikleri gerçekleştirememesi üzerine dış isteklerin, özellikle de Fransa'nın etkisiyle⁷⁵ 1 Eylül 1868'de Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi açılmıştır⁷⁶. Fransız liselerine benzeyen Galatasaray Sultânîsi'nin öğretim süresi beş yıldır. Ancak bilgi seviyesi düşük olan, fakat okula gitmek isteyenler için de üç yıllık hazırlık sınıfları açılmıştır⁷⁷. Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi özel program ve öğretim sistemini meşrutiyet döneminde de aynen korumuştur. Tevhîd-i Tedrisat'tan sonra da fen dersleri yine Fransızca gösterilmek üzere ve öğretim süresi diğer liselerden bir yıl fazla olmak üzere diğer liselerin programlarının uygulanmasına geçilmiştir⁷⁸.

Osmanlı Devleti'nde sultânî düzeyinde açılan bir okulda Darüşşafaka'dır. Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye'nin çabasıyla İstanbul'da 1873 yılında açılan Darüşşafaka; anne ve babasız, fakir çocukların alındığı önemli bir okul olmuştur⁷⁹.

Abdülhamit devrinde ortaöğretimdeki yenileşme hareketleri kapsamında rüşdiyelere önem verilmiştir. Hemen her yıl ülkenin çeşitli yerlerinde birkaç ortaokul öğretime açılmış olup⁸⁰, devrin sonlarına doğru yeni açılanlarla beraber rüşdiye sayısı 619'a ulaşmıştır⁸¹. Bu okulların 74'ü kız öğrencilerin öğrenim gördüğü inâs rüşdiyeleridir. Aynı devirde ülke genelindeki rüşdiyelerde öğrenim gören öğrenci sayısı ise 40 bin dolayındadır⁸².

Osmanlı eğitim sisteminde ihmal edilen konulardan biride kızların eğitimi konusuydu. Genellikle sıbyan mekteplerinden aldıkları eğitimden sonra, öğrenim görme fırsatı olmayan kız öğrencilere ortaöğretim imkânı ilk defa Tanzimat döneminde sağlanmıştır⁸³. Osmanlı Devleti'nin ilk kız rüşdiyesi İstanbul'un Sultan Ahmet

⁷⁴ KOÇER, *a.g.e.*, s.101.

⁷⁵ KOÇER, *a.g.e.*, s.102.

⁷⁶ Adnan ŞİŞMAN, *Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi'nin Kuruluşu ve İlk Eğitim Yılları (1868-1871)*, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1989, s.23.

⁷⁷ KODAMAN, *a.g.e.*, s.135.

⁷⁸ KOÇER, *a.g.e.*, s.132.

⁷⁹ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.146.

⁸⁰ KOÇER, *a.g.e.*, s.133.

⁸¹ KODAMAN, *a.g.e.*, s.105.

⁸² AKYÜZ, *a.g.e.*, s.201.

⁸³ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.144.

semünde 6 Ocak 1859 tarihinde açılmıştır⁸⁴. 1870'lerden itibaren kız rüşdiyeleri önemli merkezlerde açılmaya başlanmıştır⁸⁵. 1871–1872 öğretim yılında kız rüşdiyelerinin sayısı 8 iken, 1887–1888 öğretim yılında 31'e, 1906-1907 öğretim yılında ise 85'e kadar yükselmiştir⁸⁶. Ayrıca 1870 yılında da kız rüşdiyelerine öğretmen yetiştirmek amacıyla ilk kız öğretmen okulu olan Darülmuallimat açılmıştır⁸⁷.

Osmanlı eğitim tarihi bakımından kızların eğitimi için diğer önemli bir gelişme de idâdi okulları alanında olmuştur. Bu yönde Münif Paşa'nın Nazırlığı zamanında kız öğrencilere eğitim veren ilk idadi 13 Mart 1880 tarihinde İstanbul'da açılmıştır. Kız idadileri Osmanlı'da diğer öğretim kurumları gibi hızla yayılmamıştır. Bu okulların yayılmamasının en önemli nedeni toplumun bu okullara ilgi duymamasıdır⁸⁸. 1914 yılına gelindiğinde bile, yeni açılanlar ile beraber, kız öğrencilere eğitim veren idadi sayısı sadece 5'e çıkmıştır⁸⁹.

Osmanlı Devleti'nde genel eğitim kurumları olan rüşdiyeler ve idadilerin yanı sıra meslekî eğitim ve öğretim kurumlarının açılması ve geliştirilmesi de Tanzimat dönemiyle başlamıştır. 1847 yılında Ameli Ziraat Mektebi, 1870'de Orman Mektebi, 1892'de Halkalı Ziraat Mektebi ve 1895'te Veteriner Okulu açılmıştır⁹⁰. Niş valiliğine atanan Mithat Paşa tarafından 1861 yılında Niş'teki kimsesiz ve yetim çocuklara sanat öğretmek amacıyla ıslahhaneler açılmıştır. Meslekî eğitimi geliştirme çalışmaları kapsamında 1885 yılında Mektebi Sanayi, hâkim yetiştirmek içinde Mektebi Hukuk-ı Şahane okulları açılmıştır.

Meşrutiyet dönemi başlarında, idadiler, rüşdiyeleri de kapsar biçimde ortaöğretim kurumlarını oluşturuyordu⁹¹. 1910'lu yıllara gelindiğinde medreseler, sultânîler, idadiler, öğretmen okulları ve bazı meslek okulları da ortaöğretim seviyesinde eğitimin verildiği kurumlar olarak kabul edilmiştir⁹². 1913 tarihli Tedrisat-ı İptidâiye Kanûn-u Muvakkatı ile rüşdiyeler ilk mekteple birleştirilmiştir. Bu dönemde ortaöğretimde asıl düzenleme çalışmaları idadiler üzerinde yapılmıştır. 1869 Maârif-i Umumiye Nizamnamesi ile açılması gereken sultânîler açılmamıştır. Bu sebeple 1908 yılında, 12

⁸⁴ KURNAZ, *a.g.e.*, s.24.

⁸⁵ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.143.

⁸⁶ KURNAZ, *a.g.e.*, s.25-31.

⁸⁷ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.158.

⁸⁸ KURNAZ, *a.g.e.*, s.35-36

⁸⁹ KURNAZ, *a.g.e.*, s.80.

⁹⁰ Gıyasettin AYTAŞ, *Osmanlı Devletinde Eğitim Sistemi*, (<http://gazi.edu.tr>, 1.3.2007).

⁹¹ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.233.

⁹² BAŞARAN, *a.g.e.*, s.83.

idadi sultaniye çevrilmiştir. I. Dünya Savaşı yıllarında ise başka idadilerin de sultaniye çevrilmesi ile okul sayısı artarak sultanilerin sayısı 50'ye ulaşmıştır⁹³.

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında eğitimi yenileştirme çalışmaları kapsamında ortaöğretim kurumlarında bir takım çalışmalara başlanmıştır. Bu çalışmaların sonucu olarak 1923 tarihinde sultani adı lise olarak değiştirilmiştir⁹⁴. Aynı tarihte Sultânîlerin ilk devresinin adı ortaokul, ikinci devresinin adı ise lise olmuştur. 1924 yılında kızların kısa süreli öğrenimlerine son verilerek, kız ve erkekler için açılan ortaokul ve liselerin öğrenim süreleri eşitlenmiştir⁹⁵.

Osmanlı medreseleri XVII. yüzyıldan itibaren kendini, bilgi üretmeyen ve dünyadaki gelişmeleri takip edemeyen verimsiz kurumlar haline getirmişti. Devlet bu eski eğitim kurumlarının ıslahı yoluna gitmemiş ve onların yanlarına yeni mektepler yapmaya başlamıştır. Türk tarihinde bu şekilde başlayan medrese-mektep ikililiği, 3 Mart 1924 tarihinde Tevhîd-i Tedrisat Kanunu'nun kabulü ile ortadan kaldırılmıştır⁹⁶. Bu kanun ile eğitim alanında köklü değişiklikler yapıp, bütün eğitim ve öğretim kurumları Maârif Vekâleti'ne bağlanmıştır⁹⁷.

A) MARDİN'DE ORTAÖĞRETİMİN GELİŞİMİ

1.Cumhuriyet Öncesinde Ortaöğretim

Tanzimat öncesinde Osmanlı Devleti'nde dine dayanan bir eğitim vardı. Bu eğitim sisteminin ilk basamağını sıbyan mektepleri, ikinci basamağını ise medreseler oluşturuyordu⁹⁸. Sıbyan mekteplerinde İslam dininin kuralları, Kur'an ve okuma, yazma öğretilirdi⁹⁹. Medreselerde ise yüksek seviyede eğitim ve öğretim gerçekleştirilirdi.¹⁰⁰ Osmanlı'nın kuruluş ve yükseliş dönemlerinde mükemmel işleyen kurumlar olarak Osmanlı eğitim tarihinde önemli yer tutan medreseler, ilerleyen zamanlarda kendini yenileyemeyen, her türlü gelişmeye engel olan ve çağın gerisinde kalan eğitim kurumları haline gelmişlerdir¹⁰¹.

⁹³ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.233.

⁹⁴ KÜRKCÜOĞLU ve diğerleri, *a.g.e.*, s.51.

⁹⁵ BAŞARAN, *a.g.e.*, s.83.

⁹⁶ AYTAŞ, *a.g.m.*

⁹⁷ TUTSAK, *a.g.e.*, s.13.

⁹⁸ TUTSAK, *a.g.e.*, s.1.

⁹⁹ KODAMAN, *a.g.e.*, s.57.

¹⁰⁰ TUTSAK, *a.g.e.*, s.3.

¹⁰¹ ÖZKAN, *a.g.e.*, s.73.

Osmanlı klâsik döneminde başlıca eğitim kurumları medreseler iken, XVIII. yüzyılda yenileşme hareketleri ile beraber medrese dışında bazı mektepler açılmıştır. Bunlar askerî nitelikli mektepler idi. Sultan II. Mahmut ve Tanzimat dönemlerinde eğitim alanındaki gelişmeler sonucunda, Batı'nın modern eğitim kurumlarının benzerleri Osmanlı'da da açılmaya başlanmıştır. Tanzimat devri okullaşma alanında Cumhuriyetin alt yapısını oluşturmuş ve rüşdiye, idadi, sultânî ve darülfünun gibi çağdaş eğitim kurumları açılarak eğitimde modernleşmeye çalışılmıştır¹⁰².

Bu doğrultuda Mardin sancağında yeni tarz ilkokulların açılması, İsmail Hakkı Paşanın Diyarbakır valisi olmasıyla gündeme gelmiştir. Bu yönde, 1869 tarihinde halkın yardımıyla inşaatına başlanan okul 1870 yılında rüşdiye olarak açılmış ve 28 öğrenciye öğrenim vermiştir¹⁰³. Mardin Rüşdiye'sinde öğrenim gören öğrenci sayısı 1900 yılında 64, 1901 yılında 58 ve 1905 yılında ise 35'tir¹⁰⁴.

Mardin şehri, Osmanlı öncesinde olduğu gibi Osmanlılar döneminde de çok sayıda farklı inançlara sahip cemaatlerin ortak yaşam alanı olmuştur¹⁰⁵. Bu doğrultuda 1869–1905 yılı Vilayet Salnamelerine göre Mardin; Müslüman, Ermeni, Katolik, Keldani, Süryani Kadim, Protestan ve Yezidi nüfusunun yaşadığı bir sancaktır. 1871–1872 verilerine göre nüfusunun çoğunluğunun Müslüman halktan oluştuğu Mardin sancağında; 60.844 Müslüman, 13.123 gayr-ı müslim yaşıyordu¹⁰⁶.

Mardin sancağında Müslümanlara ait eğitim kurumları dışında gayr-ı müslimlere ait eğitim kurumları da vardı. 1893 yılında gayr-ı müslimlere ait eğitim kurumları incelendiğinde üçü Protestan cemaatine, ikisi Süryani ve biri de Ermeni Katolik cemaatine ait olmak üzere 5 iptida ve 2 sıbyan mektebi vardı. Bu mekteplerde 319 erkek, 60 kız öğrenci öğrenim görmüştür¹⁰⁷. Mardin sancağında, 1901 yılında ise gayr-ı müslimlerin 14 sıbyan okulu, 1 iptidai, ve 1 rüşdiye okulu bulunmaktaydı¹⁰⁸.

1823 tarihinde Mardin, Diyarbakır'a bağlı bir sancak durumunda iken Savur ve Cizre Diyarbakır'a bağlı bir hükümettir. 1840 tarihinde Mardin, Midyat, Savur ve Cizre Diyarbakır'a bağlı birer kaza; Derik ise nahiye durumundadır. 1847'de Diyarbakır'ın

¹⁰² YAŞAR, *a.g.m.*, s.648.

¹⁰³ ERGÜL, ERDOLU, *a.g.m.*, s.490.

¹⁰⁴ OKTAR, GENÇ, *a.g.m.*, s.497.

¹⁰⁵ Mehmet Alaadin YALÇINKAYA, "Avrupalı Seyyahlara Göre Mardin ve Çevresinin Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Durumu (1800-1850)", *I Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, İmak Ofset Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti. İstanbul, 2006, s.480.

¹⁰⁶ YAŞAR, *a.g.m.*, s.646.

¹⁰⁷ OKTAR, GENÇ, *a.g.m.*, s.497.

¹⁰⁸ ERGÜL, ERDOLU, *a.g.m.*, s.490.

idari taksimatındaki değişiklik sonucu Mardin, Diyarbakır'a bağlı üç livadan biri haline gelmiştir. Mardin'in 19 yüzyılın ikinci yarısındaki idari taksimatı incelendiğinde Merkez, Nusaybin, Cizre, Midyat ve Avine olmak üzere 5 kazası; 43 nahiyesi ve 1062 pare köyü olduğu görülmektedir¹⁰⁹.

Mardin Sancağında 1901 yılında Müslümanlara ait 3 rüşdiye bulunmaktaydı¹¹⁰. 1313-1314 (1895-1896) tarihli Maârif Salnamesine göre Mardin merkez kazası rüşdiye mektebinde 64 öğrenci, Cizre kazası rüşdiye mektebinde 26 öğrenci öğrenim görmekteydi. 1317 (1899-1900) tarihli Maârif Salnamesine göre Mardin merkez kazası rüşdiye mektebinde 58 öğrenci, 1319 tarihli Maârif Salnamesinde Avine kazası rüşdiye mektebinde 57 öğrenci, Cizre kazası rüşdiye mektebinde ise 49 öğrenci öğrenim görmüştür¹¹¹.

Cumhuriyet öncesi dönemde Mardin'de rüşdiyeler dışında bir de idadi vardı. Eğitimdeki çalışmalarını geliştirme kapsamında Mardin'de 1900 yılında idadi açılmıştır. 1903 tarihli Maârif Salnamesine göre Mardin Mekteb-i İdadi'sinde 54 Müslüman öğrenci öğrenim görmüştür¹¹².

2. Cumhuriyet Sonrasında Ortaöğretim

Mardin ilinde Cumhuriyet sonrasında ortaöğretimdeki gelişmeler ilköğretime göre daha yavaş olmuştur. 1926 tarihinde Maârif Teşkilatı Kanunu'nun yürürlüğe girmesi üzerine başka şehirlerdeki kimi okullarla beraber Mardin Orta Mektebi de kapatılmıştı. Bu doğrultuda ilde ortaokulun yeniden açılışı 1.9.1933 tarihindedir¹¹³. Mardin'de bu tarihte 1 ortaokul mevcut olup, bu okulda 400'e yakın öğrenci öğrenim görmüştür. Lise olarak ise 1923'te 1 lise mevcut olup, burada öğrenim gören öğrenci sayısı 7.283 kişidir¹¹⁴.

Mardin'de ortaöğretimde yaşanan gelişmeler yıllarla beraber artış göstermeye başlamıştır. Bu kapsamda 1954'te Erkek Sanat Enstitüsü, 1959'da Kız Sanat Enstitüsü ve İmam Hatip Okulu, 1961'de Kız İlköğretmen Okulu ve Tarım Meslek Okulu,

¹⁰⁹ Uğur ÖZTÜRK, XX. Yüzyılda Mardin Tarihi ve İnanç Coğrafyası (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), Elazığ, 1997, s.17.

¹¹⁰ ERGÜL, ERDOLU, *a.g.m.*, s.490.

¹¹¹ YAŞAR, *a.g.m.*, s.649.

¹¹² YAŞAR, *a.g.m.*, s.649.

¹¹³ SAKAOĞLU, *a.g.m.*, s.137.

¹¹⁴ Yaşayan Tarih Mardin, s.244.

1964'te Ticaret Lisesi, 1966'da Sağlık Meslek Okulu eğitim-öğretim faaliyetlerine açılmıştır¹¹⁵. 1967'ye gelindiğinde ise ildeki bütün ilçe merkezlerinde 1'er ortaokul bulunmaktaydı¹¹⁶.

Araştırma sahasında, 1973 eğitim-öğretim yılı başlarında 5'i lise, 12'si ortaokul ve 8'i mesleki teknik lise olmak üzere 25 orta dereceli okul bulunmaktaydı. Orta dereceli okul ve liselerde 112, mesleki teknik liselerde ise 87 öğretmen görev yapmıştır. Bu okullarda öğrenim gören öğrenci sayısı ortaokullarda 5.550, liselerde 7.283, mesleki teknik okullarda ise 1.503 kişidir¹¹⁷.

Mardin'de ortaöğretim ile ilgili hedef ve talepler sürekli artmakta, okullaşma oranının yükseltilmesi çalışmaları hız kazanmaktadır. Bu doğrultuda 1997–1998 eğitim öğretim yılında ortaöğretim okul sayısı 32'ye,¹¹⁸ 2004–2005 eğitim öğretim yılında 40'a, 2005-2006 eğitim öğretim yılında ise 42'ye çıkmıştır¹¹⁹. 1997–1998 eğitim öğretim yılında 2.585 olan öğrenci sayısı, 2005–2006 eğitim öğretim yılında 22.993'e yükselmiştir.

III. YÜKSEKÖĞRETİMİN TARİHİ GELİŞİMİ

Günümüz eğitim sisteminin yüksek kademesini oluşturan üniversitelerin Osmanlı dönemindeki dengini medreseler oluşturuyordu. “Kimi kaynaklar, kimi ünlü medreselerin üst kademesini (sahn-ı seman ya da medaris-i semaniye gibi) yükseköğretim olarak göstermektedirler. Ancak medreselerin öğretim amaçları ve dersleri açısından bakıldığında medreselerin yüksek kademesinin, ancak dini öğretimi açısından bu sınıflamaya gireceği, ama çağdaş anlamda bir yükseköğretim olmayacağı açıktır. Bu nedenle XIX. yüzyılın son çeyreğine kadar Osmanlılar da üniversite kavramında bir yükseköğretim uygulaması görülmemiştir”¹²⁰.

Osmanlılarda medreselerin dışında bir üniversite kurulması ilk kez 1846'da kararlaştırılmış ve o tarihte bu kurum için¹²¹ İtalya'dan Fosti adındaki bir mimara Darülfünun'un binası yaptırılmaya başlanmıştır. Tamamlanmamış haliyle hastane,

¹¹⁵ SAKAOĞLU, *a.g.m.*, s.137-138.

¹¹⁶ Yaşayan Tarih Mardin, s.244.

¹¹⁷ 1987 Mardin İl Yılığ, s.141-142.

¹¹⁸ Yaşayan Tarih Mardin, s.244.

¹¹⁹ Milli Eğitim Müdürlüğü İstatistikleri, Mardin, 2006.

¹²⁰ BAŞARAN, *a.g.e.*, s.94.

¹²¹ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.146.

inşaatı tamamlandıktan sonra da 1846'da Maliye Nezareti, 1876 ve 1908'de Mebusan ve Ayan Meclisleri olarak kullanılacak olan Darülfünun'un kuruluşu açılmasının kararlaştırıldığı tarihten 18 yıl sonra olacaktır¹²². Ancak Osmanlı Devleti'nde kurulan bu ilk üniversitenin devamlılığı uzun süreli olmamıştır. 1865 yılında binanın ve ders araç ve gereçlerinin yangınla tahrip olması sonucunda darülfünun ortadan kalkmıştır¹²³.

1869 tarihli Maârif-i Umumiye Nizamnamesi yeniden kurulacak olan Osmanlı Üniversitesi (Darülfünun-ı Osmani) için ayrıntılı hükümler getirmiştir¹²⁴. 1869 Nizamnamesi'nde Darülfünun yüksek okul olarak kabul edilip, 1870 yılında ikinci kez tekrar faaliyete geçirilmiştir¹²⁵. Darülfünun'un Fen ve Yazın (Hikmet ve Edebiyat), Hukuk Bilimi (İlm-i Hukuk), Doğal Bilimler ve Matematik (Ulum-i Tabiye ve Riyaziye) şubeleri bulunmaktaydı. Ancak 1870'te açılan Osmanlı Üniversitesi 1871'de kapatıldı. 1874'te Galatasaray Lisesi'nin içinde yeniden açılacak olan darülfünun varlığını ancak 1882 yılına kadar sürdürebilmiştir¹²⁶.

Mutlakiyet döneminin siyasî ortamındaki belirsizlikler sebebiyle Darülfünun uzun süre kapalı kalmıştır. Osmanlılarda 1900'lü yıllara kadar yeni bir yüksek öğretim açma çabaları yetersiz durumdadır¹²⁷. 1900 yılında Abdülhamit, tahta geçişinin 25. yıldönümünde Darülfünun-u Şahane'yi kurdu. Okulda Edebiyat, Ulum-u Riyaziye ve Tabiiye, Ulum-u Aliye-i Diniye şubeleri kurulmuştur¹²⁸. Darülfünun yüksek öğretim çağına gelmiş gençlerin yasağa rağmen Avrupa üniversitelerine kaçıp gitmelerine engel olmak amacıyla açılmıştır.

Darülfünun'un esas gelişimi 1908 yılından sonra olmuştur. 21 Eylül 1908'de Darülfünun, Mülkiye Mektebindeki eski yerinden çıkarılarak Zeynep Hanım Konağı'na nakledilmiş ve adı da Darülfünun-u Osmanî olarak değiştirilmiştir¹²⁹. 1908 devriminden sonra yüksek okullara ve bilhassa Darülfünuna öğrenci müracaatı çok fazla olmuştur. 1909 yılında özel bir binaya kavuşturulan Darülfünun, öğretim araç ve gereçleri bakımından da zenginleştirilmiştir¹³⁰. 1912 tarihli nizamname ile

¹²² KOÇER, *a.g.e.*, s.75.

¹²³ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.147.

¹²⁴ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.147.

¹²⁵ TUTSAK, *a.g.e.*, s.11.

¹²⁶ BAŞARAN, *a.g.e.*, s.94-95.

¹²⁷ Yücel GELİŞLİ, 'Darülfünun'un Kuruluşu ve Gelişimi', *Milli Eğitim Dergisi*, S.143, www.meb.gov.tr (1.3.2007).

¹²⁸ ERGÜN, *a.g.m.*

¹²⁹ GELİŞLİ, *a.g.m.*

¹³⁰ KOÇER, *a.g.e.*, s.199.

Darülfünun'un: Ulum-i Şer'iyeye, Ulum-i Hukukiye, Ulum-i Tıbbiye, Ulum-i Edebiye ve Fünun olmak üzere beş şubesi bulunmaktaydı¹³¹.

Türk kadını yüksek öğrenim imkânına ilk olarak meşrutiyet döneminde kavuşmuştur. Kızlara yönelik dersler ilk defa 1914 yılında İstanbul Darülfünunu'nda verilmeye başlanmıştır. Bu derslerde kadın haklarının öğretimi, ev bilgileri, tabiat, sağlık, tarih, pedagoji gibi konular işleniyordu. 1915 yılında ise Darülmualimât-ı Aliye bünyesinde İnâs Darülfünun'u kuruldu. Liseler ve öğretmen okulları için kadın öğretmen yetiştiren bir okul durumunda olan İnâs Darülfünun'u 1920 yılında Darülmualimât-ı Aliye'den ayrılarak, İstanbul Darülfünun'a bağlanmıştır¹³².

Cumhuriyet öncesi dönemde yüksek öğrenim derecesinde bulunan Darülfünun'a Ekim 1919 tarihinde çıkarılan nizamname ile ilmi muhtariyet tanınmıştır¹³³. Kurulduğu dönemde pek çok eksiklikleri bulunan İstanbul Darülfünun'unun ıslahı ve düzenlenmesi yoluna gidilmiş, bu amaçla Avrupa'dan uzmanlar getirilmiştir. Ancak yapılan bütün çalışmalara rağmen Darülfünun'da istenilen gelişme sağlanamamış ve 1930'lu yıllarda Darülfünun sorunu tekrar gündeme gelmişti¹³⁴. Bunun üzerine hükümet Türkiye'deki yükseköğretimi inceleyip reform tasarısı hazırlaması için 1931 yılında İsviçre'den Albert Malche'i davet etmiştir. Malche tarafından yapılan inceleme ve değerlendirme neticesinde İstanbul Darülfünun'un kapatılmasına karar verilmiştir¹³⁵.

18 Kasım 1933'te kapatılan Darülfünun'un yerine İstanbul Üniversitesi törenle açılmıştır. 1934 yılında üniversitede ıslahat programını uygulamak amacıyla Ziraat Bankasından borç alınmış, Leo Spizzer'in müdürlüğünde bir dil okulu kurulmuş ve enstitüler de bir bir açılmaya başlamıştır¹³⁶. İstanbul Üniversitesinde bu köklü değişiklikler yapılırken Ankara Üniversitesine temel teşkil edilecek yatırımlar da ihmal edilmemiştir. 1925 yılında Ankara Hukuk Mektebi, 1930 yılında Yüksek Ziraat Enstitüsü, 1935 yılında Siyasal Bilgiler Okulu, 1936 yılında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi kurulmuştur¹³⁷.

¹³¹ AKYÜZ, *a.g.e.*, s.236.

¹³² KURNAZ, *a.g.e.*, s.80-81.

¹³³ TUTSAK, *a.g.e.*, s.18.

¹³⁴ Mustafa ERGÜN, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ocak Yayınları, Ankara, 1997, s.171-172.

¹³⁵ Ö.KÜRKCÜOĞLU ve diğerleri, *a.g.e.*, s.53

¹³⁶ ERGÜN, *a.g.e.*, s.180-181.

¹³⁷ ÖZKAN, *a.g.e.*, s.125.

A) MARDİN'DE YÜKSEKÖĞRETİMİN GELİŞİMİ

Dicle Üniversitesinin temelini 1966 yılında Ankara Tıp Fakültesi bünyesinde öğretime açılan Diyarbakır Tıp Fakültesi ile 1973 yılında Diyarbakır'da açılan Fen Bilimleri Fakültesi oluşturmuştur. Önceleri Diyarbakır Üniversitesi olarak öğretim faaliyetlerini sürdüren üniversitenin bünyesinde 1976 yılında Diş Hekimliği Fakültesi, 1981 yılında da Şanlıurfa Ziraat Fakültesi kurulmuştur. 2547 sayılı yükseköğretim kanununun yürürlüğe girmesinden sonra 1982 tarihinde çıkarılan 41 sayılı kanun hükmünde kararname ile Diyarbakır Üniversitesinin adı Dicle Üniversitesi olarak değiştirilmiştir. Aynı kararname ile Hukuk Fakültesi, Mühendislik, Mimarlık Fakültesi kurulmuş ve Milli Eğitim Bakanlığında devralınan yüksek okullar da Dicle üniversitesi bünyesine alınmıştır.

Dicle Üniversitesi kuruluşundan itibaren hızlı bir gelişme göstermiştir. 1988–1989 öğretim yılında Mardin Meslek Yüksekokulu, 1990–1991 öğretim yılında Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, 1992–1993 öğretim yılında Atatürk Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, 1997–1998 öğretim yılında da Mardin Sağlık Yüksekokulu Dicle Üniversitesi bünyesinde öğretim faaliyetlerine başlamıştır.¹³⁸

---

¹³⁸ www.dicle.edu.tr, 20.09.2006.

İKİNCİ BÖLÜM

İLKÖĞRETİM

I. İLKÖĞRETİMİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

A) MARDİN İLİNDE İLKÖĞRETİMİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Mardin’de eğitimin dağılımının incelendiği bu araştırmanın temel bölümünü ilköğretime ait bilgiler oluşturmaktadır. İlköğretim okullarının il içerisindeki dağılımı incelendiğinde 2005–2006 eğitim öğretim yılında Mardin’de 617 ilköğretim okulunun bulunduğu görülmektedir (Tablo 5). Bu okulların ilçelere dağılımı ile ilçelerin nüfusları arasında paralellik bulunmaktadır. 705.098 kişi olan il nüfusunun 108.340 kişilik kısmı merkez ilçede yaşamaktadır. Bu nüfus il genelindeki nüfusun %15’ini oluşturmaktadır. Buna paralel olarak da Mardin ilinde yer alan 617 ilköğretim okulunun 95’inin merkez ilçede yer aldığı görülmektedir. Bu okullar il genelindeki okulların %15’ini oluşturmaktadır. Nüfusun %15’inin yer aldığı merkez ilçede ilköğretim okullarının %15’inin bulunmuş olması dağılımın dengeli olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. Mardin İli İlköğretim Okullarının İlçelere Göre Dağılımı (2005–2006).

İlçe Adı	Okul Sayısı	%’si
Merkez	95	15.40
Dargeçit	23	3.73
Derik	93	15.07
Kızıltepe	151	24.47
Mazıdağı	50	8.10
Midyat	71	11.51
Nusaybin	54	8.75
Ömerli	25	4.05
Savur	40	6.48
Yeşilli	15	2.43
TOPLAM	617	100.0

İl MEM İstatistikleri.

Mardin ilinde yer alan ilköğretim okullarının dağılımı incelendiğinde %51’inin nüfus bakımından en kalabalık üç ilçe olan merkez ilçe, Kızıltepe ve Midyat’ta yer

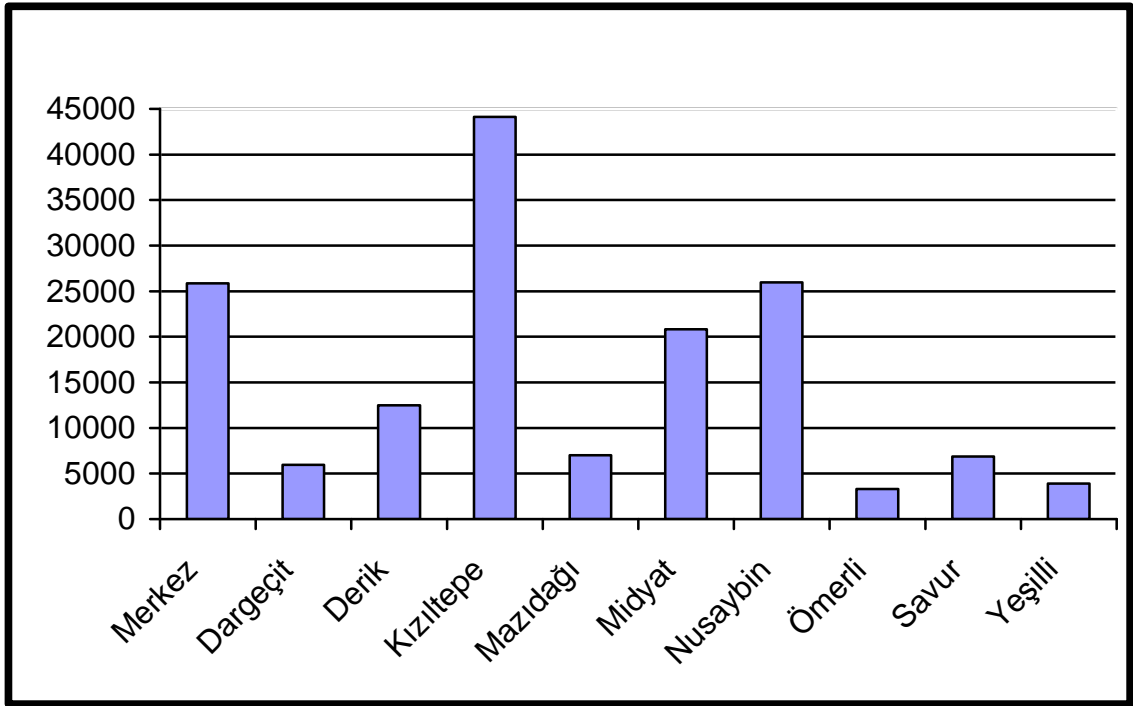
aldığı görülmektedir. İl nüfusunun %59'unun bulunduğu üç ilçede ilköğretim okullarının %51'i bulunmaktadır. İlin gerek nüfus, gerekse de okul sayısı bakımından en büyük ilçesi Kızıltepe'dir. Kızıltepe sahip olduğu coğrafi konumun etkisiyle, hızlı bir gelişme göstermektedir. İl nüfusunun %41'inin bulunduğu Dargeçit, Derik, Mazıdağı, Nusaybin, Ömerli, Savur, Yeşilli ilçelerinde ise ilköğretim okullarının %49'u yer almaktadır. İlköğretim okullarının ilçelere dağılımı ile bu ilçelerin nüfusları ve gelişmişlik özellikleri arasında yakın bir ilişkinin bulunduğu dikkati çekmektedir.

Araştırmanın yapıldığı 2005–2006 eğitim öğretim yılında Mardin ilinde öğrenim gören ilköğretim okulu öğrenci sayısı 156.289 dur (Tablo 6 - Grafik 1). Bu öğrencilerin %16.54'ü merkez ilçede yer alan ilköğretim okullarında öğrenim görmüştür. İl nüfusunun %15'ini barındıran merkez ilçede ilköğretim öğrencilerinin %16.54'ünün öğrenim görmüş olmasının nedeni ilçeye yakın merkezlerde oturan öğrencilerin öğrenimlerine merkez ilçede yer alan ilköğretim okullarında devam etmeleridir. Bu öğrenciler gününbirlik gidiş gelişlerle öğrenimlerine devam etmişlerdir.

Tablo 6. Mardin İli İlköğretim Okulu Öğrencilerinin İlçelere Göre Dağılımı (2005–2006)

İlçe Adı	Öğrenci Sayısı	%'si
Merkez	25.854	16.54
Dargeçit	5.947	3.81
Derik	12.478	7.98
Kızıltepe	44.112	28.22
Mazıdağı	7.024	4.49
Midyat	20.826	13.33
Nusaybin	25.966	16.61
Ömerli	3.294	2.11
Savur	6.884	4.41
Yeşilli	3.904	2.50
TOPLAM	156.289	100.0

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Grafik 1. Mardin İli İlköğretim Okulu Öğrencilerinin İlçelere Göre Dağılımı (2005–2006).

İlköğretim okullarının öğrenci dağılımı incelendiğinde okul sayılarında olduğu gibi öğrenci sayılarında da birinci sırayı Kızıltepe ilçesinin aldığı görülmektedir. 2005-2006 eğitim öğretim yılında Mardin’de öğrenim gören 156.289 ilköğretim okulu öğrencisinin 44.112’si yani %28.22’si Kızıltepe’de öğrenim görmüştür. Daha sonra 25.966 öğrenci ile Nusaybin, 25.854 öğrenci ile merkez ilçe ve 20.826 öğrenci ile Midyat ilçeleri gelmektedir.

Mardin ilinde öğrenim gören öğrencilerin sınıflara göre dağılımına bakıldığında öğrencilerin ilçelerdeki dağılımının aksine, sınıflara göre dağılımının daha düzenli olduğu görülmektedir. 2005-2006 eğitim öğretim yılında Mardin’de öğrenim gören öğrencilerin 22.416’sı 1. sınıfta, 21.466’sı 2. sınıfta, 19.915’i 3. sınıfta, 19.573’ü 4. sınıfta, 20.679’u 5. sınıfta, 20.318’i 6. sınıfta, 16.823’ü 7. sınıfta, 14.851’i 8. sınıfta öğrenim görmüştür (Tablo 7). Sınıflardaki öğrenci dağılımının dengeli olmasında 8 yıllık zorunlu eğitimin büyük payı bulunmaktadır.

Tablo 7. Mardin İli İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Sınıflara Dağılımı (2005–2006).

İlçe Adı	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	Toplam
Merkez	3.634	3.487	3.348	3.160	3.229	3.289	2.773	2.697	25.854
Dargeçit	878	829	736	708	752	834	584	626	5.947
Derik	1.941	1.906	1.549	1.573	1.794	1.382	1.269	1.064	12.478
Kızıltepe	6.339	6.101	5.582	5.500	5.814	5.809	4.714	4.242	44.112
Mazıdağı	1.024	957	895	882	1.057	975	687	547	7.024
Midyat	2.993	2.787	2.652	2.611	2.723	2.877	2.278	1.905	20.826
Nusaybin	3.545	3.483	3.334	3.342	3.386	3.421	3.059	2.396	25.966
Ömerli	450	454	395	442	423	367	364	399	3.294
Savur	1.074	982	870	869	1.008	837	643	601	6.884
Yeşilli	538	480	554	486	493	527	452	374	3.904
TOPLAM	22.416	21.466	19.915	19.573	20.679	20.318	16.823	14.851	156.289

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Mardin ilinde bulunan ilköğretim okullarının 109'u şehir merkezinde yer almaktadır. Bu okulların il genelindeki ilköğretim okullarına oranı %18'dir. İlde yer alan ilköğretim okullarının kırsal yerleşmelerde yoğunluk gösterdiği görülmektedir. Mardin ilinde yer alan ilköğretim okullarının %82'sini kapsayan 508 ilköğretim okulu kırsal yerleşmelerde yer almasına rağmen öğrencilerin %59'u şehir merkezinde öğrenim görmüştür. Bu durum okulların dağılımıyla öğrencilerin dağılımında bir düzensizlik oluşturmaktadır. Bu düzensizlik kırsal yerleşmelerdeki öğrencilerin günübirlik olarak şehir merkezlerindeki okullara devam etmeleri ve kırsal yerleşmelerdeki bazı ilköğretim okullarının 5.'inci sınıfa kadar öğrenim vermesi sonucu buradaki öğrencilerin taşımali eğitim kapsamındaki okullarda öğrenimlerine devam etmeleri sonucu kırsal yerleşmelerde okul sayısı fazla olmasına rağmen öğrenci sayısını düşük tutmuştur.

2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre Mardin ilinin nüfusu 705.098 olarak tespit edilmiştir¹³⁹. Bu nüfusun %55'i şehir yerleşmelerinde %45'i de kırsal yerleşmelerde yaşamaktadır. Ancak ilköğretim okullarının kırsal ve kentsel dağılımı

¹³⁹ 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, İl Nüfus Müdürlüğü, Mardin, 2006.

incelendiğinde ilköğretim okullarının %18'inin şehir merkezlerinde, %82'sinin kırsal yerleşmelerinde yer aldığı görülmektedir.(Tablo 8).

Tablo 8. Mardin İli İlköğretim Okullarının Kırsal-Kent Dağılım Tablosu (2005–2006).

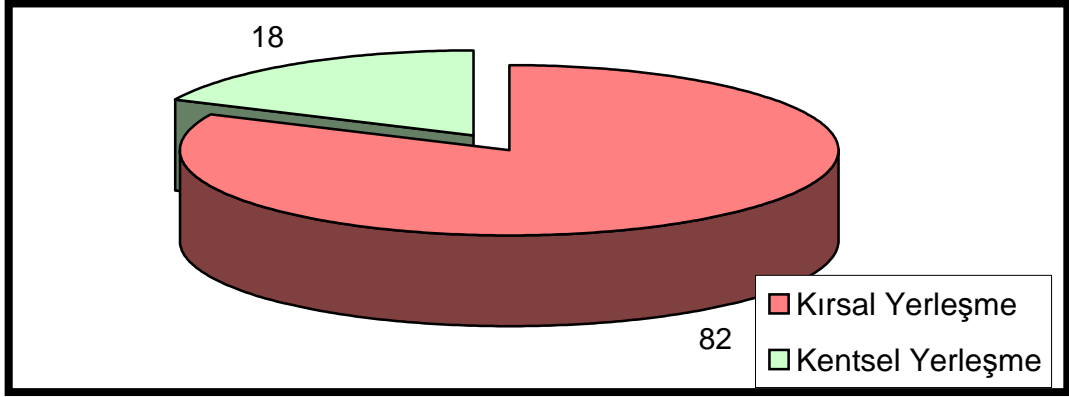
İlçe Adı	Şehirsal Yerleşme	%'si	Kırsal Yerleşme	%'si
Merkez	28	25.7	67	13.2
Dargeçit	6	5.5	17	3.3
Derik	8	7.3	85	16.7
Kızıltepe	18	16.5	133	26.2
Mazıdağı	7	6.4	43	8.5
Midyat	13	12.0	58	11.4
Nusaybin	12	11.0	42	8.3
Ömerli	6	5.5	19	3.7
Savur	4	3.7	36	7.1
Yeşilli	7	6.4	8	1.6
TOPLAM	109	100.0	508	100.0

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Nüfusun kırsal ve şehirsal dağılımı ile ilköğretim okullarının dağılımı arasında dengesizlik olduğu görülmektedir. Nitekim ilköğretim okullarının yaklaşık %18'i şehir yerleşmelerinde yer alırken, bu okullardan yararlanan nüfusun oranı %55'dir. Buna karşılık okulların %82'sinin yer aldığı kırsal yerleşmelerde ise nüfusun %45'i yaşamaktadır. Bu düzensiz dağılımın sonucunda, şehir yerleşmelerinde yer alan ilköğretim okulları ile kırsal alanda yer alan ilköğretim okullarının sınıf yoğunlukları arasında önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Mardin şehir yerleşmelerinde öğrenim gören ilköğretim okulu öğrencilerin %59'u 1.692 derslikte eğitim görmektedir.

Buna karşılık kırsal yerleşmelerde öğrenim gören öğrencilerin %41'i ise 1.473 derslikte öğrenim görmüştür. Ancak öğrencilerin %59'unun bulunduğu şehir yerleşmelerinde ilköğretim okullarının yalnızca % 18'i yer almaktadır (Grafik 2). Bu durum sonucunda, şehir merkezindeki ilköğretim okullarının sınıf yoğunlukları fazla

olmuştur. Şehir merkezinde yer alan ilköğretim okullarının sınıf yoğunluğu 54,06 iken kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarının sınıf yoğunluğu ise 43,99 olmuştur.

Grafik 2. Mardin İli İlköğretim Okullarının Kır-Kent Dağılımı (2005–2006).

2005–2006 eğitim öğretim yılında Türkiye’de 16.069 ilköğretim okulunda öğrenci azlığı nedeniyle birleştirilmiş sınıf uygulaması gerçekleştirilmiştir¹⁴⁰. Aynı yıl bu sayı Mardin il genelinde 422’dir (Tablo 9).

Tablo 9. Birleştirilmiş Sınıflı İlköğretim Okullarının Dağılımı (2005–2006).

İlçe Adı	Birleştirilmiş Sınıflı Okul Sayısı	%’si
Merkez	53	12.56
Dargeçit	17	4.03
Derik	81	19.19
Kızıltepe	93	22.04
Mazıdağı	39	9.24
Midyat	46	10.90
Nusaybin	38	9.00
Ömerli	21	4.98
Savur	27	6.40
Yeşilli	7	1.66
TOPLAM	422	100.0

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

¹⁴⁰ www.meb.gov.tr, 10.11.2006.

Birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarının dağılımı incelendiğinde %12.56'lık kısmının merkez ilçede yer aldığı görülmektedir. Ancak en fazla birleştirilmiş sınıf uygulamasının %22'lik oran ile Kızıltepe'de uygulandığı görülmektedir. Merkez ilçede 2005–2006 eğitim öğretim yılında 53 birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulu bulunmaktadır. Aynı yıl Dargeçit'te 17, Derik'te 81, Kızıltepe'de 93, Mazıdağı'nda 39, Midyat'ta 46, Nusaybin'de 38, Ömerli'de 21, Savur'da 27, Yeşilli'de 7 BSİO'da eğitim yapılıyordu. Nüfusu az olan köy ve köy altı yerleşmelerinin fazla sayıda olması ve bunların arazide dağınık halde bulunmaları birleştirilmiş sınıf uygulamasını zorunlu kılmaktadır. Mardin il genelinde BSİO'ların sınıf yoğunluğu ortalama 32,40 öğrencidir.

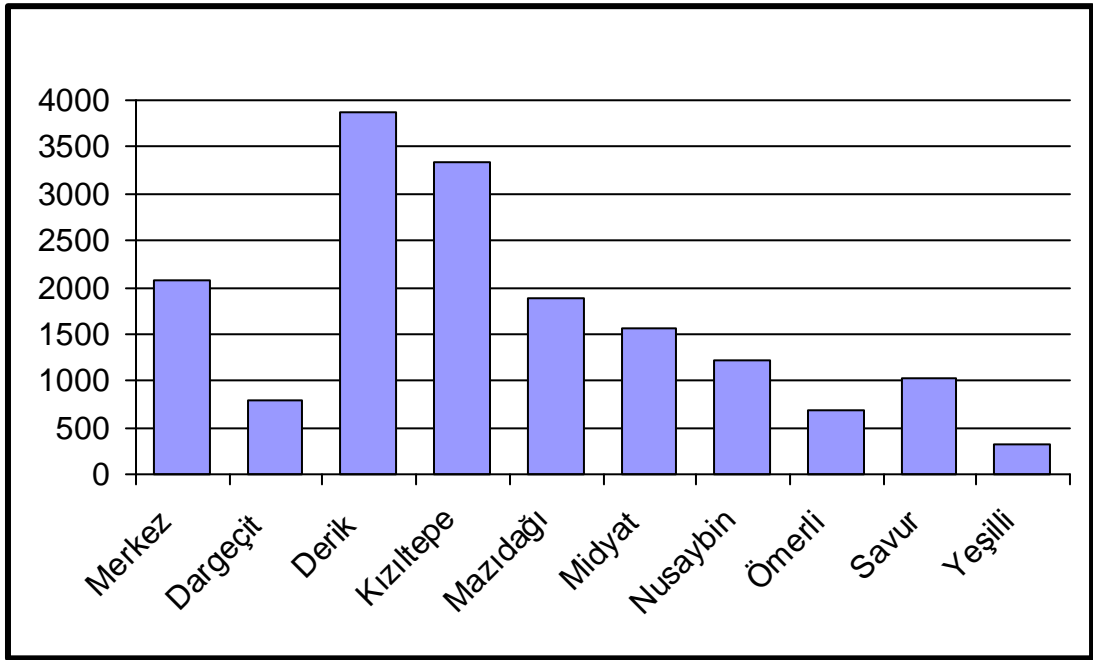
Mardin ilinde 2005–2006 eğitim öğretim yılında birleştirilmiş sınıflı okullarda 7.934 kız, 8.817 erkek toplam 16.751 öğrenci öğrenim görmüştür (Tablo 10 Grafik 3). Bu öğrencilerin 2.070'i merkez ilçedeki BSİO'larda öğrenim görmüştür.

Tablo 10. Birleştirilmiş Sınıflı İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

İlçe Adı	Birleştirilmiş Sınıflı Okullarda Öğrenci Sayısı	Dersliğe Düşen Öğrenci Sayısı
Merkez	2.070	38.33
Dargeçit	802	42.21
Derik	3.878	41.69
Kızıltepe	3.341	30.09
Mazıdağı	1.875	32.89
Midyat	1.552	23.51
Nusaybin	1.222	26.0
Ömerli	678	27.12
Savur	1.022	29.2
Yeşilli	311	31.1
TOPLAM	16.751	32.40

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Grafik 3. Birleştirilmiş Sınıflı İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Birleştirilmiş sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin ilçelere göre dağılımı incelendiğinde; Dargeçit'te 802, Derik'te 3.878, Kızıltepe'de 3.341, Mazıdağı'nda 1.875, Midyat'ta 1.552, Nusaybin'de 1.222, Ömerli'de 678, Savur'da 1.022, Yeşilli'de 311 öğrenci BSİO'larda eğitim görmüştür. BSİO'lar ve buralarda öğrenim gören öğrenci sayısı ilçelerdeki nüfusun kırsal alandaki dağılımını göstermektedir. Nüfusun küçük yerleşim birimlerine dağılımında ekonomik faaliyetlerin türü belirleyici bir rol oynamaktadır.

2005–2006 eğitim öğretim yılında Türkiye'de 300 YİBO ve 282 PİO eğitim vermekteydi¹⁴¹. 1739 sayılı "Milli Eğitim Temel Yasası"nın 25. maddesi ve 222 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Yasası"nın 9. maddesi hükümleri gereğince; nüfusu az ve dağınık olan yerleşim birimlerinde bulunan ilköğretim çağındaki çocuklar ile maddi olanaklardan yoksun ailelerin çocuklarına çağdaş ortamlarda eğitim-öğretim vermek amacıyla yatılı ilköğretim bölge okulu ve pansiyonlu ilköğretim okulu açılmaktadır¹⁴². Bu amaçla araştırma sahasında da 9 tane yatılı ilköğretim bölge okulu ve 1 tane de

¹⁴¹ www.meb.gov.tr, 10.11.2006.

¹⁴² 2001 Yılı Başında Milli Eğitim, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s.53.

pansiyonlu ilköğretim okulu açılmıştır(Tablo 11). İlde, Savur dışında diğer ilçelerin hepsinde 1'er YİBO Savur'da ise bir PİO bulunmaktadır.

Tablo 11. Mardin'de Yatılı İlköğretim Okullarının Dağılımı (2005–2006).

Okulun Adı	Öğrenci Sayısı			Öğretmen Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam	
Merkez Gazi Y.İ.B.O.	120	548	668	27
Dargeçit Gazi Y.İ.B.O.	174	257	431	21
Derik Gazi Y.İ.B.O.	78	276	354	16
80. Yıl Kızıltepe Gazi Y.İ.B.O.	98	443	541	24
Mazıdağı Y.İ.B.O.	101	340	441	21
Midyat Gazi Y.İ.B.O.	67	340	407	17
Nusaybin Gazi Y.İ.B.O.	227	463	690	31
Ömerli Gazi Y.İ.B.O..	152	274	426	21
Savur Nuri Cıngıllıoğlu P.İ.O.	69	216	285	18
Yeşilli Y.İ.B.O.	157	311	468	23
TOPLAM	1.243	3.468	4.711	219

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Mardin ili yatılı ilköğretim bölge okullarında 2005–2006 eğitim öğretim yılında 4.711 öğrenci eğitim görmüştür. Öğrenci dağılımları incelendiğinde YİBO'larda 4.426, PİO'da ise 285 öğrencinin eğitim gördüğü anlaşılmaktadır. Mardin'deki eğitim sorunlarının çözümünde önemleri inkâr edilmeyecek olan bu okulların sayısı artırılarak BSİO problemi çözülebilir.

Türk eğitim tarihinde kökü eskilere dayanan özel okullar eğitimin daha kaliteli verilebilmesi için gerekli unsurlardan biridir. Araştırma sahasının tek özel eğitim kurumu Özel Safiye Beşir Atak İlköğretim Okuludur. Merkez ilçede eğitim faaliyetlerine devam eden okulda 2005-2006 eğitim öğretim yılında 226 öğrenci eğitim görmüştür. Diğer ilçelerde ise özel okullar bulunmamaktadır.

Bedensel zihinsel ve sosyal yönlerden akranları ile normalin üstünde farklılık gösteren bu nedenle de normal eğitim hizmetinden faydalanmayan çocukların eğitim

aldığı özel eğitim kurumlarından Mardin ilinde bir tane bulunmaktadır. Bu da Mardin ilinin özel eğitim kurumları bakımından oldukça eksik olduğunu göstermektedir.¹⁴³

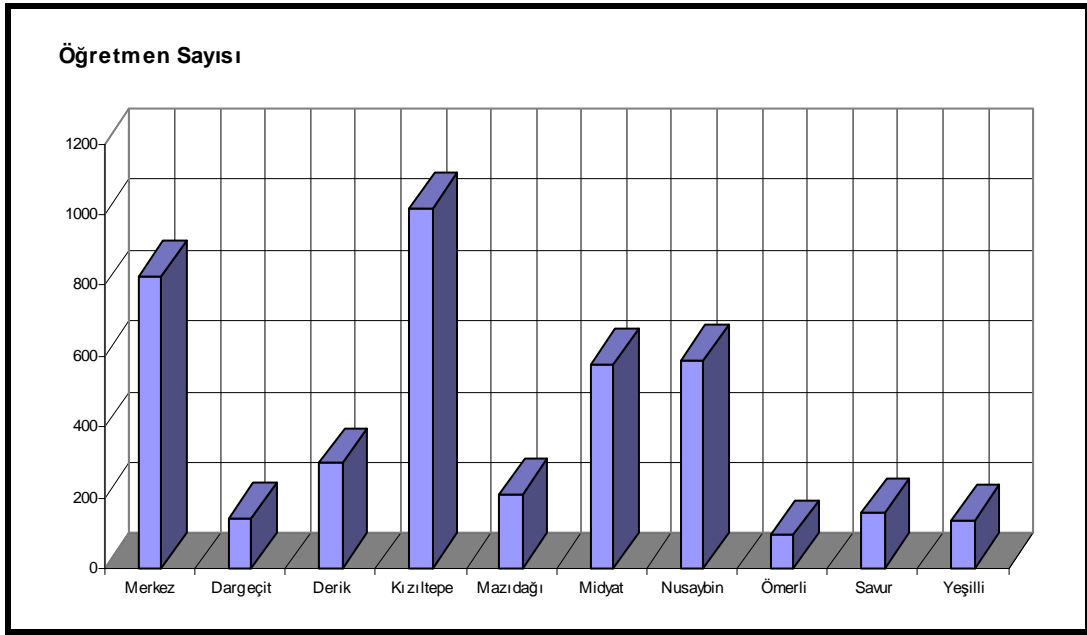
Mardin ilinde 2005–2006 eğitim öğretim yılında 4.045 öğretmen görev yapmıştır (Tablo 12 Grafik 4). Bu öğretmenlerin 2.559'u sınıf, 1.486'ı branş öğretmeni kadrosundadır. Öğretmenlerin ilçelere göre dağılımı incelendiğinde Merkez ilçede 824, Dargeçit'te 141, Derik'te 298, Kızıltepe'de 1.020, Mazıdağı'nda 211, Midyat'ta 578, Nusaybin'de 587, Ömerli'de 94 Savur'da 156, Yeşilli'de 136, olmak üzere 4.045 öğretmenin görev yaptığı görülmektedir.

Tablo 12. Mardin İlköğretim Okullarında Çalışan Kadrolu Öğretmen Dağılımı (2005–2006).

İlçe Adı	Öğretmen Sayısı	%'si
Merkez	824	20.4
Dargeçit	141	3.5
Derik	298	7.4
Kızıltepe	1.020	25.2
Mazıdağı	211	5.2
Midyat	578	14.3
Nusaybin	587	14.5
Ömerli	94	2.3
Savur	156	3.9
Yeşilli	136	3.3
TOPLAM	4.045	100.0

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

¹⁴³ Milli Eğitim Müdürlüğü İstatistikleri, Mardin, 2006.

Grafik 4. Mardin İlköğretim Okullarında Çalışan Kadrolu Öğretmen Dağılımı (2005-2006).

1) MERKEZ İLÇE

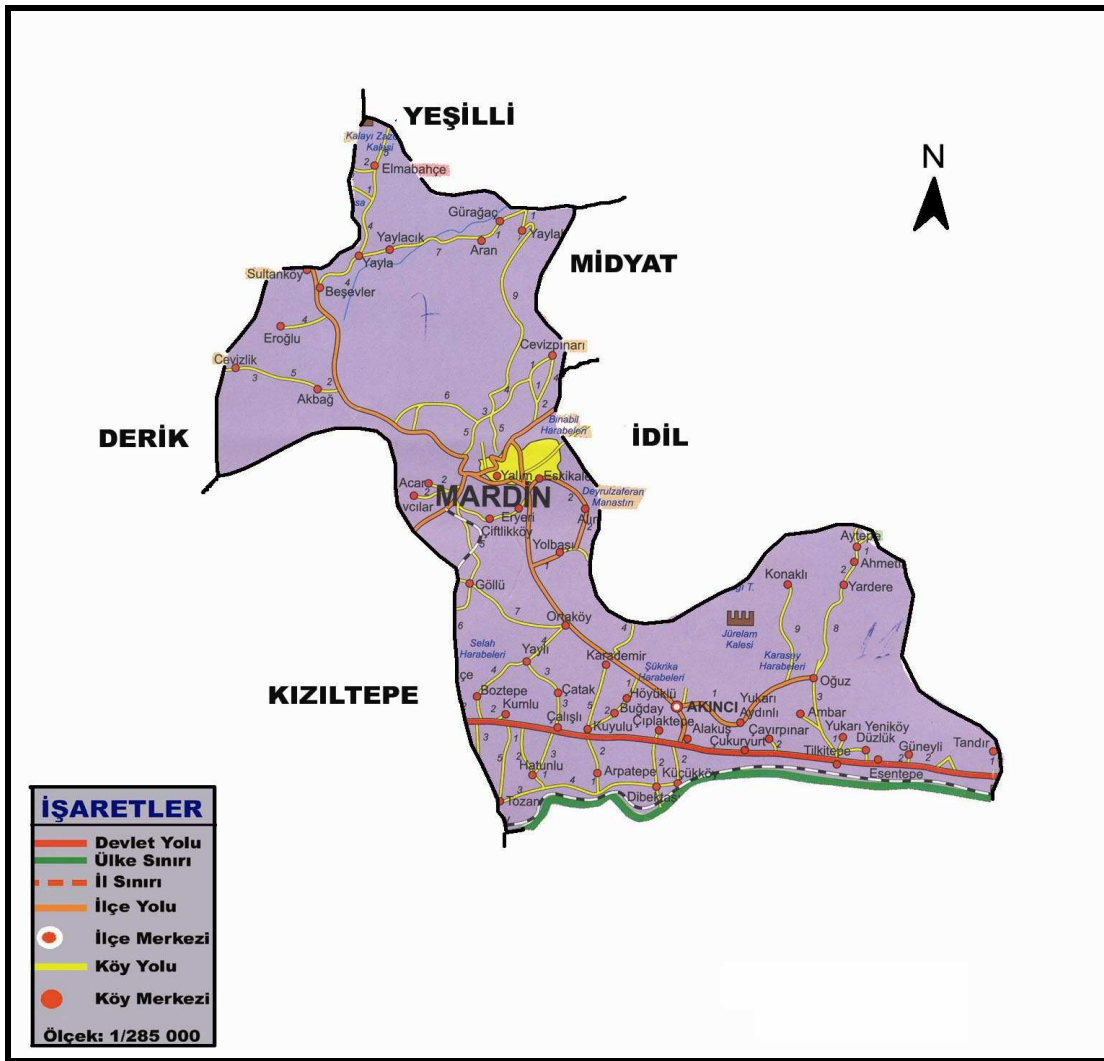
Osmanlı idaresine Diyarbakır eyaletinin bir sancak merkezi olarak geçen Mardin; yüzyıllar boyu çeşitli işgal ve hâkimiyetleri tanımış bir kenttir¹⁴⁴. Roma kaynaklarında Maride olarak geçen kentte Persler Marde, Bizanslılar Mardia, Süryaniler Merdo ya da Merdi, Araplar da Maridin adını vermiştir. İlin orta kesiminde yer alan merkez ilçe Mardin-Midyat eşiğinin güneybatı yamaçlarında yer almaktadır¹⁴⁵.

Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan merkez ilçe kuzeyde Yeşilli, kuzeydoğuda Midyat, doğuda İdil, güneybatıda Kızıltepe, batıda Derik ile çevrilidir (Harita 2). 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre merkez ilçenin nüfusu 108.340 kişidir. Bu nüfusun 65.072'si şehir nüfusu, 43.268'i ise kırsal nüfustur¹⁴⁶. Merkez ilçe nüfus bakımından Mardin ilinin üçüncü büyük ilçesi durumundadır.

¹⁴⁴ Ahmet Mümtaz Maden, Olivier'ye Göre Anadolu (Birecik, Şanlıurfa, Mardin, Nusaybin), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul, 2001, s.27-28.

¹⁴⁵ İl-İl Yurdumuz Türkiye İller Ansiklopedisi, Milliyet Doğan Gazetecilik A.Ş., İstanbul, 2005, C.2, s.255.

¹⁴⁶ 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, İl Nüfus Müdürlüğü, Mardin, 2006.

Harita 2. Merkez İlçe Haritası.

Araştırmanın yapıldığı 2005–2006 eğitim öğretim yılında Mardin ilinde yer alan 617 ilköğretim okulunun 95'i merkez ilçede yer almaktadır (Tablo 13). İl genelindeki okulların %15'ini oluşturan merkez ilçedeki 95 ilköğretim okulunda 25.854 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler il genelindeki öğrencilerin yaklaşık %17'sini oluşturmaktadır. İl genelinde yer alan ilköğretim okul sayısı bakımından, merkez ilçe ikinci sırada bulunmaktadır.

Tablo 13. Merkez İlçe İlköğretim Okulları Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
60	35	95	12.014	13.840	25.854	41,49

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Merkez ilçede yer alan ilköğretim okullarının 28'i şehir merkezinde yer almaktadır (Tablo 14 Resim 1). Kalan 67 ilköğretim okulu ise kırsal yerleşmelerde bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile merkez ilçedeki ilköğretim okullarının %29'u şehir merkezinde, %71'i ise kırsal yerleşmelerde yer almaktadır.

Tablo 14. Merkez İlçe Şehirselsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
17	11	28	7.567	8.611	16.178	40,64

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

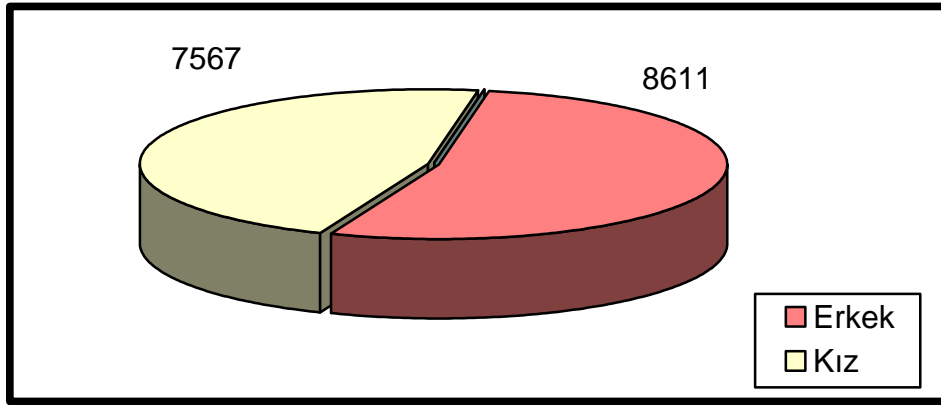
Eğitim faaliyetleri açısından, merkez ilçe çevresindeki kırsal yerleşmeler için çekim merkezi özelliği taşımaktadır. Bu özellik öğrenci sayısında da dikkati çekmektedir. Merkez ilçede yer alan 25.854 öğrencinin 16.178'i şehir yerleşmelerinde yer almaktadır. Bu durum merkez ilçe şehirselsel–kırsal yerleşme nüfus dağılımı incelendiğinde %60 şehir nüfusuna karşılık, %40'lık kırsal nüfus dağılımıyla dikkat çekmektedir. Öğrenci dağılımına bakıldığında zaman %63 ve %37'lik bir dağılım görülmektedir.

Resim 1. Vali Alaattin Turhan İlköğretim Okulu.

Merkez ilçenin nüfus dağılımı incelendiğinde nüfusun %60'ının şehir yerleşmelerinde yaşadığı görülmektedir. Nüfusun %60'ının, okulların ise %29'unun şehir yerleşmelerinde yer alması; buradaki okulların temel eğitim ihtiyacını karşılamada yetersiz kalmasına yol açmıştır. Bu duruma çözüm amacıyla, şehir merkezinde yer alan 28 ilköğretim okulunun 11'inde ikili öğretime geçmek zorunda kalınmıştır. İkili öğretim uygulaması zorunluluktan doğmuş olup öğrenim saatlerini kısıtlamıştır.

2005–2006 eğitim-öğretim yılında merkez ilçede yer alan ilköğretim okullarında 25.854 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu öğrencilerin 16.178'inin şehir merkezinde öğrenimlerine devam ettikleri görülmektedir (Grafik 5). Diğer bir ifade ile öğrencilerin %63'ü şehir merkezindeki ilköğretim okullarında öğrenim görmektedir. Bu durumun olumsuz etkisi sınıfların öğrenci yoğunluğunu yüksek tutmakla beraber, ikili öğretim uygulamasını yaygınlaştırmıştır. Merkez ilçe şehir merkezindeki ilköğretim okullarında sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu 40,64 kişidir. Kalabalık sınıf ortamında verilen eğitimin yeterli olmayacağı kesindir. Bu nedenle bu sayı oldukça yüksek olup eğitim ve öğretimi olumsuz etkilemektedir.

Grafik 5. Merkez İlçe Şehirselle Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Merkez ilçede öğrenim gören öğrencilerin 9.676'sı kırsal yerleşmelerde öğrenimlerine devam etmiştir (Tablo 15 Grafik 6). 4.447 kız, 5.229 erkek öğrencinin öğrenim gördüğü okulların sayısı 67'dir. 9.676 öğrencinin 225 sınıfta öğrenim gördüğü kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında sınıfların ortalamaları 43 öğrencidir. Kırsal yerleşmelerde okul sayısı fazla olmasına rağmen bu okullarda yeterli alt yapının

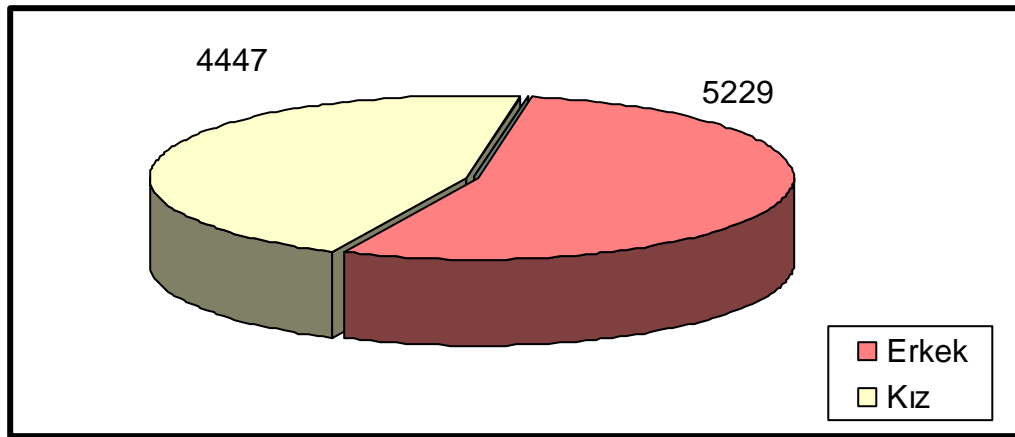
olmaması ve eğitimin kalabalık sınıf ortamında verilmesi sonucu eğitimde olması gereken kalite bir türlü yakalanamamış ve düşük seviyelerde kalmıştır.

Tablo15. Merkez İlçe Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
43	24	67	4.447	5.229	9.676	43,0

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Nüfusu az olan köy ve köy altı yerleşmelerinde çocukların öğrenimlerini devam ettirebilmeleri için tam teşekküllü okul açılması oldukça zordur. Her sınıfa birkaç öğrencinin düştüğü ve öğrencilerin toplam sayılarının bir okul açılması için yeterli olmadığı alanlarda birleştirilmiş sınıf uygulamasına gidilmiştir. Bütün öğrencilerin aynı sınıfta, aynı anda, aynı öğretmen tarafından topluca öğrenim gördüğü B.S.İ.O'lardan merkez ilçede 53 tane bulunmaktadır (Tablo 16).

Grafik 6. Merkez İlçe Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

2005–2006 eğitim öğretim yılında merkez ilçe BSİO'larda 994 kız, 1.076 erkek toplam 2.070 öğrenci öğrenim görüyordu. Merkez ve köy ilköğretim okullarında olduğu gibi BSİO'larda da sınıf öğrenci yoğunluğu oldukça yüksektir. Şehir merkezinde 41, kırsal yerleşmelerde 43 olan ortalama sınıf öğrenci yoğunluğu BSİO'larda 38'dir. Bu

okullarda görev yapan kadrolu öğretmen sayısı 24'tür. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 86,25'tir. Bu oran yüksek olmakla beraber öğretmen ihtiyacı sözleşmeli, ücretli ve vekil öğretmen uygulamasıyla giderilmeye çalışılmıştır. Bu uygulama ile öğretmen başına düşen öğrenci ortalaması düşürülmeye çalışılmıştır. Birleştirilmiş sınıf uygulaması ile düşen eğitimin kalitesi ve verimi öğretmen yetersizliği ile daha da düşmüştür. Bu amaçla ücretli ve vekil öğretmen alımlarıyla kapatılmaya çalışılan öğretmen ihtiyacının daha etkili yöntemlerle çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

Tablo 16. Merkez İlçe BSİO'larda Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu	Öğretmene Düşen Öğrenci Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam		
53	994	1.076	2.070	38,33	86,25

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Mardin ilinde yer alan 9 yatılı ilköğretim bölge okulundan biri de merkez ilçede yer almaktadır. 2005-2006 eğitim öğretim yılında Merkez ilçe Gazi YİBO'da 120 kız, 548 erkek toplam 668 öğrenci öğrenim görüyordu. Aynı yıl bu okulda görev yapan öğretmen sayısı 27'dir. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ise 24,74'tür. Öğrencilerin, 23 sınıfta öğrenim gördüğü Gazi YİBO'da sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu 29,04'tür.

Araştırma sahasında yer alan tek özel ilköğretim okulu merkez ilçede yer almaktadır (Resim 2). 2005–2006 eğitim-öğretim yılında Özel Safiye Beşir Atak İlköğretim Okulunda 226 öğrenci öğrenim görmekteydi. Aynı yıl bu okulda 14 öğretmen ile eğitim hizmetleri devam ettirilmiştir¹⁴⁷.

Araştırılan eğitim-öğretim yılında merkez ilçede zihinsel engellilere yönelik olarak bir tane uygulama okulu bulunmaktadır. Ayrıca 13 Mart İlköğretim Okulu bünyesinde özel eğitim sınıfları açılmıştır. Görme, işitme ve zihinsel engellilere yönelik olarak açılan bu sınıfta 4 öğretmen 8'i kız, 8'i erkek olmak üzere toplam 16 öğrenciye hizmet vermiştir¹⁴⁸.

¹⁴⁷ İl Milli Eğitim Brifing Dosyası, Mardin, 2006.

¹⁴⁸ Milli Eğitim Müdürlüğü İstatistikleri, Mardin, 2006.

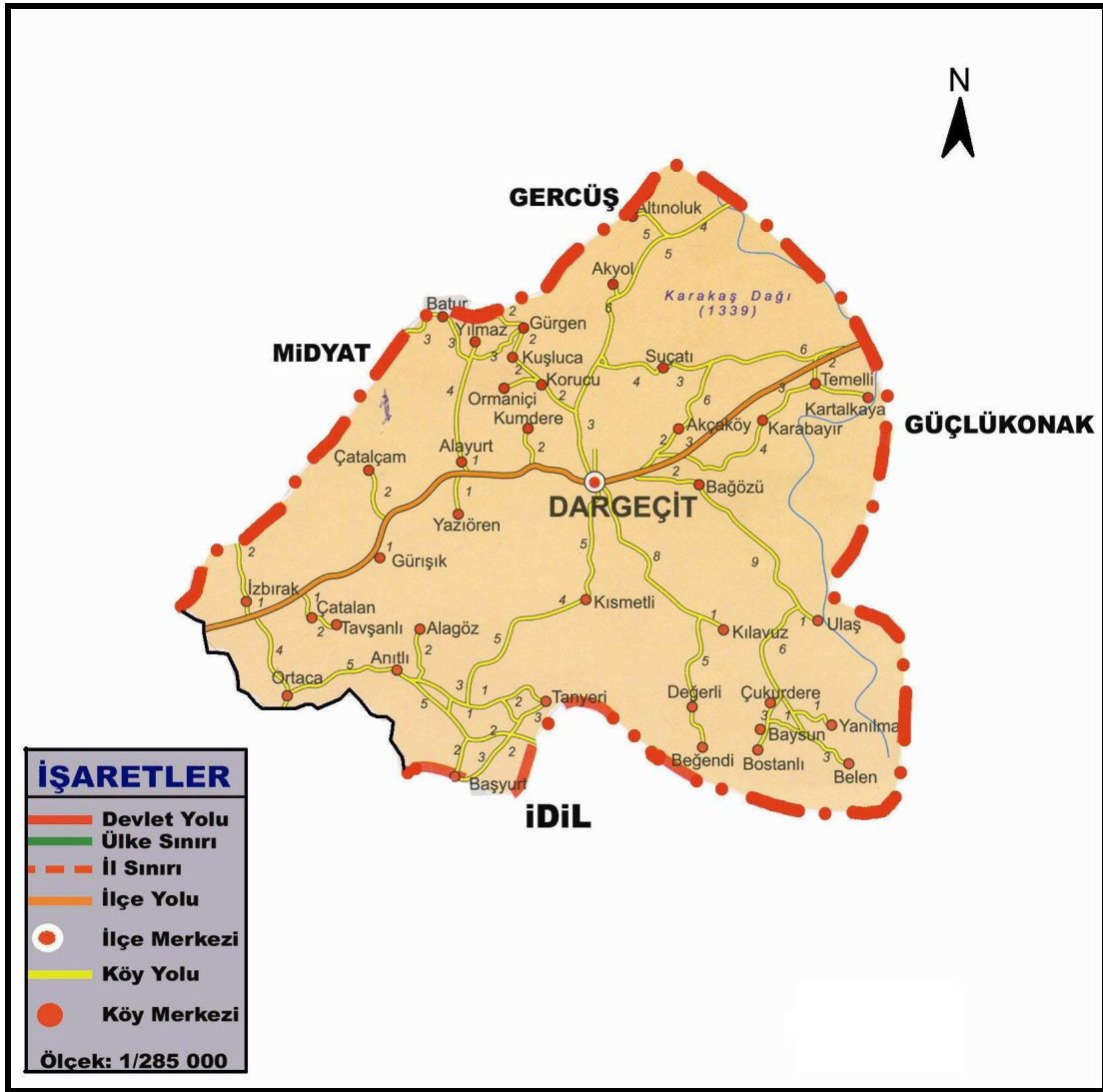
Resim 2. Özel Safiye Beşir Atak İlköğretim Okulu.

Merkez ilçede yer alan ilköğretim okullarında 2005–2006 eğitim öğretim yılında 824 öğretmen görev yapmıştır. Bu öğretmenler Mardin genelinin %20.4'ünü oluşturmaktadır. Söz konusu öğretmenlerin 501'i sınıf, 323'ü branş öğretmeni kadrosundadır. Aynı yıl kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında 251, şehir merkezindeki ilköğretim okullarında 573 öğretmen görev yapmıştır. Ancak ilköğretim okullarının 67'sinin yer aldığı kırsal yerleşmelerde öğretmenlerin sadece 251 (%30)'i görev yapmıştır. Bu durum il genelindeki kırsal yerleşme ilköğretim okullarında olduğu gibi merkez ilçe kırsal yerleşmelerinde de öğretmen sıkıntısının çekildiğini göstermektedir.

2) DARGEÇİT İLÇESİ

Dargeçit ve yakın çevresine ait mevcut tarihi belgelerden en eskileri Asur kralı I. Adad Nirari ve oğlu I. Salmanasır dönemlerine rastlamaktadır. Bu iki hükümdar devrinden kalma Kaşairi Dağları adı ile anılan mıntıkanın Tur Abidin yani Mardin'in Dargeçit bölgesi olduğu ifade edilmektedir¹⁴⁹.

¹⁴⁹ www.mardin.gov.tr, 10.11.2006.

Harita 3. Dargeçit Haritası.

İlçe doğudan Güçlükonak batıdan Midyat, kuzeyden Gerçüş, güneyden ise İdil ile çevrilidir (Harita 3). Eski adı Kerburan olan¹⁵⁰ Dargeçit ilçesi, 1986 yılına kadar, Mardin ilinin Midyat ilçesine bağlı bir nahiye olarak kalmıştır. Aynı yıl çıkarılan 3392 sayılı kanun ile Midyat ilçesinden ayrılarak Mardin iline bağlı bir ilçe haline dönüşmüştür. İlçenin yüzölçümü 550 km², denizden yüksekliği yaklaşık 900 m.dir¹⁵¹.

¹⁵⁰ Latif ÖZTÜRKATALAY, *Mardin ve Mardinliler*, Seçil Ofset Matbaacılık, Ambalaj Sanayi ve Ticaret Ltd, İstanbul, 1995, s.83.

¹⁵¹ F. Meral HALİFEOĞLU, Neslihan DALKILIÇ, Editör: Filiz ÖZDEM, "Midyat, Kızıltepe, Savur, Derik, Dargeçit", *Taşın Beleş Mardin*, Yapı Kredi Yayınları, I Baskı, İstanbul, 2005, s. 301.

Mardin'in en doğu sınırını oluşturan ve Dicle'nin batısında kalan Dargeçit'in il merkezine uzaklığı ise 110 km.dir.¹⁵²

2000 yılında yapılan genel nüfus sayımı sonuçlarına göre Dargeçit'in toplam nüfusu 27.611 kişidir. İlçe nüfusunun 16.541'i şehir merkezinde, 11.070'i kırsal yerleşmelerde ikamet etmektedir.¹⁵³ İlçe nüfus bakımından Mardin ilinin yedinci büyük ilçesi durumundadır

Araştırmanın yapıldığı 2005–2006 eğitim ve öğretim yılında Mardin ilinde eğitim faaliyetlerini sürdüren 617 ilköğretim okulundan 23'ü Dargeçit ilçesinde yer almaktadır (Tablo17). Bu okullar il genelindeki okulların %3,7'sini oluşturmaktadır. Dargeçit'te yer alan ilköğretim okullarında 5.947 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler il genelindeki 156.289 öğrencinin %3,8'ini oluşturmaktadır.

Tablo 17. Dargeçit İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
8	15	23	2.764	3.183	5.947	46.10

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Dargeçit'te şehir nüfusu 2000 yılı verilerine göre, kırsal nüfustan daha fazla bir durumdadır. Ancak ilköğretim okullarının yerleşim yerlerine dağılımına bakıldığında okulların kırsal yerleşmelerde yoğunluk gösterdiği görülmektedir. Dargeçit'te bulunan 23 ilköğretim okulundan 6'sı şehirsal yerleşmelerde bulunmaktadır. Bu 6 ilköğretim okulundan 4'ünde ikili öğretim uygulaması yapılmaktadır (Tablo 18, Grafik 7).

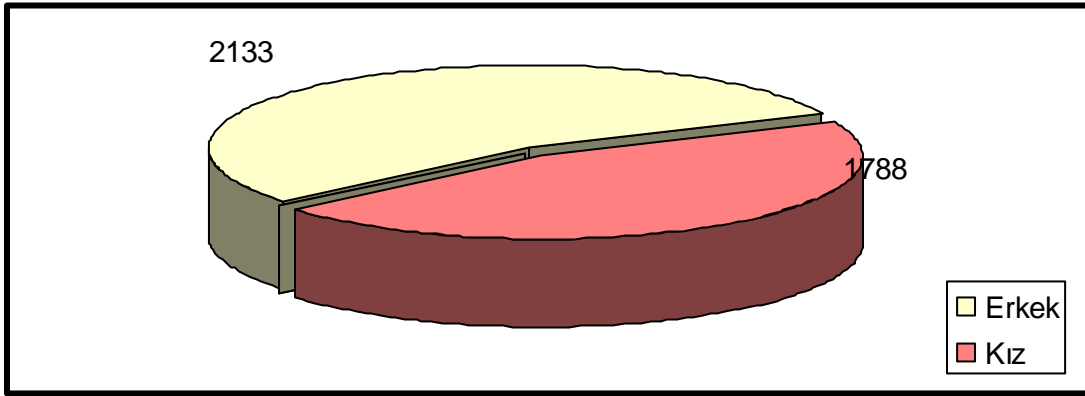
Tablo 18. Dargeçit Şehirsal Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005-2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
2	4	6	1.788	2.133	3.921	47,81

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

¹⁵² Çiğdem MANER, *Binyılların Tanığı Mardin ve Çevresi Gezi Rehberi*, Marev Yayınları, İstanbul, 2006, s.234.

¹⁵³ 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, İl Nüfus Müdürlüğü, Mardin, 2006.

Grafik 7. Dargeçit Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

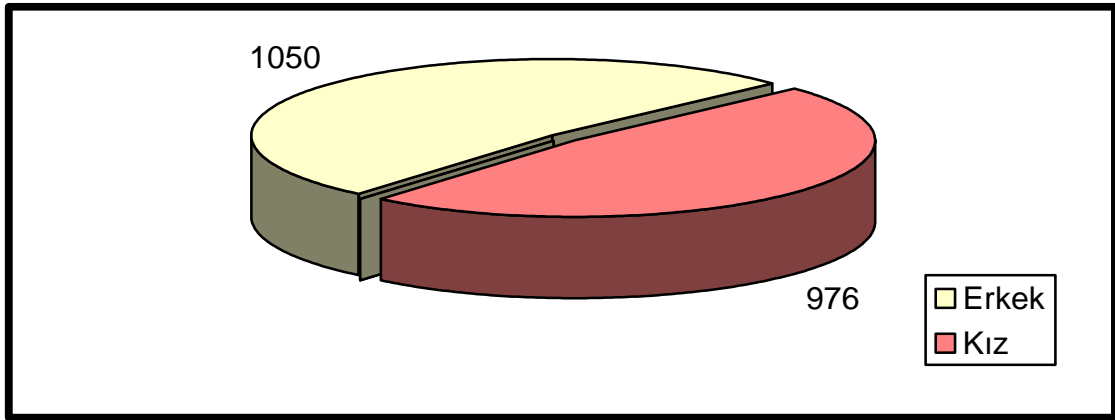
Dargeçit'te yer alan ilköğretim okullarında 2005–2006 eğitim öğretim yılında 5.947 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrencilerin 3.921'inin şehir merkezinde okuduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile öğrencilerin %66'sı şehir merkezindeki ilköğretim okullarında öğrenim görmüştür. Okul sayısı ve öğrenci sayısı karşılaştırıldığında öğrencilerin %66'sının bulunduğu şehirsel yerleşmelerde ilköğretim okullarının yalnızca %26'sı yer almaktadır. Bu durumun olumsuz etkisi sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğuna bakıldığında kolayca anlaşılmaktadır. Şehir merkezindeki ilköğretim okullarında sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu 47,81 dir. Bu durum Dargeçit eğitimi için olumsuz bir durumdur.

İlçede yer alan ilköğretim okullarınının 17'si kırsal yerleşmelerde yer almaktadır (Tablo 19- Grafik 8). Diğer bir ifade ile Dargeçit'te yer alan ilköğretim okullarınının %74'ü kırsal yerleşmelerde yer almaktadır. Bu oran Mardin ilinde %82'dir. Kırsal yerleşmede yer alan 17 ilköğretim okulunda 976 kız, 1.050 erkek toplam 2.026 öğrenci öğrenim görmüştür. Kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında sınıfların öğrenci dağılımı ortalama 43,10 öğrencidir. Eğitim imkânınının kısıtlı olduğu kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında, sınıf yoğunluğunun da yüksek olması eğitimde kaliteyi düşürmüştür.

Tablo 19. Dargeçit Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
6	11	17	976	1.050	2.026	43.10

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Grafik 8. Dargeçit Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Mardin genelinde olduğu gibi Dargeçit'te de birleştirilmiş sınıf uygulaması yaygındır. Dargeçit genelinde yer alan 23 ilköğretim okulunun 17'sinde birleştirilmiş sınıf uygulamasına gidilmiştir (Tablo 20). Kırsal yerleşmelerin az nüfuslu ve dağınık yapıda olması nedeniyle bu okullarda ancak birleştirilmiş sınıf uygulaması kullanılarak eğitim öğretim faaliyetleri devam ettirilmiştir. 2005–2006 eğitim öğretim yılında Dargeçit'te birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında 802 öğrenci öğrenim görmüştür.

Tablo 20. Dargeçit'te Yer Alan BSİO'larda Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu	Öğretmene Düşen Öğrenci Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam		
17	405	397	802	42,21	53,46

Kaynak: İl M.E.M. İstatistikleri.

Dargeçit'te yer alan 17 birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulunda öğrenim görmüş öğrencilerin 405'i kız, 397'si de erkek öğrencilerden oluşmuştur. 15 öğretmen

tarafından eğitimin verildiği bu okullarda sınıfların ortalama öğrenci sayısı 42,21'dir. sürdürülmüştür. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ise 53,46'dır.

Araştırılan eğitim öğretim yılında ilçede yer alan 23 ilköğretim okulunun yalnızca 8'inin bünyesinde 8 yıllık eğitim veren okul vardır. Bu nedenle öğrencilerin 8 yıllık öğrenim ihtiyacı taşınmalı eğitim ve yatılı okullarla karşılanmaktadır. Bulunduğu yerde 8 yıllık ilköğretim okulu bulunmayan ve maddi imkânsızlıklar içinde bulunan öğrencilere öğrenim imkânı sağlayan yatılı ilköğretim okullarından biri de Dargeçit ilçesinde yer almaktadır. 2005–2006 eğitim öğretim yılında Dargeçit Gazi YİBO'da 174 kız, 257 erkek toplam 431 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu okulda 21 öğretmen görev yapmıştır. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 20,52'dir. Sınıf başına düşen öğrenci sayısı ise 33,15'dir.

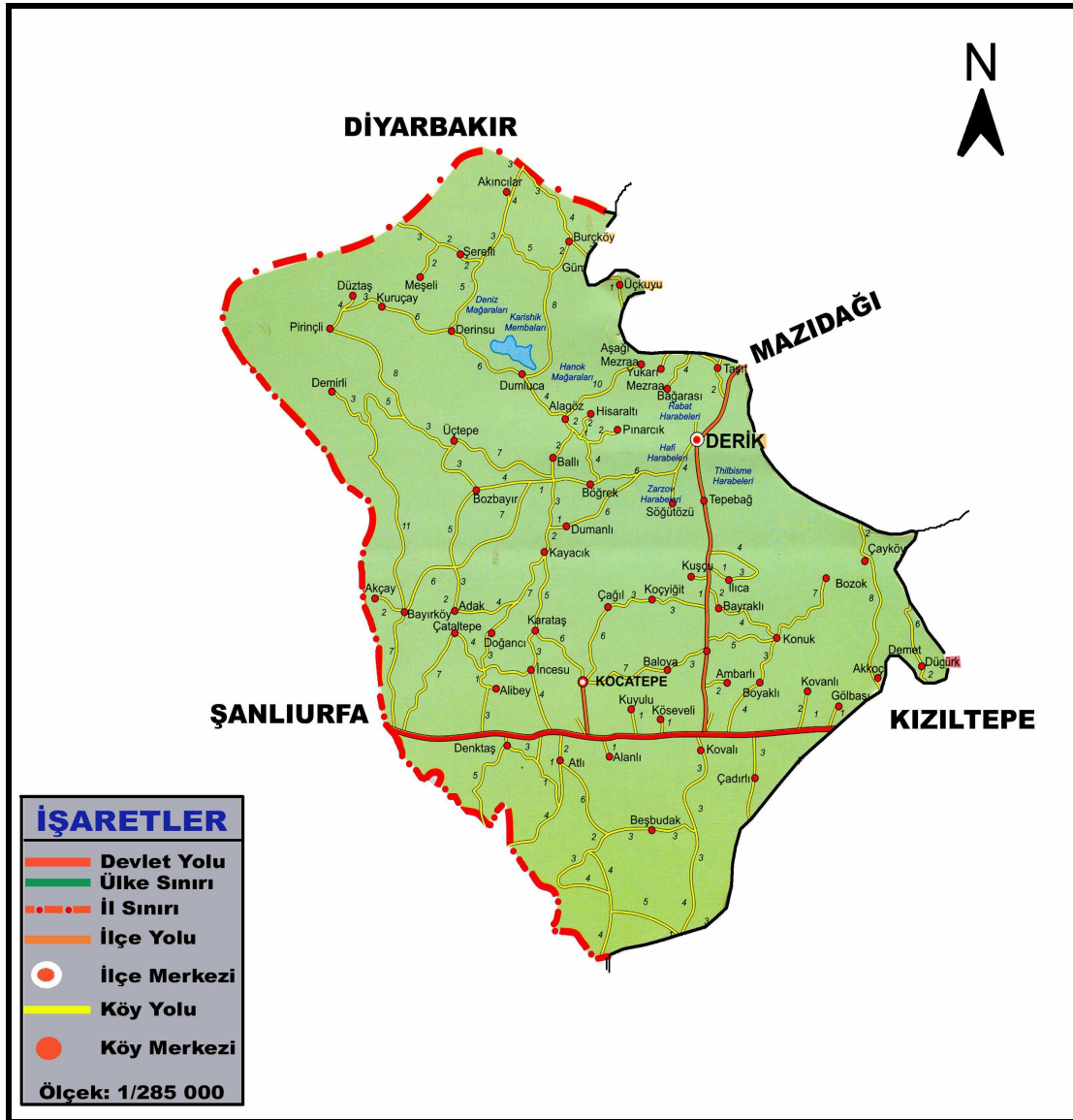
Öğretmen dağılımı incelendiği zaman Mardin il genelinde görev yapan 4.045 ilköğretim öğretmenin 141'i Dargeçit'te yer almıştır. Bu öğretmenler Mardin ilinde bulunan öğretmenlerin %3.5'ini oluşturmaktadır. Söz konusu öğretmenlerin 73'ü sınıf, 68'i branş öğretmenidir. İlçede görev yapan öğretmenlerin 114'ü şehir merkezinde yer alan ilköğretim okullarında, 27'si de kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında görev yapmıştır. Yani Dargeçit'te bulunan öğretmenlerin %81'i şehirselle, %19'u kırsal yerleşme ilköğretim okullarında görev yapmıştır. Nitekim ilçedeki ilköğretim okullarının 17'si kırsal yerleşmelerde yer almasına rağmen öğretmenlerin sadece 27'si kırsal yerleşme ilköğretim okullarında görev yapmıştır.

3)DERİK İLÇESİ

Farsça anlamı ile "Dirrik" dikenlik anlamına gelen Derik, tahminen 600 yıl önce Turan Türklerinin Kayıhan aşireti tarafından kurulduğu rivayet olunmaktadır. Tarihi dönemler içinde Bizans, Arap, Acem ve Türk akınlarına uğrayan ilçe zaman zaman Hıristiyanların hâkimiyeti altına da girmiştir¹⁵⁴. Mardin'in büyük ilçelerinden olan Derik 1916 yılında Diyarbakır'a bağlı bir ilçe olmuştur. 1926 yılında ise Diyarbakır vilayetinden alınıp Mardin vilayetine bağlanmıştır¹⁵⁵.

¹⁵⁴ 1987 Mardin İl Yıllığı, Mardin Valiliği, İstanbul, 1987, s.191.

¹⁵⁵ Hanna DOLAPÖNÜ, *Tarihte Mardin* (Haz: Cebrail AYDIN), İstanbul, 1972, s.180.

Harita 4. Derik Haritası.

Mardin ilinin batısında yer alan Derik; kuzeyde Diyarbakır, güney ve güneydoğuda Kızıltepe, batıda Şanlıurfa, doğuda ise Mazıdaği ile çevrilidir (Harita 4). Denizden yüksekliği 780 metre, yüzölçümü ise 1367 km²'dir¹⁵⁶. İl merkezine uzaklığı 65 km'dir¹⁵⁷. İlçenin doğu, batı ve kuzey kesimleri dağlarla çevrili olup, güneyi ise ovalık alanlardan oluşmuştur. Karasal iklim tipinin hüküm sürdüğü ilçede baraj ve göletler sayesinde pamuk üretimi hız kazanmıştır¹⁵⁸.

¹⁵⁶ Latif ÖZTÜRKATALAY, *Mardin ve Mardinliler*, Seçil Ofset Matbaacılık, Ambalaj Sanayi ve Ticaret Ltd, İstanbul, 1995, s.82.

¹⁵⁷ İl-İl Yurdumuz Türkiye İller Ansiklopedisi, Milliyet Doğan Gazetecilik A.Ş., İstanbul, C.2, s.257.

¹⁵⁸ Kültür ve Turizm Envanteri Mardin, Mardin Valiliği, 2000, s.14-15

2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre Derik'in nüfusu 55.278'dir. Bu nüfusun 19.806'sı şehir nüfusu, 35.472'si kırsal nüfustür.¹⁵⁹ Derik nüfus bakımından Mardin ili'nin beşinci büyük ilçesidir.

Araştırmanın yapıldığı 2005–2006 eğitim öğretim yılında Mardin ilinde bulunan 617 ilköğretim okulundan 93'ü Derik ilçesinde yer almaktadır (Tablo 21). Bu okullar il genelindeki okulların %15'ini oluşturmaktadır. 93 ilköğretim okulu bulunan Derik'te 12.478 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrencilerde il genelindeki 156.289 öğrencinin %8'ini oluşturmaktadır. Derik nüfus ve öğrenci sayıları bakımından Midyat ve Nusaybin ilçelerinden düşük olmasına rağmen ilköğretim okulu sayısı bakımından bu ilçelerden daha fazla okula sahiptir. Midyat'ta 71, Nusaybin'de 54 ilköğretim okuluna karşılık Derik'te 93 ilköğretim okulu bulunmaktadır.

Tablo 21. Derik İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005-2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
57	36	93	5.463	7.015	12.478	51,77

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Derik'te kırsal nüfus, şehir nüfusundan daha fazladır. Buna bağlı olarak ilköğretim okullarının dağılımı da kırsal kesimlerde yoğunluk göstermektedir. İlçede bulunan 93 ilköğretim okulundan sadece 8'i yani (%9) şehirselleşmiş yerleşmelerde yer almaktadır (Tablo 22, Grafik 9). Derik'in etrafının dağlık olması ve kırsal yerleşmelerin de dağınık olması sonucu böyle bir durum ortaya çıkmıştır. İlçe şehir merkezinde yer alan 8 ilköğretim okulunun 5'inde ikili öğretim uygulanmaktadır.

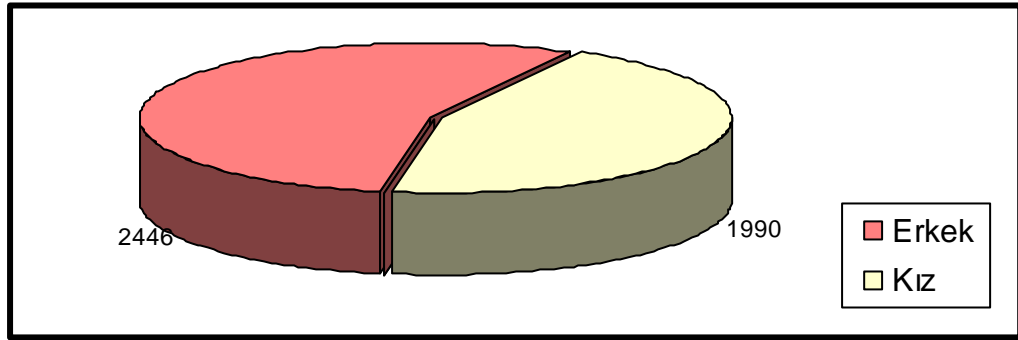
Tablo 22. Derik Şehirselleşmiş Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005-2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
3	5	8	1.990	2.446	4.436	49,84

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

¹⁵⁹ 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, İl Nüfus Müdürlüğü, Mardin, 2006.

Derik'te yer alan ilköğretim okullarında 2005–2006 eğitim öğretim yılında 12.478 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrencilerin 4.436'sı şehir merkezindeki ilköğretim okullarında öğrenimlerine devam etmiştir. Diğer bir ifade ile öğrencilerin %36'sı şehir merkezindeki ilköğretim okullarında öğrenim görmüştür. İlköğretim okullarının %9'unun, öğrencilerin ise %36'sının yer aldığı şehir yerleşmelerinde okul ve öğrenci sayıları karşılaştırıldığında dengeli bir dağılımın olmadığı görülmektedir. Bu durum sınıfların ortalama öğrenci yoğunluklarını yüksek tutmakla beraber okullarda ikili öğretim uygulamasını artırmıştır. Şehir merkezindeki ilköğretim okullarında ortalama sınıf yoğunluğu 49,84 öğrencidir. İdeal eğitim için oldukça elverişsiz olan bu sayı Derik'in eğitimi için olumsuz bir durumdur.

Grafik 9. Derik Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

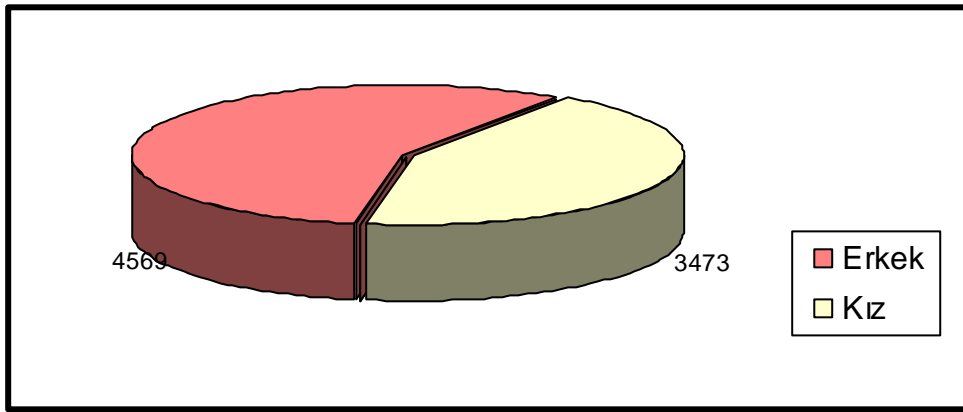
Mardin'de ilköğretim okullarının 508'i yani %82'si kırsal yerleşmelerde yer almaktadır. Derik'te ise 93 okulun 85'i yani %91'i kırsal yerleşmelerde yer almaktadır (Tablo 23- Grafik 10). Bu oranın yüksek olmasının nedenleri arasında kırsal nüfusun, şehir nüfusundan fazla olması ve dağınık kırsal yerleşmelerin fazla olması sonucu küçük yerleşim birimlerinde de okulların açılmış olması etkili olmuştur.

Tablo 23. Derik Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
54	31	85	3.473	4.569	8.042	52,90

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Derik kırsal yerleşmelerdeki 85 ilköğretim okulunda 2005–2006 eğitim öğretim yılında 3.473 kız, 4.569 erkek toplam 8.042 öğrenci öğrenim görmüştür. Fiziki yetersizlik içinde olan kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında ortalama sınıf yoğunluğu 52,90 öğrencidir. Şehir yerleşmelerindeki ilköğretim okullarında olduğu gibi, kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında da sınıf yoğunluklarının yüksek olması kaliteli eğitimin verilebilmesi için uygun seviyede değildir.

Grafik 10..Derik Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005-2006).

Mardin genelinde olduğu gibi Derik'te de birleştirilmiş sınıf uygulaması yaygındır. Derik'te yer alan 93 ilköğretim okulunun 81'inde birleştirilmiş sınıf uygulamasına gidilmiştir (Tablo 24). Bu okullar ilçe genelindeki okulların %87'sini oluşturmaktadır. Kırsal yerleşmelerde nüfusun az ve dağınık yapıda olması nedeniyle bu okullarda birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılarak, eğitim faaliyetleri devam ettirilmiştir. Derik'te birleştirilmiş sınıflı okullarda 2005–2006 eğitim-öğretim yılında 1.831 kız, 2.047 erkek toplam 3.878 öğrenci öğrenim görmüştür.

Tablo 24. Derik'te Yer Alan BSİO'larda Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu	Öğretmene Düşen Öğrenci Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam		
81	1.831	2.047	3.878	41,69	133,7

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Derik'te yer alan BSİO'larda toplam 3.878 öğrenci öğrenim görmesine rağmen 81 okulda sadece 29 kadrolu öğretmen görev yapmıştır. Bu durum Öğretmen başına

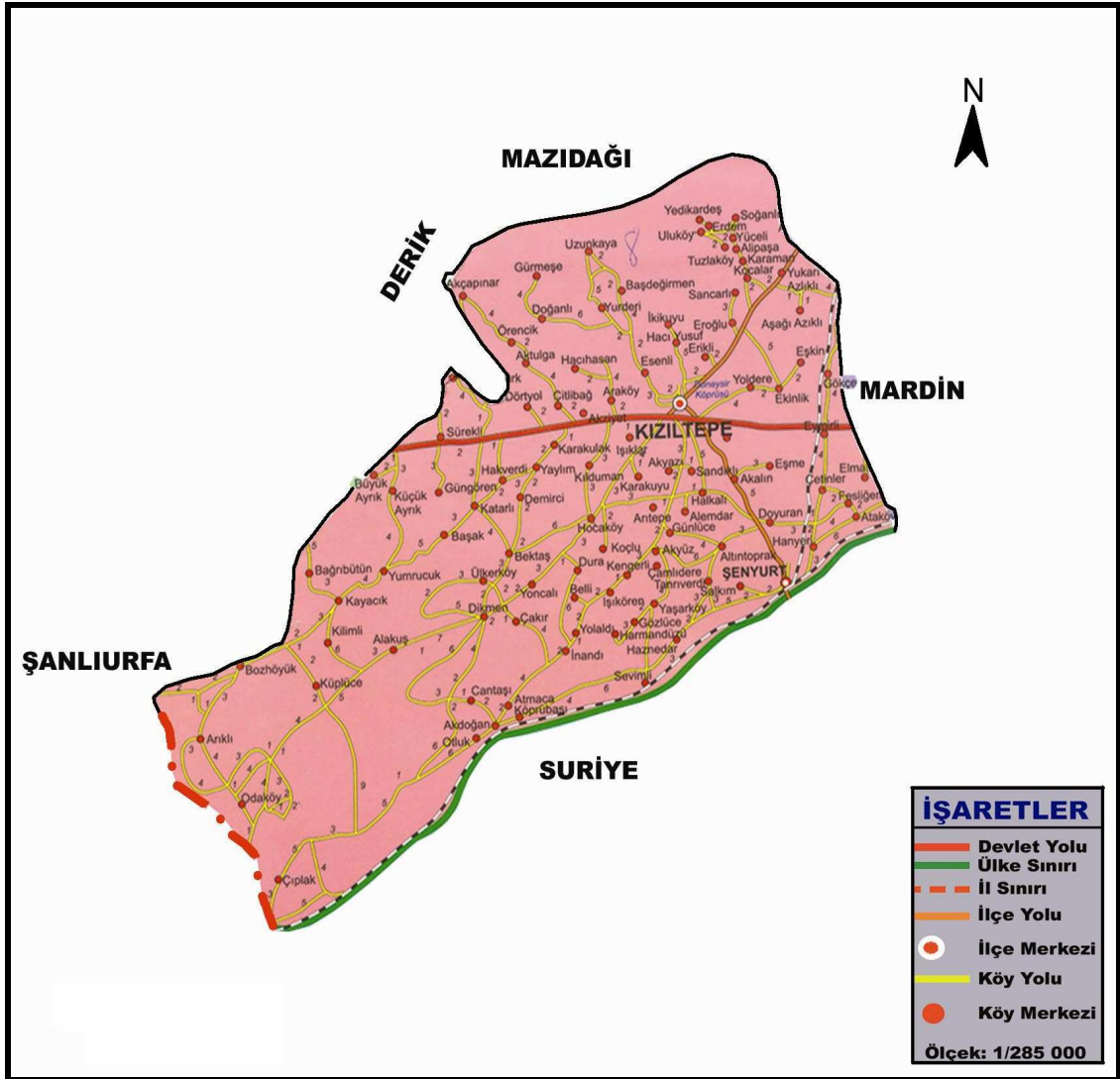
düşen öğrenci ortalamasını 133,7'ye çıkarmıştır. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı yüksek olmakla beraber öğretmen ihtiyacı sözleşmeli, ücretli ve vekil öğretmen alımlarıyla giderilmeye çalışılmıştır. Bu yöntemle öğretmen başına düşen öğrenci sayısı az da olsa düşürülmüştür. Öğrenciler ve öğretmenler için verimli eğitim öğretim ortamı sağlamayan BSİO uygulaması zorunluluktan doğmuş olup, eğitimde kaliteyi olumsuz yönde etkilemektedir. Birleştirilmiş sınıf uygulaması ile düşen eğitimin kalitesi ve verimi, öğretmen yetersizliği ile daha da düşmüştür. BSİO'larda sınıf başına düşen öğrenci ortalaması ise 41,69'dur.

Derik'te yer alan 93 ilköğretim okulundan yalnızca biri yatılı ilköğretim bölge okuludur. Maddi yetersizlik içinde olan ve taşıma olanağından yoksun ilköğretim öğrencilerine eğitim öğretim imkânı sağlayan Derik Gazi YİBO'da 2005–2006 eğitim öğretim yılında 78 kız, 276 erkek toplam 354 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu okulda eğitim öğretim faaliyetleri 16 öğretmen tarafından yürütülmüştür. Bu durumun sonucu olarak da öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 22,12 olmuştur. Sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu ise 25,28 öğrencidir.

Mardin il genelinde bulunan 4045 ilköğretim öğretmenin 298'i Derik'te görev yapmaktadır. Bu öğretmenler Mardin ilinde bulunan öğretmenlerin %7.4'ünü oluşturmaktadır. Öğretmenlerin 195'i sınıf, 103'ü branş öğretmeni kadrosunda yer almaktadır. İlçede görev yapan öğretmenlerin 193 şehir merkezinde yer alan ilköğretim okullarında 105'i de kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında görev yapmıştır. Yani Derik'te bulunan öğretmenlerin %65'i şehirselsel, %35'i kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında görev yapmıştır. İl genelindeki öğrencilerin %7.9'unun bulunduğu ilçede öğretmenlerin %7.4'ünün bulunmuş olması öğretmen ve öğrenci oranında dağılımın dengeli olduğunu göstermektedir. Ancak öğretmenlerin şehir merkezindeki ilköğretim okullarında yoğunluk göstermesi ilçedeki öğretmenlerin şehirselsel ve kırsal dağılımında düzensizlik olduğunu göstermektedir. Nitekim ilçedeki ilköğretim okullarının 85'inin yer aldığı kırsal yerleşmelerde öğretmenlerin sadece 105 (%35)'inin görev yapmış olması ilçe genelinde okul ve öğretmen dağılımının dengeli olmadığını göstermektedir.

3) KIZILTEPE İLÇESİ

İlçenin ne zaman kurulduğu bilinmemekle beraber kuruluş tarihinin milattan önceki zamanlara kadar uzandığı tahminini, kazılar sonucunda ortaya çıkan kalıntılar ve çeşitli rivayetler doğrulamaktadır¹⁶⁰. İlçenin en eski adı Dunaysır'dır. Daha sonra Koçhisar ve Tell Ermen isimleriyle anılan ilçe 1931 yılında bucak merkezinden ilçeye dönüştüğünde Kızıltepe ismini almıştır¹⁶¹.

Harita 5. Kızıltepe Haritası.

¹⁶⁰ Hanna DOLAPÖNÜ, *Tarihte Mardin* (Haz: CebraİL AYDIN), İstanbul, 1972, s.190.

¹⁶¹ Çiğdem MANER, *Binyılların Tanığı Mardin ve Çevresi Gezi Rehberi*, Marev Yayınları, İstanbul, 2006, s.260.

Mardin'in güneybatısında yer alan Kızıltepe; kuzeyde Derik ve Mazıdağı, kuzeybatıda Derik, güneyde Suriye, güneybatıda Şanlıurfa, doğuda merkez ilçe ile çevrilidir(Harita 5).

Kızıltepe'nin denizden yüksekliği 500 metre yüzölçümü 1403 km² dir¹⁶². İl merkezine uzaklığı ise 25 km.dir¹⁶³. İlçe toprakları 1000–1500 metre yüksekliğindeki Mardin-Midyat eşiğinin güney kesiminde Suriye topraklarına doğru alçalan dalgalı düzlükler üzerinde kurulmuştur¹⁶⁴. Topraklarının %94'ünün tarıma elverişli alanlardan oluştuğu ilçenin başlıca geçim kaynağı tarımsal faaliyetlerdir. Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında önemli bir yere sahip olan ilçede tahıl, mercimek ve pamuk üretimi yaygınlık kazanmıştır¹⁶⁵.

2000 yılı verilerine göre Kızıltepe'nin toplam nüfusu 183.475'dir. İlçede nüfusun 113.143'ü şehir merkezinde, 70.332'si kırsal yerleşmelerde ikamet etmektedir¹⁶⁶. Nüfus bakımından Mardin İli'nin en kalabalık ilçesi durumundadır.

Araştırmanın yapıldığı 2005–2006 eğitim öğretim yılında Mardin ilinde yer alan 617 ilköğretim okulundan 151'i (%24) Kızıltepe'de yer almaktadır (Tablo 25). İlçede bulunan 151 ilköğretim okulunda 44.112 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler il genelindeki 156.289 öğrencinin %28'ini oluşturmaktadır. Kızıltepe, il genelinde en fazla nüfus, okul, öğrenci ve öğretmen sayısına sahip yerleşim yeridir.

Tablo 25. Kızıltepe İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
82	69	151	20.315	23.797	44.112	60,59

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Kızıltepe'de şehirsiz nüfus 2000 yılı sayım verilerine göre kırsal nüfustan daha fazladır. Ancak ilköğretim okullarının yerleşim birimlerine dağılımına bakıldığında okulların kırsal yerleşmelerde yoğunluk gösterdiği görülmektedir. İlçede şehir nüfusu

¹⁶² Latif ÖZTÜRKATALAY, *Mardin ve Mardinliler*, Seçil Ofset Matbaacılık, Ambalaj Sanayi ve Ticaret Ltd, İstanbul, 1995, s. 81.

¹⁶³ MANER, *a.g.e.*, s.260.

¹⁶⁴ İl-İl Yurdumuz Türkiye İller Ansiklopedisi, Milliyet Doğan Gazetecilik A.Ş., İstanbul, 2005, C.2, s. 257.

¹⁶⁵ *Kültür ve Turizm Envanteri Mardin*, Mardin Valiliği, 2000, s. 16.

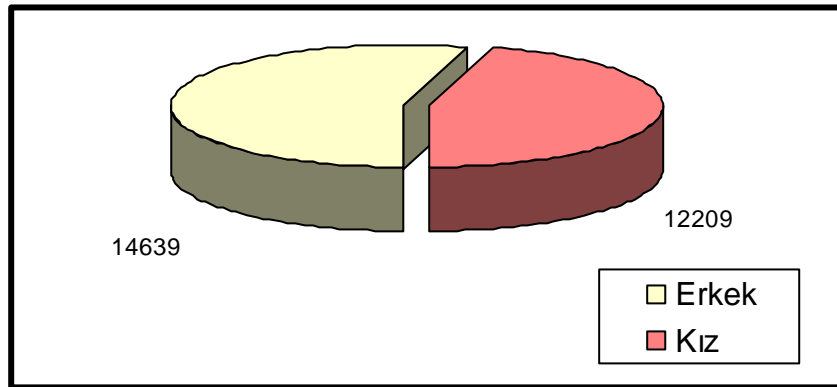
¹⁶⁶ 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, İl Nüfus Müdürlüğü, Mardin, 2006.

oranı %62 iken, şehrşel yerleşmelerdeki ilköğretim okullarının oranı yalnızca %12'dir. Yani Kızıltepe'de yer alan 151 ilköğretim okulunun 18'i şehrşel yerleşmelerde, 133'ü kırsal yerleşmelerde yer almaktadır (Tablo 26, Grafik 11, Resim 3). Bu oranın yüksek olmasının nedenleri arasında halkın temel geçim kaynağının tarımsal faaliyetlere dayanması ve dağınık kırsal yerleşmelerin fazla olması sonucu küçük yerleşim birimlerine de okulların açılmış olmasıdır.

Tablo 26. Kızıltepe Şehrşel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005-2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
1	17	18	12.209	14.639	26.848	77,14

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Grafik 11. Kızıltepe Şehrşel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005-2006).

Kızıltepe'de yer alan ilköğretim okullarında 2005-2006 eğitim-öğretim yılında 44.112 öğrenci öğrenim görmüştür. Öğrencilerin kırsal ve şehrşel okul dağılımı incelendiğinde 26.848'inin şehir merkezinde öğrenimlerine devam ettikleri görülmektedir. Diğer bir ifade ile öğrencilerin %61'i şehir merkezindeki ilköğretim okullarında öğrenim görmüştür. Bu durumun olumsuz etkisi, sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğunun yüksek olmasına sebep olmuştur.

Resim 3. Kızıltepe'nin Köklü Okullarından Olan 23 Nisan İlköğretim Okulu.

Mardin ili şehir merkezindeki ilköğretim okullarında sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu 54,06 öğrencidir. Bu sayı Kızıltepe şehir merkezindeki ilköğretim okullarında 77,14'e yükselmiştir. Eğitimin kalitesi bakımından bu sayı olumsuzluklar barındırmaktadır. Öğrencilerin kalabalık sınıf ortamında öğrenim gördüğü şehrsel yerleşmelerdeki 18 ilköğretim okulunun 17'sinde ikili öğretim uygulamasına gidilmiştir.

Tablo 27. Kızıltepe Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005-2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
81	52	133	8.106	9.158	17.264	45,43

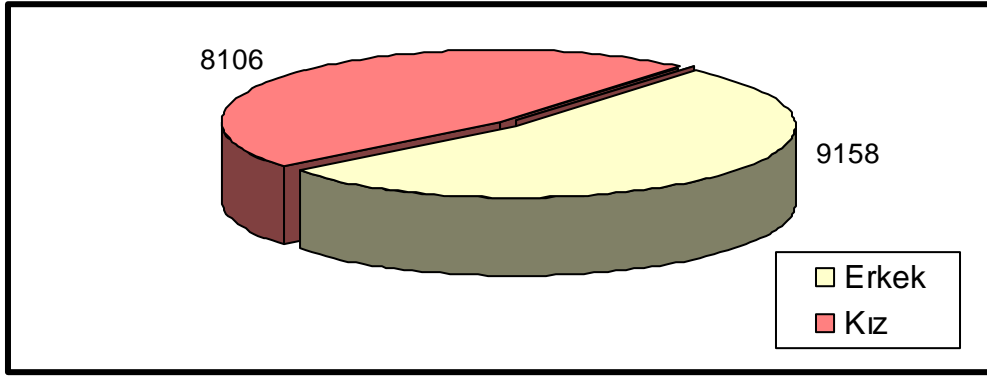
Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Mardin'de yer alan ilköğretim okullarının 508'i yani %82'si kırsal yerleşmelerde yer almaktadır. Kızıltepe'de ise 151 ilköğretim okulunun 133'ü kırsal yerleşmelerde yer almıştır (Tablo 27, Grafik 12). Bu okullar ilçe genelindeki okulların %88'ini oluşturmaktadır. Bu yüksek oran dağınık kırsal yerleşmeler sonucunda ortaya çıkmıştır.

Kırsal yerleşmelerde yer alan 133 ilköğretim okulunda 2005–2006 eğitim öğretim yılında 8.106 kız, 9.158 erkek toplam 17.264 öğrenci öğrenim görmüştür. Kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında sınıfların öğrenci dağılımı ortalama 45,43

öğrencidir. Fiziki yetersizlik içinde olan kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında, sınıfların öğrenci yoğunluğunun yüksek olması eğitimin verimini düşürücü bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Grafik 12. Kızıltepe Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Mardin genelinde olduğu gibi Kızıltepe’de de eğitim öğretim faaliyetlerinin devamının sağlanabilmesi için birleştirilmiş sınıf uygulamasına gidilmiştir. İlçede kırsal yerleşmelerin dağınık olması ve öğrenci sayılarının yetersizliği nedeniyle 151 ilköğretim okulunun 93’ünde birleştirilmiş sınıf uygulamasına gidilmiştir (Tablo 28). Kızıltepe’de birleştirilmiş sınıflı okullarda 2005–2006 eğitim öğretim yılında 1.627 kız, 1.714 erkek toplam 3.341 öğrenci öğrenim görmüştür.

Tablo 28. Kızıltepe’de Yer Alan BSİO’larda Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu	Öğretmene Düşen Öğrenci Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam		
93	1.627	1.714	3.341	30,09	71,08

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Kızıltepe’de yer alan 93 birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulunda 3.341 öğrenci öğrenim görmesine rağmen eğitim öğretim faaliyetleri 47 öğretmen tarafından sürdürülmüştür. Bu durumun sonucu olarak BSİO’lar da öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 71.08 olmuştur. Bu okullarda sınıf başına düşen öğrenci sayısı 30,09’dur. Şehir merkezindeki ilköğretim okullarının aksine BSİO’lar da sınıf başına düşen öğrenci sayısı daha düşüktür. Şehir merkezindeki okullarda sınıf başına düşen öğrenci sayısı

77,14 iken BSİO'larda bu sayı 30,09 öğrenciye düşmüştür. Öğrenciler ve öğretmenler için verimli eğitim öğretim ortamı sağlamayan BSİO'lar kapatılarak, öğrencilerin yakın çevrede yer alan ilköğretim okullarına devamları sağlanmalıdır.

Araştırılan eğitim öğretim yılında ilçede yer alan 151 ilköğretim okulunun yalnızca 45'inin bünyesinde 8 yıllık eğitim veren okul vardır. Bu nedenle öğrencilerin 8 yıllık öğrenim ihtiyacı taşınmalı eğitim ve yatılı okullarla karşılanmaktadır. 8 yıllık ilköğretim okulu bulunmayan ve maddi imkânsızlıklar içinde bulunan öğrencilere öğrenim imkanı sağlayan yatılı ilköğretim okullarından biride Kızıltepe ilçesinde yer almaktadır. 80. Yıl Kızıltepe Gazi YİBO'da 2005–2006 eğitim öğretim yılında 98 kız, 443 erkek toplam 541 öğrenci öğrenim görmüştür. Aynı yıl bu okulda 24 öğretmen görev yapmıştır. Bu durumun sonucu olarak öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 22,54 olmuştur. Sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu ise 25,76'dır.

Hızla gelişen bir ilçe olan Kızıltepe'de özel ilköğretim okulu bulunmamaktadır. Ancak zihinsel bakımdan yeterli gelişim düzeyine sahip olmayan çocukların eğitimi için Kızıltepe'de Süleyman Demirel İlköğretim Okulu bünyesinde özel eğitim sınıfları açılmıştır. 2005–2006 eğitim öğretim yılında Süleyman Demirel İlköğretim Okulu özel eğitim sınıfında 2 öğretmen 11 öğrenciye hizmet vermiştir¹⁶⁷ (Resim 4).

Resim 4. Kızıltepe Süleyman Demirel İlköğretim Okulu.

Araştırmanın yapıldığı 2005–2006 eğitim öğretim yılında Mardin ili genelinde bulunan 4.045 ilköğretim öğretmenin 1.020'si Kızıltepe'de görev yapmaktadır. Bu

¹⁶⁷ Milli Eğitim Müdürlüğü İstatistikleri, Mardin, 2006.

öğretmenler Mardin ilinde bulunan öğretmenlerin %25.2'sini oluşturmaktadır. Söz konusu öğretmenlerin 678'i sınıf öğretmeni, 342'si branş öğretmenidir. İlçede görev yapan öğretmenlerin 663'ü ilçe merkezindeki ilköğretim okullarında, 357'si kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında görev yapmıştır. Yani Kızıltepe'de bulunan öğretmenlerin %65'i şehirselsel, %35'i kırsal yerleşmelerde bulunan ilköğretim okullarında görev yapmıştır. İlçedeki ilköğretim okullarının 133 (%88)'ünün bulunduğu kırsal yerleşmelerde 357 (%35) öğretmen görev yapmıştır. Bu durum kırsal yerleşme ilköğretim okullarında ciddi anlamda öğretmen yetersizliğinin olduğunu göstermektedir.

5) MAZIDAĞI İLÇESİ

Eski adı “Şamhar” olan ilçenin kuruluşu hakkında kesin bir bilgi olmamakla beraber Sümerler devrinden beri yerleşim yeri olduğu tahmin edilmektedir¹⁶⁸. Şamhar eski adıyla bilinen ilçeye, vaktiyle Diyarbakır'dan Şam'a giden yolun buradan geçmiş olmasından bu isim verilmiştir¹⁶⁹. 1937 yılına kadar Derik ilçesine bağlı bir bucak olan Mazıdağı, aynı tarihte ilçe merkezi haline getirilmiştir. İlçeye bağlı 50 köy ve bu köylere bağlı 14 mezrası vardır¹⁷⁰.

Mazıdağı; doğudan Savur ve merkez ilçe, kuzeyden Diyarbakır iline bağlı Çınar ilçesi, batıdan Derik, güneyden Kızıltepe ilçeleriyle çevrilidir (Harita 6).

İlçenin yüzölçümü 869 km², denizden yüksekliği ise 1250 metredir¹⁷¹. Etrafı dağlarla çevrili olan ilçe, vadi içerisinde kurulmuş olup, arazisi genelde engebeli bir yapı teşkil etmektedir¹⁷². İlçenin en yüksek noktası 1.238 metre yüksekliğindeki Mazı Dağı'dır¹⁷³. 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre ilçenin toplam nüfusu 27.434 kişidir. Bu nüfusun 11.194'ü şehir nüfusu, 16.240'ı kırsal nüfustur¹⁷⁴. Nüfus bakımından Mardin ilinin 8'inci büyük ilçesidir.

¹⁶⁸ 1987 Mardin İl Yıllığı, Mardin Valiliği, İstanbul, 1987, s. 212.

¹⁶⁹ *Kültür ve Turizm Envanteri Mardin*, Mardin Valiliği, 2000, s. 16.

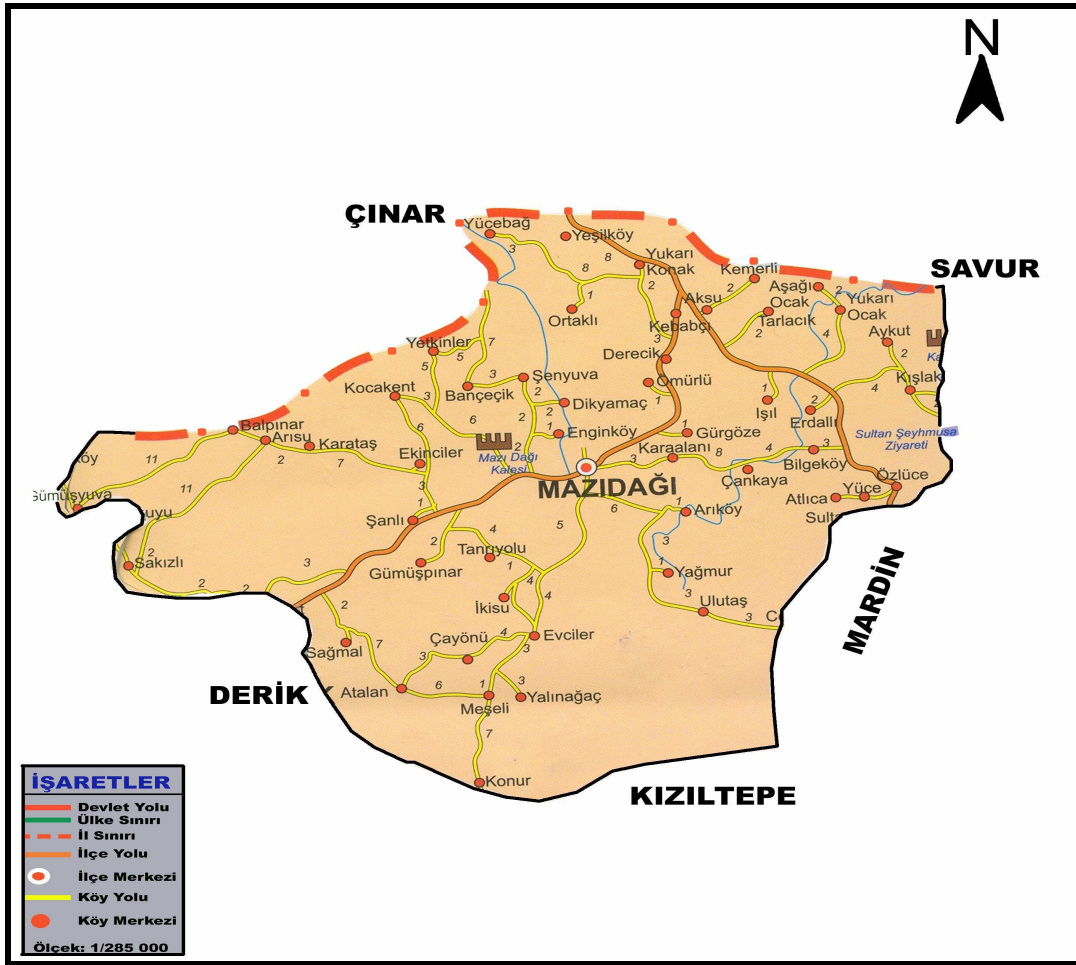
¹⁷⁰ Hanna DOLAPÖNÜ, *Tarihte Mardin* (Haz: Cebail AYDIN), İstanbul, 1972, s.193.

¹⁷¹ Latif ÖZTÜRKATALAY, *Mardin ve Mardinliler*, Seçil Ofset Matbaacılık, Ambalaj Sanayi ve Ticaret Ltd, İstanbul, 1995, s. 82.

¹⁷² 1987 Mardin İl Yıllığı, s. 212.

¹⁷³ İl-İl Yurdumuz Türkiye İller Ansiklopedisi, Milliyet Doğan Gazetecilik AŞ., İstanbul, C.2 s.258.

¹⁷⁴ 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, İl Nüfus Müdürlüğü, Mardin, 2006.

Harita 6. Mazıdağı İlçesi.

2005–2006 eğitim öğretim yılında Mardin ili'nde bulunan 617 ilköğretim okulunun 50'si Mazıdağı ilçesinde yer almaktadır (Tablo 29). Bu 50 okul il genelindeki okulların %8,1'ini oluşturmaktadır. Mazıdağı'nda yer alan ilköğretim okullarında 7.024 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler il genelindeki 156.289 öğrencinin % 4,5'ini oluşturmaktadır.

Tablo29. Mazıdağı İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
20	30	50	3.038	3.986	7.024	36,77

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

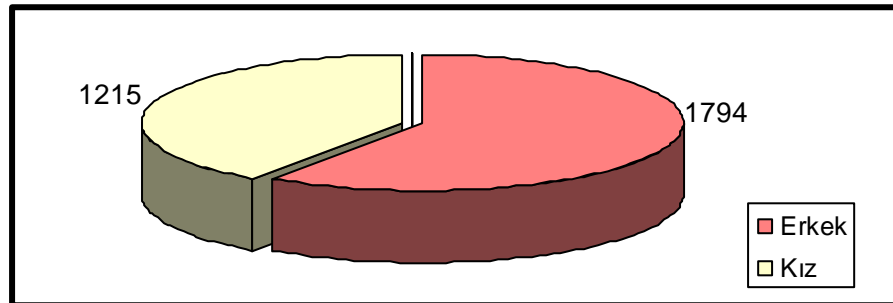
Mazıdağı'nda kırsal nüfus şehir nüfusundan fazla olduğu gibi, ilköğretim okullarının yerleşim yerlerine dağılımında da aynı durum söz konusudur. İlçe şehir nüfus oranı %41 iken şehrsel yerleşmelerdeki ilköğretim okullarının oranı %14'tür. Yani Mazıdağı'nda yer alan 50 ilköğretim okulundan 7'si şehrsel yerleşmelerde yer almaktadır (Tablo 30, Grafik 13). Şehrsel yerleşmelerde yer alan 7 ilköğretim okulunun 2'sinde ikili öğretim uygulamasına devam edilmektedir.

Tablo 30. Mazıdağı Şehrsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005-2006)

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
5	2	7	1.215	1.794	3.009	34,98

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Mazıdağı'nda yer alan ilköğretim okullarında 2005–2006 eğitim öğretim yılında 7.024 öğrenci öğrenim görmüştür. Öğrencilerin kırsal-şehrsel okul dağılımı incelendiğinde 3.009 öğrencinin şehir merkezindeki ilköğretim okullarında öğrenimlerine devam ettiği görülmektedir. Diğer bir ifade ile öğrencilerin %43'ü şehir merkezindeki ilköğretim okullarında öğrenim görmüştür. Şehrsel yerleşmelerde ilköğretim okullarının %14'ünün, öğrencilerin ise %43'ünün yer alması sonucu sınıflardaki ortalama öğrenci yoğunluğu yüksek olmuştur. Şehir merkezindeki ilköğretim okullarında sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu 34,98 kişidir.

Grafik 13. Mazıdağı Şehrsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Mardin’de ilköğretim okullarının 508’i yani %82’si kırsal yerleşmelerde yer almaktadır. Mazıdağı’nda ise 50 ilköğretim okulunun 43’ü yani %86’sı kırsal yerleşmelerde yer almıştır (Tablo 31, Grafik 14). Bu durum ilçenin etrafının dağlık olması ve kırsal yerleşmelerin de fazla olması sonucu küçük yerleşim birimlerinde okulların açılmış olmasından kaynaklanmaktadır.

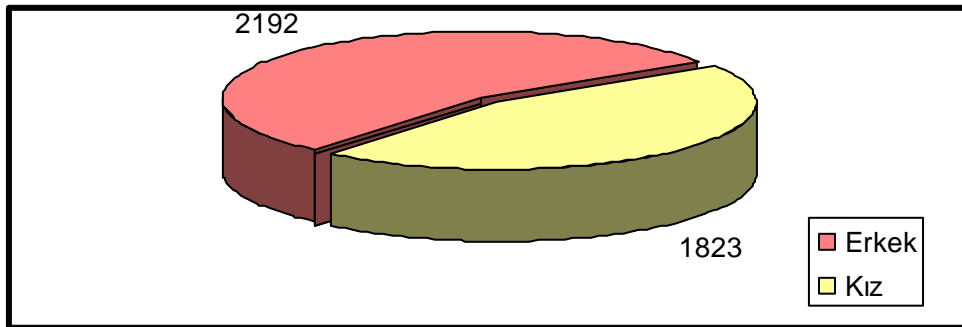
Mazıdağı kırsal yerleşmelerdeki 43 ilköğretim okulunda 2005–2006 eğitim öğretim yılında 1.823 kız, 2.192 erkek, toplam 4.015 öğrenci öğrenim görmüştür. Kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında sınıfların öğrenci dağılım ortalaması 38,23 öğrencidir. Kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında yeterli alt yapının da olmaması eğitim ve öğretim ortamı için olumsuz bir durumdur.

Tablo 31. Mazıdağı Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
15	28	43	1.823	2.192	4.015	38.23

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Yurdumuzun topografik ve demografik yapısının bir sonucu olan birleştirilmiş sınıf uygulaması Mazıdağı ilçesinde de yaygındır. Mazıdağı’nda bulunan 50 ilköğretim okulundan 39’unda birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılmıştır (Tablo 32).

Grafik 14. Mazıdağı Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Araştırmanın yapıldığı 2005-2006 eğitim öğretim yılında Mazıdağı'nda birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında 848 kız, 1.027 erkek olmak üzere toplam 1.875 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu okullarda 46 öğretmen görev yapmıştır. Bu durumun sonucu olarakta öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 40,76 olmuştur. Sınıf başına düşen öğrenci sayısı ise 32,89'dur.

Tablo 32. Mazıdağı'nda Yer Alan BSİO'larda Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğrenci Yoğunluğu	Öğretmene Düşen Öğrenci Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam		
39	848	1.027	1.875	32,89	40,76

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

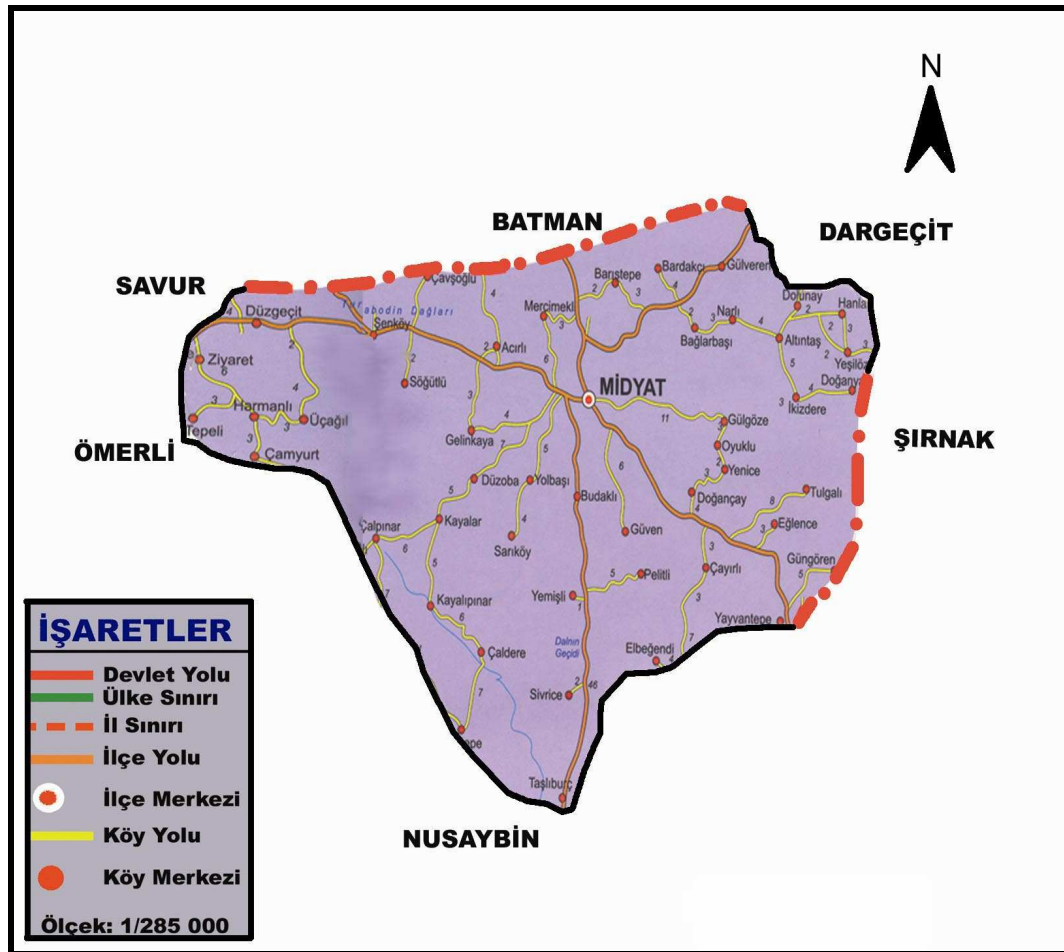
İnceleme alanında yer alan 9 yatılı ilköğretim bölge okulundan birisi de Mazıdağı ilçesinde yer almaktadır. 2005-2006 eğitim-öğretim yılında Mazıdağı YİBO'da 101 kız, 340 erkek, toplam 441 öğrenci yatılı olarak öğrenim görmüştür. Aynı yıl bu okulda eğitim-öğretim faaliyetleri 21 öğretmen tarafından yürütülmüştür. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 21'dir. Sınıf başına düşen öğrenci sayısı ise 29,4'tür.

Öğretmen sayıları incelendiği zaman Mardin il genelindeki 4.045 ilköğretim öğretmenin 211'inin Mazıdağı'nda bulunduğu görülmektedir. Bu öğretmenler Mardin genelinin %5,2'sini oluşturmaktadır. Söz konusu öğretmenlerin 125'i sınıf, 86'sı branş öğretmeni kadrosundadır. İlçede görev yapan öğretmenlerin 137'si şehrsel yerleşmedeki ilköğretim okullarında, 74'ü de kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında görev yapmıştır. Yani Mazıdağı'nda bulunan öğretmenlerin %65'i şehrsel yerleşmedeki ilköğretim okullarında, %35'i de kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında görev yapmıştır. İlköğretim okullarının 43'ünün yer aldığı kırsal yerleşmelerde 74 öğretmen görev yapmıştır.

6) MIDYAT İLÇESİ

Komuk Türkleri tarafından kurulduğu rivayet edilen Midyat ilçesinin adı birçok değişiklikten sonra Farsça-Arapça ve Süryanice karışımından meydana gelmiş "Ayna"

anlamına gelmektedir¹⁷⁵. Mardin'in kuzeydoğusunda yer alan ilçe, tarihte bilinen en eski uygarlık merkezlerini barındıran Mezopotamya bölgesinin kuzeyinde kurulmuştur. Asurlular döneminde Midyat'ın önemi büyüktür ve Asur MÖ 9. yüzyıl tabletlerinde Midyat'ın adı mağara kenti anlamında "Matiate" olarak geçer. Midyat'ta belediye teşkilatı 1890 yılında kurulmuştur. 1927 yılında ise Mardin'e bağlı bir ilçe olarak teşkilatlandırılmıştır¹⁷⁶.

Harita 7: Midyat Haritası.

Midyat, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Mardin iline bağlı bir ilçedir. Kuzeyde Batman ili, kuzeydoğuda Dargeçit, doğuda Şırnak ili, güney ve güneybatıda Nusaybin, batıda Ömerli, kuzeybatıda da Savur ilçeleriyle çevrilidir (Harita 7).

¹⁷⁵ 1987 Mardin İl Yıllığı, Mardin Valiliği, İstanbul, 1987, s. 218.

¹⁷⁶ F. Meral HALİFEOĞLU, Neslihan DALKILIÇ, Editör: Filiz ÖZDEM, "Midyat, Kızıltepe, Savur, Derik, Dargeçit", *Taşın Beleşi Mardin*, Yapı Kredi Yayınları, I Baskı, İstanbul, 2005, s. 283.

Denizden yüksekliği 950 metre yüzölçümü 1577 km²'dir¹⁷⁷. İl merkezine uzaklığı ise 60 km. dir¹⁷⁸. İlçede yazları sıcak ve kurak; kışları soğuk, yağmur ve kar yağışının hâkim olduğu karasal iklim görülmektedir¹⁷⁹.

2000 yılında yapılan genel nüfus sayımı sonuçlarına göre ilçenin toplam nüfusu 128.085'tir¹⁸⁰. Bu nüfusun 56.669'u şehir nüfusu, 71.416'sı kırsal nüfustur. Midyat nüfus bakımından Mardin'in ikinci büyük ilçesi durumundadır.

Tablo 33. Midyat İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
42	29	71	9.831	10.995	20.826	41,98

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Mardin ilinde bulunan 617 ilköğretim okulundan 71'i Midyat ilçesinde yer almaktadır (Tablo 33). Bu okullar il genelindeki okulların %11,5'ini oluşturmaktadır. Midyat'ta yer alan 71 ilköğretim okulunda 20.826 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler il genelindeki 156.289 öğrencinin %13,3'ünü oluşturmaktadır.

Tablo 34. Midyat Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
6	7	13	5.296	5.923	11.219	46,16

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Midyat'ta kırsal nüfus, şehir nüfusundan daha fazla olduğu gibi ilköğretim okullarının yerleşim yerlerine göre dağılımında aynı durum söz konusudur. İlçede bulunan 71 ilköğretim okulunun 13'ü şehir yerleşmelerinde bulunmaktadır (Tablo 34,

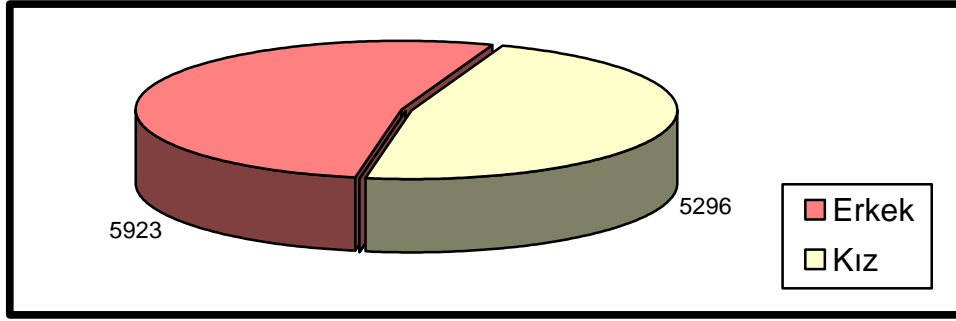
¹⁷⁷ Latif ÖZTÜRKATALAY, *Mardin ve Mardinliler*, Seçil Ofset Matbaacılık, Ambalaj Sanayi ve Ticaret Ltd, İstanbul, 1995, s. 82.

¹⁷⁸ İl-İl Yurdumuz Türkiye İller Ansiklopedisi, Milliyet Doğan Gazetecilik A.Ş., İstanbul, C.2, s. 259.

¹⁷⁹ 1987 Mardin İl Yıllığı, s. 219.

¹⁸⁰ 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, İl Nüfus Müdürlüğü, Mardin, 2006.

Grafik 15). Bu okullar Midyat'ta yer alan ilköğretim okullarının %18'ini oluşturmaktadır. Nüfus bakımından ilçeler arasında ikinci durumda bulunan Midyat'ta, şehrsel yerleşmelerdeki öğrenci sayılarının fazlalığı şehir merkezinde yer alan 13 ilköğretim okulunun 7'sinde ikili öğretim uygulamasını zorunlu kılmıştır.

Grafik 15. Midyat Şehrsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005-2006).

Midyat'ta yer alan ilköğretim okullarında 2005–2006 eğitim öğretim yılında 20.826 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrencilerin 11.219'u şehir merkezindeki ilköğretim okullarında öğrenimlerine devam etmiştir. Diğer bir ifade ile öğrencilerin %54'ü şehir merkezindeki ilköğretim okullarında öğrenim görmüştür. İlköğretim okullarının %18'inin, öğrencilerin ise %54'ünün yer aldığı şehir yerleşmelerinde okul ve öğrenci sayısı karşılaştırıldığında dağılımın dengeli olmadığı görülmektedir. Bu durum sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğunu yüksek tutmakla beraber ikili öğretim uygulamasını artırmıştır. Şehir merkezinde yer alan ilköğretim okullarında ortalama sınıf yoğunluğu 46,16 öğrencidir.

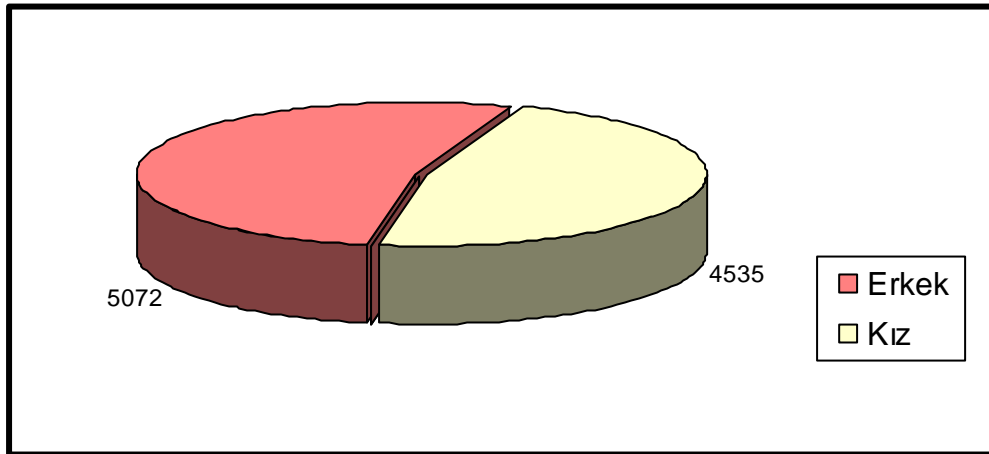
İlçede yer alan 71 ilköğretim okulunun 58'i kırsal yerleşmelerde yer almaktadır (Tablo 35, Grafik 16). Bu okullar il genelindeki okulların %82'sini oluşturmaktadır. Kırsal yerleşmelerde yer alan 58 ilköğretim okulunda 4.535 kız, 5.072 erkek, toplam 9.607 öğrenci öğrenim görmüştür. Kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında ortalama sınıf yoğunluğu 37,97 öğrencidir. Yeterli alt yapısı olmayan kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında, ortalama sınıf yoğunluğunun yüksek olması eğitim öğretim ortamı için oldukça elverişsiz bir sayı olup, kaliteli eğitim için olumsuzluk teşkil etmektedir.

Tablo 35. Midyat Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
36	22	58	4.535	5.072	9.607	37.97

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Midyat'ta kırsal yerleşmelerde ilköğretim okullarının fazla olmasında kırsal nüfusun şehir nüfusundan fazla olması ve dağınık kırsal yerleşmeler bulunması nedeniyle çok sayıda yerleşim yerinde okulların açılması etkili olmuştur.

Grafik 16. Midyat Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Diğer ilçelerde olduğu gibi Midyat'ta da birleştirilmiş sınıf uygulamasına gidilmiştir. Midyat'ta bulunan 71 ilköğretim okulundan 46'sında birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılarak eğitim faaliyetleri devam ettirilmiştir (Tablo 36). Bu okullar ilçe genelindeki okulların yaklaşık %65'ini oluşturmaktadır. İlçede kırsal yerleşmelerin dağınık yapıda olması, öğrenci ve öğretmen sayısının yeterli olmaması nedeniyle bu okullarda birleştirilmiş sınıf uygulamasıyla eğitim-öğretim faaliyetleri sürdürülmüştür.

Tablo 36. Midyat'ta Yer Alan BSİO'larda Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğrenci Yoğunluğu	Öğretmene Düşen Öğrenci Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam		
46	742	810	1.552	23,51	64,66

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

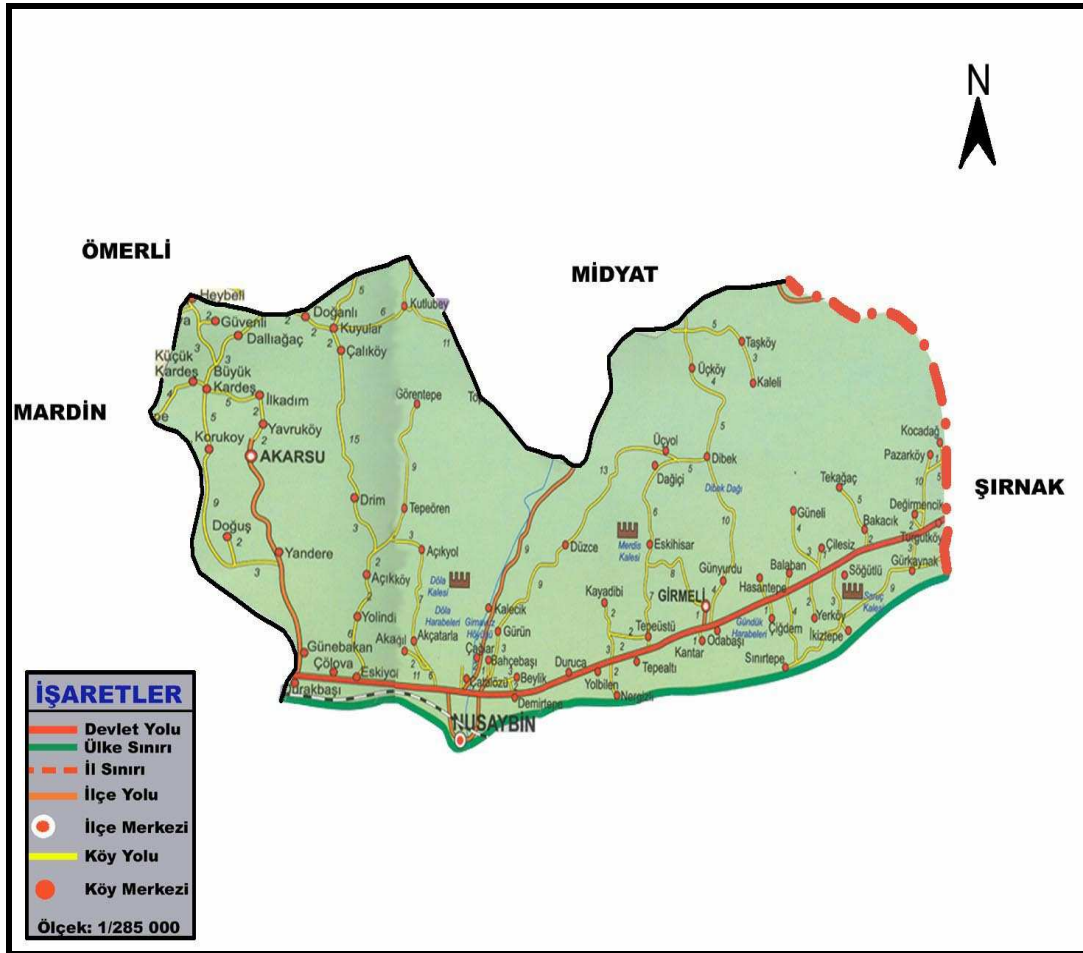
Araştırılan eğitim öğretim yılında Midyat'ta birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında 742 kız, 810 erkek toplam 1.552 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu okullarda 24 kadrolu öğretmen görev yapmıştır. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 64.66'dır. Kadrolu öğretmen sayısına ilave olarak ücretli ve vekil öğretmenlerde bu okullarda görev yapmakta ve böylece öğretmen başına düşen öğrenci sayısı azalmaktadır. Şehir merkezindeki okullarda ortalama sınıf yoğunluğu 46,16 öğrenci iken BSİO'larda 23,51 öğrenciye düşmesi eğitim açısından olumsuz bir durumu ortaya koymaktadır. Bu okullar kaliteli eğitim veremediği gibi kaynaklarda da israfa neden olmaktadır. Bu uygulamanın yerine taşınmalı olarak eğitim veren okul sayısı artırılmalı ve bu öğrencilerin kaliteli eğitim almaları sağlanmalıdır.

Mardin ilinde yer alan 9 yatılı ilköğretim bölge okullundan 1'i de Midyat'ta yer almaktadır. 2005–2006 eğitim öğretim yılında Midyat Gazi YİBO'da 67 kız, 340 erkek toplam 407 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu okulda eğitim öğretim faaliyetleri 17 öğretmen tarafından yürütülmüştür. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 23,94'tür. Sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu ise 29,07'dir.

Midyat'ta bulunan öğretmen sayıları incelendiği zaman il genelinde bulunan 4.045 ilköğretim öğretmenin 578'inin Midyat'ta bulunduğu görülmektedir. Bu öğretmenler Mardin genelinin %14.3'ünü oluşturmaktaydı. Söz konusu öğretmenlerin 364'ü sınıf, 214'ü branş öğretmeni kadrosunda yer almaktadır. İlçede görev yapan öğretmenlerin 317'si şehirselle yerleşmede yer alan ilköğretim okullarında, 261'i de kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında görev yapmıştır. Yani Midyat'ta bulunan öğretmenlerin %55'i şehirselle yerleşme ilköğretim okullarında %45'i kırsal yerleşme ilköğretim okullarında görev yapmıştır. İlçedeki ilköğretim okullarının 58'inin yer aldığı kırsal yerleşmelerde 261 öğretmen görev yapmıştır. Bu durum ilçede vekil ve ücretli öğretmenlik uygulamasını artırmıştır.

7) NUSAYBİN İLÇESİ

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin en uç noktasında Suriye sınırında kurulmuş olan Nusaybin'in MÖ 2270 yılında Sümerlerin 3. Ur sülalesinden Kral Şulgi tarafından kurulduğu rivayet olunmaktadır¹⁸¹. İlçenin bilinen en eski adı Nisibis'tir¹⁸². MÖ 1500–1275 yılları arasında Hurri Mitanni'lerin başkentliğini yapmış, MS 80 yılında Urfa Abgar krallığının hâkimiyetine girmiş ve daha sonra uzun bir süre İran ve Bizans imparatorluklarının egemenliği altında kalan Nusaybin, 640 yılında Müslümanların yönetimine girmiştir. 1551 yılında Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında Osmanlı idaresine giren Nusaybin, Cumhuriyet'in kuruluşundan beri ilçe merkezidir¹⁸³.

Harita 8. Nusaybin Haritası.

¹⁸¹ 1987 Mardin İl Yıllığı, Mardin Valiliği, İstanbul, 1987, s. 226-227.

¹⁸² İl-İl Yurdumuz Türkiye İller Ansiklopedisi, Milliyet Doğan Gazetecilik A.ş., İstanbul, C.2, s. 260.

¹⁸³ 1987 Mardin İl Yıllığı, s. 226-227.

Tarihi ipek yolu üzerinde bulunan Nusaybin, tarih boyunca önemini korumuştur. Antikçağda Asya'yı doğu Akdeniz'e, Mezopotamya'yı doğu Anadolu'ya bağlayan ve tüm yolların kesiştiği yer olan Nusaybin'in bereketli topraklar üzerinde bulunması ve stratejik konumu buraları prehistorik çağlardan itibaren yoğun yerleşim alanı haline getirmiştir¹⁸⁴.

Nusaybin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, Mardin iline bağlı bir ilçedir. Batısında merkez ilçe, kuzeybatıda Ömerli, kuzeyde Midyat, doğuda Şırnak ili ile çevrilidir (Harita 8) Denizden yüksekliği 1500 metre, yüzölçümü ise 1172 km² olan¹⁸⁵ ilçenin toplam nüfusu 2000 yılı sayım verilerine göre 103.863'tür. Bu nüfusun 74.110 kişilik kısmı şehir yerleşmelerinde, 29.753'ü ise kırsal kesimlerde yaşamaktadır.¹⁸⁶ Nusaybin nüfus bakımından Mardin ilinin dördüncü büyük ilçesi durumundadır.

Tablo 37. Nusaybin İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
26	28	54	12.327	13.639	25.966	67,09

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Araştırmanın yapıldığı 2005–2006 eğitim öğretim yılında Mardin ilinde bulunan 617 ilköğretim okulundan 54'ü Nusaybin ilçesinde bulunmaktadır (Tablo 37). İl genelindeki okulların %8,8'ini oluşturan Nusaybin'deki 54 ilköğretim okulunda 25.966 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler Mardin genelindeki öğrencilerin %16,6'sını oluşturmaktadır.

Nusaybin'de şehir nüfusu kırsal nüfustan daha fazladır. Ancak ilköğretim okullarının yerleşim yerlerine dağılımına bakıldığında okulların daha çok kırsal yerleşmelerde toplandığı görülmektedir. Nusaybin'de bulunan 54 ilköğretim okulundan 12'si şehir yerleşmelerinde yer almaktadır (Tablo 38, Grafik 17, Resim 5). Bu 12 ilköğretim okulu ilçede yer alan ilköğretim okullarının %22'sini oluşturmaktadır.

¹⁸⁴ Nevin SOYUKAYA, Editör: Filiz ÖZDEM, "Midyat, Nusaybin, Ömerli, Mazıdağı, Yeşilli", *Taşın Beleşli Mardin*, Yapı Kredi Yayınları, I Baskı, İstanbul, 2005, s. 265.

¹⁸⁵ Latif ÖZTÜRKATALAY, *Mardin ve Mardinliler*, Seçil Ofset Matbaacılık, Ambalaj Sanayi ve Ticaret Ltd, İstanbul, 1995, s. 82

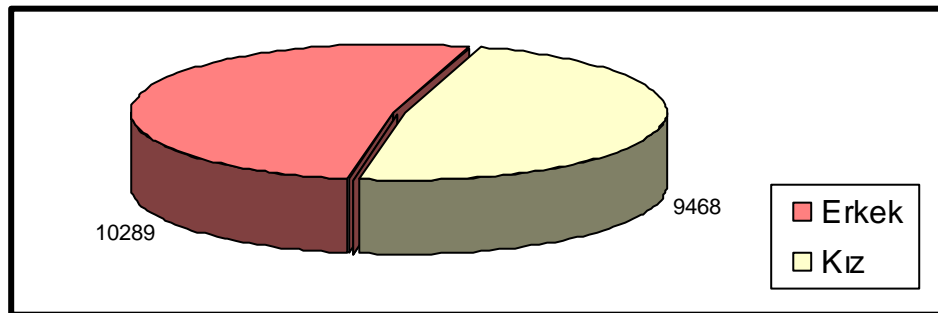
¹⁸⁶ 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, İl Nüfus Müdürlüğü, Mardin, 2006.

Tablo 38. Nusaybin Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
-	12	12	9.468	10.289	19.757	76,57

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Nüfus bakımından Mardin ilinin dördüncü büyük ilçesi olan Nusaybin’de şehir merkezinde yer alan ilköğretim okullarında öğrenci sayılarının fazla olması nedeniyle, ortaya çıkan okul ihtiyacı ikili öğretim uygulaması yapılarak karşılanmaktadır. Bu nedenle şehir merkezinde yer alan ilköğretim okullarının tümünde ikili öğretim uygulamasına gidilmiştir.

Grafik 17. Nusaybin Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Nusaybin’de yer alan ilköğretim okullarında 2005-2006 eğitim öğretim yılında 25.966 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrencilerin 19.757’sinin şehir merkezinde öğrenimlerine devam ettikleri görülmektedir. Diğer bir ifade ile öğrencilerin %76’sı şehir merkezindeki ilköğretim okullarında öğrenim görmüştür. Bu durum Nusaybin şehir merkezindeki okul ve öğrenci dağılımı incelendiğinde; %22’lik okul sayısına karşılık, %76’lık öğrenci sayısı dikkati çekmektedir. Bu durumun olumsuz etkisi sınıflardaki ortalama öğrenci yoğunluğunu yüksek tutmakla beraber, ikili öğretim uygulamasını yaygınlaştırmıştır.

Resim 5. Nusaybin Cumhuriyet İlköğretim Okulu.

Mardin il genelinde şehir merkezindeki ilköğretim okullarında sınıf öğrenci yoğunluğu 54,06 öğrencidir. Bu sayı Nusaybin ilçesinde ise ortalama 76,57 öğrenciye yükselmiştir. İl geneline göre ortalama öğrenci yoğunluğunun yüksek olması Nusaybin'deki eğitim faaliyetleri için olumsuz bir durumdur. Kalabalık sınıflarda öğrenim görmek zorunda kalan öğrenciler, verimli eğitim alamamakta ve eğitimde istenilen seviye elde edilememektedir.

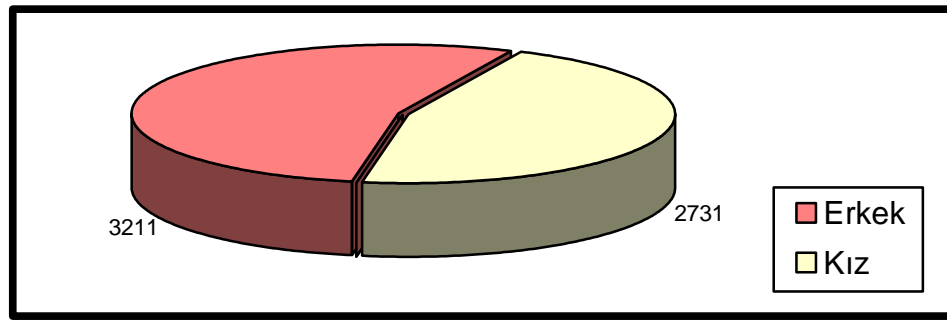
Tablo 39. Nusaybin Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
26	16	42	2.859	3.350	6.209	48,13

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Mardin'deki ilköğretim okulların 508'i yani %82'si kırsal yerleşmelerde bulunmaktadır. Nusaybin ilçesinde ise 54 ilköğretim okulundan 42'si kırsal yerleşmelerde yer almıştır (Tablo 39, Grafik 18). Bu okullar Nusaybin genelindeki okulların %78'ini oluşturmaktadır. Bu yüksek oran dağınık kırsal yerleşmeler sonucunda ortaya çıkmıştır.

Grafik 18. Nusaybin Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Nusaybin’de kırsal yerleşmelerde bulunan 42 ilköğretim okulunda 2005–2006 eğitim öğretim yılında 2.859 kız, 3.350 erkek toplam 6.209 öğrenci öğrenim görmüştür. Kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında sınıf başına düşen öğrenci sayısı ortalama 48,13’tür.

Mardin il genelinde olduğu gibi Nusaybin’de de eğitim öğretim faaliyetlerinin devamının sağlanabilmesi için birleştirilmiş sınıf uygulamasına gidilmiştir. İlçede yer alan 54 ilköğretim okulunun 38’inde birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılmıştır (Tablo 40). Diğer bir ifade ile Nusaybin’de yer alan ilköğretim okullarının %70’inde birleştirilmiş sınıf uygulanmıştır. Nusaybin BSİO’larda 539 kız, 683 erkek toplam 1.222 öğrenci öğrenim görmüştür.

Tablo 40. Nusaybin’de Yer Alan BSİO’larda Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu	Öğretmene Düşen Öğrenci Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam		
38	539	683	1.222	26	55,54

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Nusaybin’de yer alan 38 BSİO’da 1.222 öğrenci öğrenim görmüş ve bu okullarda eğitim öğretim faaliyetleri yalnızca 22 öğretmen tarafından yürütülmüştür. Bu durumun sonucu olarak da öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 55,54 olmuştur. BSİO’larda sınıf başına düşen öğrenci sayısı 26’dır.

Nusaybin’de yer alan 54 ilköğretim okulundan 1’i de yatılı ilköğretim bölge okuludur. Araştırılan eğitim öğretim yılında Nusaybin Gazi YİBO’da 227 kız, 463

erkek toplam 690 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu okullarda 31 öğretmen görev yapmıştır. Bu durumun sonucu olarak da öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 22,25 olmuştur. Gazi YİBO’da ortalama sınıf yoğunluğu ise 27,6 öğrencidir

Araştırmanın yapıldığı 2005–2006 eğitim öğretim yılında Nusaybin’de bulunan 54 ilköğretim okulunda 587 öğretmen görev yapmıştır. Söz konusu öğretmenlerin 387’si sınıf, 200’ü branş öğretmenidir. İlçede görev yapan öğretmenlerin 440’ı şehir merkezindeki ilköğretim okullarında, 147’si de kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında görev yapmıştır. Yani Nusaybin’de bulunan öğretmenlerin %75’i şehirsels, %25’i de kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında görev yapmıştır. İlçedeki ilköğretim okullarının 42’sinin yer aldığı kırsal yerleşmelerde 147 öğretmen görev yapmıştır. Nusaybin’de görev yapan öğretmenler il genelindeki öğretmenlerin %14,5’ini oluşturmaktadır.

8) ÖMERLİ İLÇESİ

Ömerli ilçesinin kuruluşu hakkında ilmi bir vesika bulunmamakla beraber kuruluş tarihi pek eski zamana dayandırılmaz. Eskiden Savur ilçesinin bir bucağı olan Ömerli 1953 yılında ilçe teşkilatına dönüştürülmüştür¹⁸⁷.

Mardin iline bağlı bir ilçe olan Ömerli doğudan Midyat, kuzeyden Savur, güneyden Nusaybin ve merkez ilçe, batıdan merkez ilçe ve Yeşilli ilçeleri ile çevrilidir (Harita 9).Denizden yüksekliği 1100 metre, yüzölçümü 433 km² dir¹⁸⁸. İl merkezine uzaklığı ise 20 km’dir. İl merkezine yakınlığı nedeniyle fazla gelişemeyen ilçe Mardin-Midyat Eşiği’nin dalgalı düzlüklerinden oluşan küçük bir yerleşim yeridir.¹⁸⁹

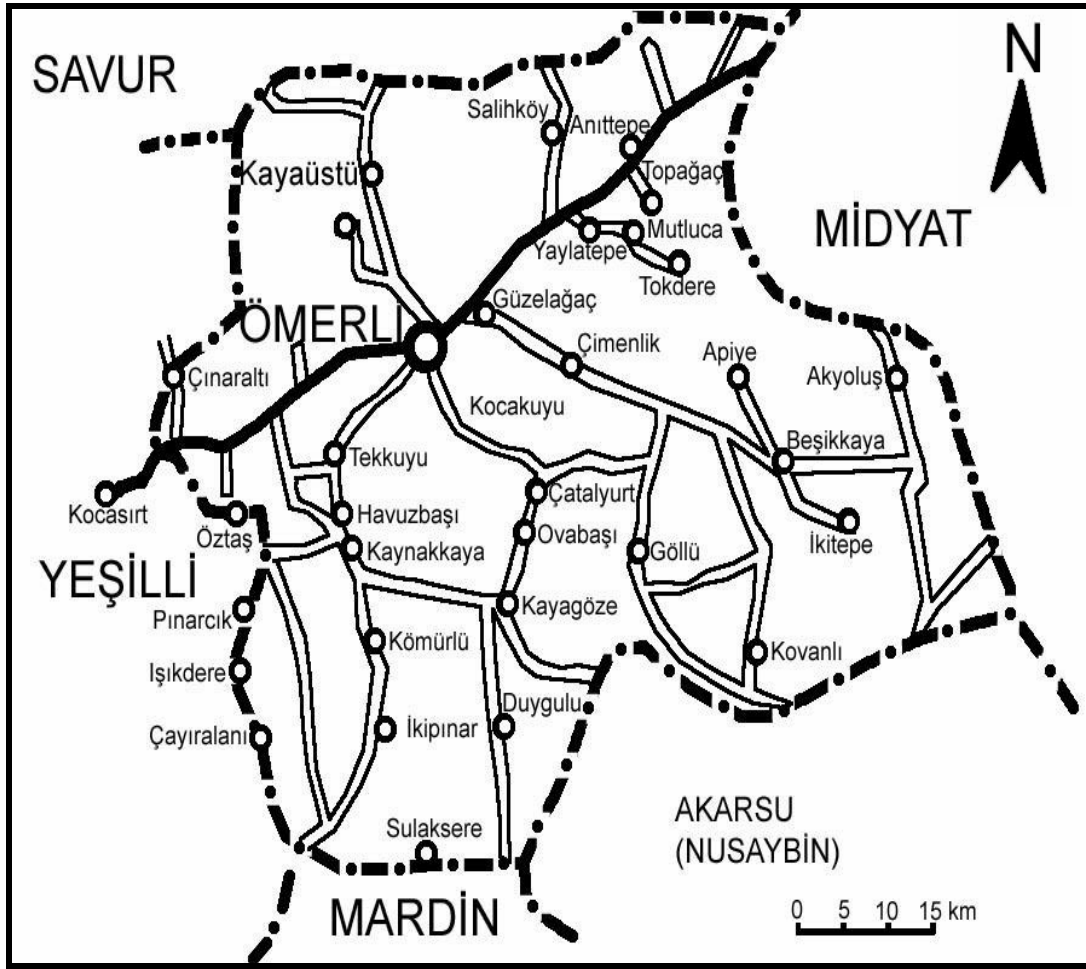
İlçenin 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre toplam nüfusu 14.584’tür. Bu nüfusun 7.197’si şehir merkezinde, 7.387’si ise kırsal kesimde yaşamaktadır¹⁹⁰. Ömerli nüfus bakımından Mardin ilinin en az nüfuslu ilçesi durumundadır.

¹⁸⁷ 1987 Mardin İl Yıllığı, Mardin Valiliği, İstanbul, 1987, s. 232.

¹⁸⁸ Latif ÖZTÜRKATALAY, *Mardin ve Mardinliler*, Seçil Ofset Matbaacılık, Ambalaj Sanayi ve Ticaret Ltd, İstanbul, 1995, s. 82.

¹⁸⁹ İl-İl Yurdumuz Türkiye İller Ansiklopedisi, Milliyet Doğan Gazetecilik A.Ş., İstanbul, 2005, C.2, s. 260.

¹⁹⁰ 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, İl Nüfus Müdürlüğü, Mardin, 2006.

Harita 9. Ömerli Haritası

Araştırmanın yapıldığı 2005–2006 eğitim öğretim yılında Mardin ilinde bulunan 617 ilköğretim okulundan 25'i Ömerli ilçesinde yer almaktadır (Tablo 41). Bu okullar il genelindeki ilköğretim okullarının %4,1 ini oluşturmaktadır. 25 ilköğretim okulu bulunan Ömerli de 3.294 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler il genelindeki 156.289 öğrencinin %2,1 ini oluşturmaktadır.

Tablo 41. Ömerli İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
19	6	25	1.466	1.828	3.294	31,07

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

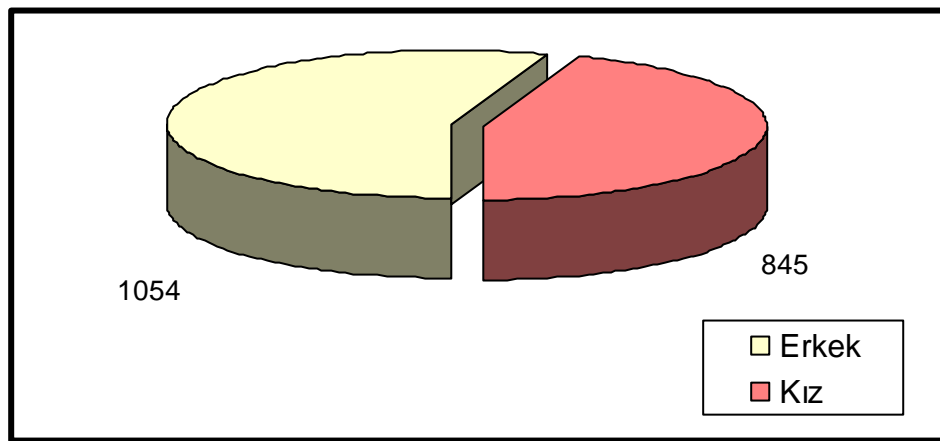
Ömerli nüfus ve öğrenci sayıları bakımından Dargeçit ve Yeşilli ilçelerinden düşük olmasına rağmen ilköğretim okul sayısı bakımından bu ilçelerden daha fazla okula sahiptir. Dargeçit'te 23, Yeşilli'de 15 ilköğretim okuluna karşılık Ömerli'de 25 ilköğretim okulu bulunmaktadır.

Tablo 42. Ömerli Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
6	-	6	845	1.054	1.899	29,67

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Ömerli'de kırsal nüfus oranı ve şehir nüfus oranı birbirine yakın olmasına rağmen ilköğretim okullarının yerleşim birimlerine dağılımına bakıldığında aralarında oldukça yüksek bir fark olduğu görülmektedir. İlçede yer alan 25 ilköğretim okulunun 6'sı yani %24'ü şehir yerleşmelerinde yer almaktadır (Tablo 42, Grafik 19). Bu durumun nedeni kırsal kesimde dağınık yerleşmelerin görülmesi ve halkın temel geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olmasından kaynaklanmaktadır. Ömerli şehir merkezinde yer alan 6 ilköğretim okulunun tamamında normal öğretim uygulanmaktadır.

Grafik 19. Ömerli Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

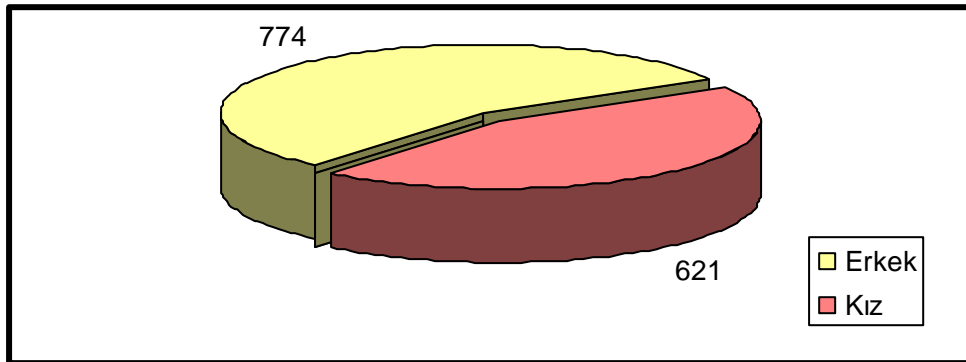
Ömerli şehrşel yerleşmelerdeki ilköğretim okullarının öğrenci sayıları incelendiğinde 2005-2006 eğitim öğretim yılında 845 kız, 1.054 erkek toplam 1.899 öğrencinin şehir merkezinde öğrenimlerine devam ettikleri görülmektedir. Diğer bir ifade ile öğrencilerin %58'i şehir merkezindeki ilköğretim okulların da öğrenim görmüştür. Mardin il genelinde şehir merkezindeki ilköğretim okullarında ortalama 54,06 olan sınıf yoğunluğu Ömerli şehir merkezindeki ilköğretim okullarında ortalama 29,67 öğrenciye düşmektedir. Sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğunun il ortalamasından düşük olması, Ömerli'nin eğitimi için olumlu bir göstergedir.

Mardin'de yer alan 617 ilköğretim okulunun 508'i yani %82'si kırsal yerleşmelerde yer almaktadır. Ömerli'de ise 25 ilköğretim okulundan 19'u kırsal yerleşmelerde yer almıştır (Tablo 43, Grafik 20). Bu okullar Ömerli'de yer alan okulların %76'sını oluşturmaktadır. Ömerli kırsal yerleşmelerindeki 19 ilköğretim okulunda 2005–2006 eğitim öğretim yılında 621 kız, 774 erkek, toplam 1.395 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu okullarda sınıfların öğrenci dağılımı ortalama 33,21 öğrencidir.

Tablo 43. Ömerli Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
13	6	19	621	774	1.395	33,21

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Grafik 20. Ömerli Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Mardin genelinde olduğu gibi Ömerli’de de birleştirilmiş sınıf uygulaması yaygındır. 25 ilköğretim okulunun bulunduğu ilçede, 21 okulda birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılarak eğitim faaliyetleri devam ettirilmektedir (Tablo 44). Diğer bir ifade ile Ömerli’de yer alan ilköğretim okullarının %84’ünde birleştirilmiş sınıf uygulanmıştır. Yerleşme nüfuslarının az ve dağınık şekilde bulunması, öğrenci sayılarının yetersizliği nedeni ile bu yöneme başvurulmaktadır.

Araştırmanın yapıldığı 2005–2006 eğitim öğretim yılında Ömerli’de birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında 312 kız, 366 erkek toplam 678 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu okullarda eğitim öğretim faaliyetleri 14 öğretmen tarafından yürütülmüştür. Bu durumun sonucu olarak da öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 48,42 olmuştur. Sınıf başına düşen öğrenci sayısı 27,12’dir.

Tablo 44. Ömerli’de Yer Alan BSİO’larda Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu	Öğretmene Düşen Öğrenci Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam		
21	312	366	678	27,12	48,42

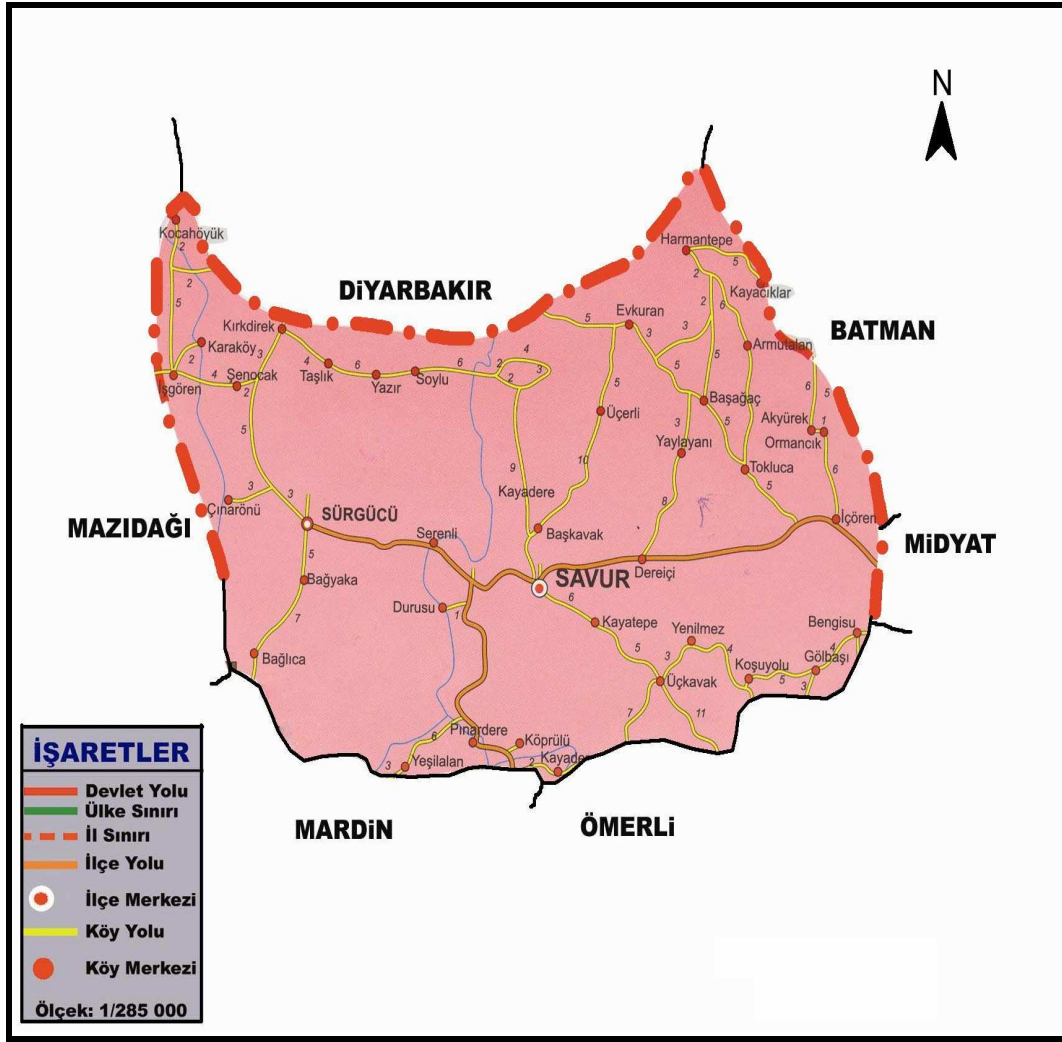
Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Ömerli’de yer alan 25 ilköğretim okulundan 1’i de yatılı ilköğretim bölge okuludur. 2005–2006 eğitim öğretim yılında Ömerli Gazi YİBO’da 152 kız, 274 erkek, toplam 426 öğrenci öğrenim görmüştür. Aynı yıl bu okulda görev yapan öğretmen sayısı 21’dir. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 20,28’dir. Sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu ise 30,42’dir.

Araştırılan eğitim öğretim yılında Mardin’de ilköğretim okullarında görev yapan 4.045 öğretmenin 94’ü Ömerli ilçesinde yer almaktadır. Bu öğretmenlerin 54’ü sınıf, 40’ı branş öğretmeni kadrosundadır. Aynı dönemde söz konusu öğretmenlerin 67’si şehir merkezinde bulunan ilköğretim okullarında, 27’si de kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında görev yapmıştır. Diğer bir ifade ile ilçede görev yapan öğretmenlerin %71’i şehir, %29’u kırsal yerleşmelerde bulunan ilköğretim okullarında görev yapmıştır. İlköğretim okullarının 19’unun yer aldığı kırsal yerleşmelerde 27 öğretmen görev yapmıştır. Ömerli’de görev yapan öğretmenler il genelindeki öğretmenlerin %2,3’ünü oluşturmaktadır.

9) SAVUR İLÇESİ

Komuk Türkleri tarafından kurulmuş ve o dönemde “Şura” adı verilmiş olan Savur, Mardin kadar eski bir tarihe sahiptir¹⁹¹. 352 tarihinde Süryanilerin Episkoposluk merkezi olan¹⁹² ve zamanla Artukoğulları hâkimiyetine giren ilçe, bu devletin MS 1490’da ortadan kaldırılmasıyla Karakoyunluların yönetimine geçmiştir. Daha sonra Safevilerin idaresine geçen Savur¹⁹³, 1516 yılında Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı ülkesine dahil edilmiştir¹⁹⁴.

Harita 10. Savur Haritası.

¹⁹¹ Mardin Cumhuriyetten Önce ve Sonra, CHP Mardin Halkevi Yayınları, S.5., İstanbul, 1938, s.104.

¹⁹² Çiğdem MANER, *Binyılların Tanığı Mardin ve Çevresi Gezi Rehberi*, Marev Yayınları, İstanbul, 2006, s.230.

¹⁹³ Hanna DOLAPÖNÜ, *Tarihte Mardin* (Haz: CebraİL AYDIN), İstanbul, 1972, s. 177.

¹⁹⁴ Nejat GÖYÜNÇ, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s.59.

Mardin iline bağılı bir ilçe olan Savur; güneyinde merkez ilçe ve Ömerli, kuzeyinde Diyarbakır, doğusunda Batman ve Midyat, batısında Mazıdağı ile çevrelenmiştir (Harita 10).

İlçe toprakları Mardin- Midyat Eşiğı'nin Diyarbakır Havzası'na doğru alçalan kuzey kesimindeki engebeli alanlardan oluşmuştur. Bu toprakların en yüksek noktası 1160 m. yüksekliğindeki Ziyaret Tepe'dir. İlçenin yüzölçümü 1.049 km², il merkezine uzaklığı ise 45 km dir¹⁹⁵. 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre Savur'un nüfusu 34.402 kişidir. Bu nüfusun 7.817'si şehir nüfusu, 26.585'i kırsal nüfustur¹⁹⁶. Savur nüfus yönünden Mardin ilinin altıncı büyük ilçesi durumundadır.

Tablo 45. Savur İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
29	11	40	3.121	3.763	6.884	41,46

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Araştırmanın yapıldığı 2005–2006 eğitim öğretim yılında Mardin ilinde bulunan 617 ilköğretim okulundan 40'ı Savur ilçesinde yer almaktadır (Tablo 45). Bu okullar il genelindeki okulların %6,5'ini oluşturmaktadır. 40 ilköğretim okulu bulunan Savur'da 6.884 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler il genelindeki 156.289 öğrencinin %4,4'ünü oluşturmaktadır.

Savur'da kırsal nüfusun şehir nüfusa üstünlüğü olduğu gibi ilköğretim okullarının yerleşim yerlerine dağılımında da aynı durum söz konusudur. İlçe şehir nüfus oranı %23 iken şehir yerleşmelerdeki ilköğretim okullarının oranı %10'dur. Yani Savur'da yer alan 40 ilköğretim okulundan 4'ü şehir yerleşmelerinde 36'sı ise kırsal yerleşmelerde yer almaktadır (Tablo 46, Grafik 21). Şehir merkezindeki ilköğretim okullarının tümünde normal öğretim uygulanmıştır.

¹⁹⁵ İl-İl Yurdumuz Türkiye İller Ansiklopedisi, Milliyet Doğan Gazetecilik A.Ş., İstanbul, 2005,C.2, s. 260

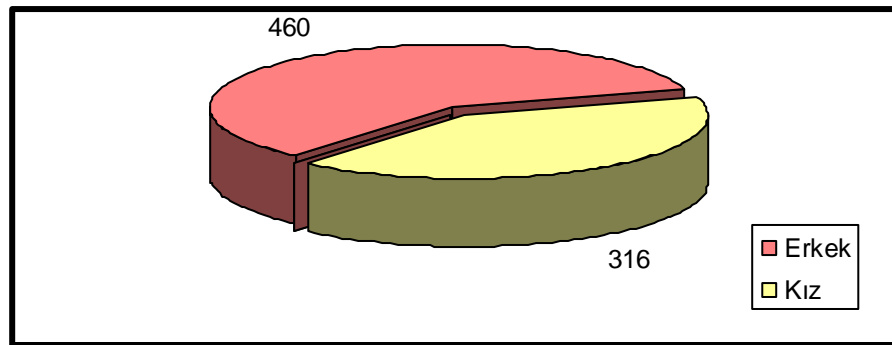
¹⁹⁶ 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, İl Nüfus Müdürlüğü, Mardin, 2006.

Tablo 46. Savur Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005-2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	Yoğunluğu
4	-	4	316	460	776	19,89

Kaynak: İl MEM.İstatistikleri.

Grafik 21. Savur Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Savur'da yer alan ilköğretim okullarında 2005–2006 eğitim-öğretim yılında 6.884 öğrenci öğrenim görmüştür. Öğrencilerin kır-şehir yerleşmelerindeki dağılımı incelendiğinde 776 öğrencinin şehir merkezinde öğrenimlerine devam ettikleri görülmektedir. Yani öğrencilerin %11'i şehir merkezindeki ilköğretim okullarında öğrenim görmektedir. Okulların %10'unun, öğrencilerin ise %11'inin yer aldığı şehir yerleşmelerinde okul ve öğrenci dağılımının dengeli olduğu görülmektedir. Bu durumun etkisi sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğuna bakıldığında kolayca anlaşılmaktadır.

Şehir merkezindeki ilköğretim okullarında sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu 19.89'dur. İl genelinde şehir merkezlerinde sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu 54,06 kişidir. İl geneline göre sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğunun az olması, Savur'da eğitim faaliyetleri için olumlu bir gelişmedir. İdeal eğitim için diğer şartlarda gözetilirse sınıflardaki 19,89 öğrenci ortalaması kaliteli eğitim verilebilmesi için önemli bir avantajdır.

Mardin'de ilköğretim okulların 508'i yani %82'si kırsal yerleşmelerde yer almaktadır. Savur'da ise 40 okulun 36'sı yani %90'nı kırsal yerleşmelerde yer almıştır (Tablo 47, Grafik 22). Bu oran oldukça yüksek olmakla beraber ilçede kırsal nüfusun

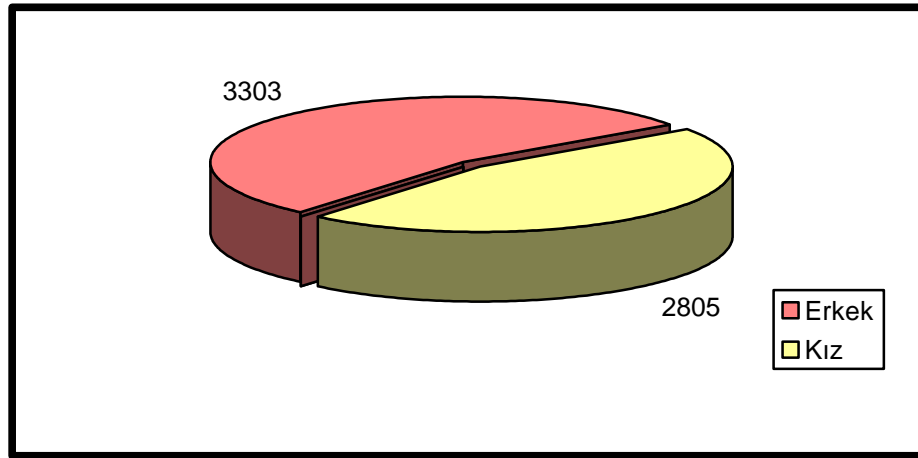
şehir nüfusundan fazla olması ve dağınık kırsal yerleşme sonucunda çok sayıda yerleşim yerlerine okulların açılması etki etmiştir.

Savur kırsal yerleşmelerinde yer alan 36 ilköğretim okulunda 2005–2006 eğitim öğretim yılında 2.805 kız, 3.303 erkek toplam 6.108 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu okullarda sınıfların öğrenci dağılımı ortalama 48,09 öğrencidir. Sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğunun yüksek olması buradaki eğitim ve öğretimi olumsuz etkilemektedir.

Tablo 47. Savur Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
25	11	36	2.805	3.303	6.108	48,09

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Grafik 22. Savur Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Mardin genelinde olduğu gibi Savur'da da birleştirilmiş sınıf uygulaması yaygındır. Öğrenci sayılarının azlığı nedeniyle Savur'da yer alan 40 ilköğretim okulunun 27'sinde birleştirilmiş sınıf uygulamasına gidilmiştir (Tablo 48). Diğer bir ifade ile Savur'da yer alan ilköğretim okullarının %68'inde birleştirilmiş sınıf uygulanmıştır.

Tablo 48. Savur'da Yer Alan BSİO'larda Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu	Öğretmene Düşen Öğrenci Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam		
27	478	544	1.022	29,2	146

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

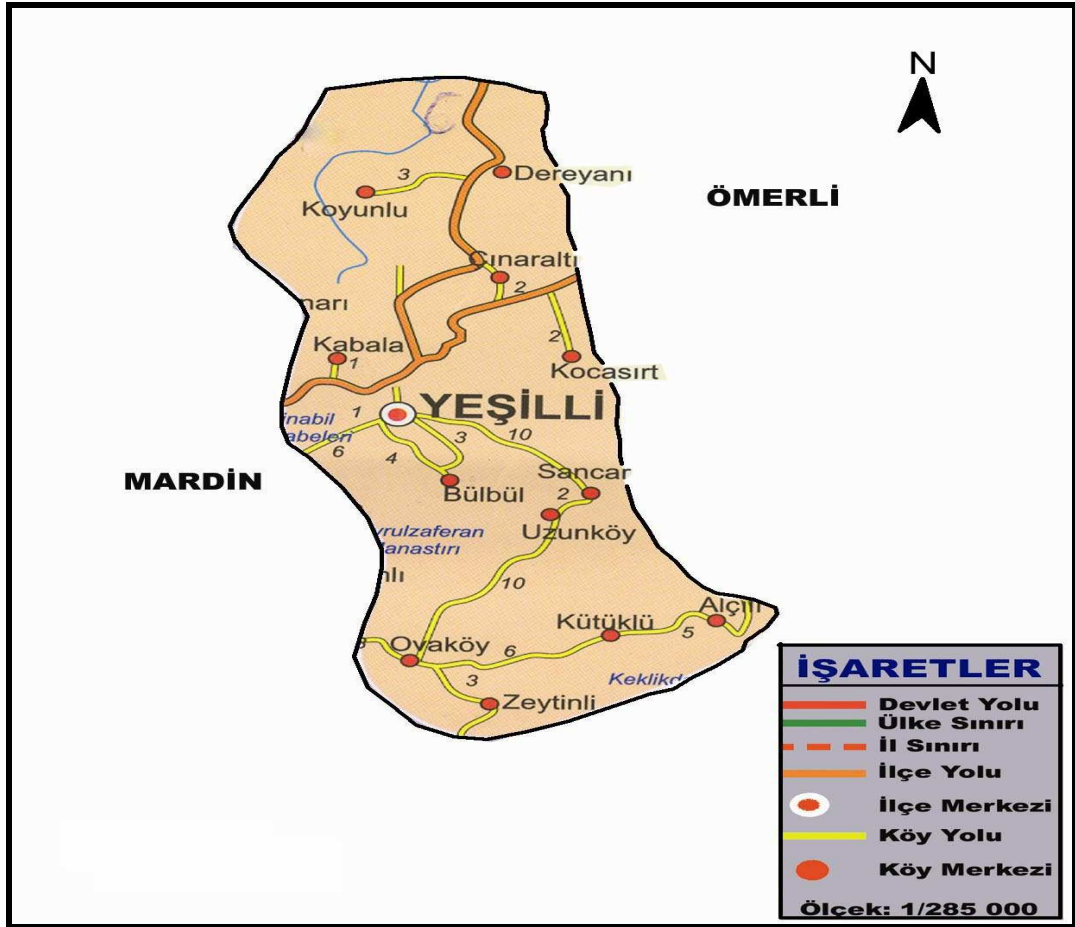
Araştırmanın yapıldığı 2005–2006 eğitim öğretim yılında Savur'da birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında 478 kız, 544 erkek toplam 1.022 öğrenci öğrenim görmüştür. BSİO'larda sadece 7 kadrolu öğretmen görev yapmıştır. Bu durumun sonucu olarak öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 146 olmuştur. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı yüksek olmakla beraber öğretmen ihtiyacı sözleşmeli, ücretli ve vekil öğretmen uygulamasıyla giderilmeye çalışılmıştır. Bu uygulamalarla öğretmen başına düşen öğrenci sayısı azaltılmıştır. Bu okullarda sınıf başına düşen öğrenci sayısı 29,2 dir.

İnceleme alanında yer alan tek pansiyonlu ilköğretim okulu Savur ilçesinde yer almaktadır. 2005–2006 eğitim öğretim yılında Savur Nuri Cıngıllıoğlu PİO'da 69 kız, 216 erkek toplam 285 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu okulda eğitim öğretim faaliyetleri 18 öğretmen tarafından yürütülmüştür. Bu durumun sonucu olarak da öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 15,83 tür. Sınıf başına düşen öğrenci sayısı 21,92 dir.

Araştırılan eğitim öğretim yılında Savur'da bulunan 40 ilköğretim okulunda 156 öğretmen görev yapmıştır. Bu öğretmenlerin 100'ü sınıf öğretmeni, 56'sı branş öğretmenidir İlçede görev yapan öğretmenlerin 49'u şehir merkezinde, 107'si kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında görev yapmıştır. İlköğretim okullarının 36'sının yer aldığı kırsal yerleşmelerde ilköğretim öğretmenlerinin 107'si görev yapmıştır. Savur'da görev yapan öğretmenler Mardin genelindeki öğretmenlerin %3,9'unu oluşturmuştur.

10) YEŞİLLİ İLÇESİ

Eski adı Rişmil olan Yeşilli, Mardin ilinin en yeni ilçesidir¹⁹⁷. Daha önceleri merkez ilçeye bağlı bir bucak olan Yeşilli'de 1970 yılında belediye teşkilatı kurulmuştur. 1990 yılında çıkarılan yasa uyarınca merkez ilçeye bağlı 10 köy ve Ömerli'ye bağlı iki köyün bir araya getirilmesiyle Yeşilli ilçe statüsüne kavuşmuştur¹⁹⁸.

Harita 11. Yeşilli Haritası.

Mardin ilinin kuzeydoğusunda yer alan Yeşilli doğuda Ömerli; batı, kuzey ve güneyde merkez ilçeye çevrilidir (Harita 11). İlçenin yüzölçümü 48 km² dir¹⁹⁹. İl

¹⁹⁷ Latif ÖZTÜRKATALAY, *Mardin ve Mardinliler*, Seçil Ofset Matbaacılık, Ambalaj Sanayi ve Ticaret Ltd, İstanbul, 1995, s. 83.

¹⁹⁸ İl-İl Yurdumuz Türkiye İller Ansiklopedisi, Milliyet Doğan Gazetecilik A.Ş., İstanbul, 2005, C.2, s. 260

¹⁹⁹ 2000 Genel Nüfus Sayımı, *Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri*, DİE Matbaası, Ankara, 2002, s. 61.

merkezine uzaklığı ise 14 km. dir²⁰⁰.Yeşilli ilçesinin toplam nüfusu 2000 yılı sayım verilerine göre 22.026'dır.Bu nüfusun 19.700 kişilik bölümü şehir yerleşmelerinde 2.326 kişilik diğer bölümü ise kırsal yerleşmelerde yaşamaktadır²⁰¹. Yeşilli nüfus bakımından Ömerli'den sonra Mardin ilinin ikinci az nüfuslu ilçesidir.

Araştırmanın yapıldığı 2005–2006 eğitim öğretim yılında Mardin ilinde bulunan 617 ilköğretim okulundan 15'i Yeşilli ilçesinde yer almaktaydı (Tablo 49). Bu okullar il genelindeki ilköğretim okullarının %2,4'ünü oluşturmaktadır. 15 ilköğretim okulu bulunan Yeşilli'de 3.904 öğrenci öğrenim görüyordu. İl genelindeki 156.289 öğrencinin %2,5'i Yeşilli'de bulunan ilköğretim okullarında öğrenim görmekteydi.

Tablo 49. Yeşilli İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
9	6	15	1.806	2.098	3.904	39,83

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Yeşilli de şehir nüfusu 2000 yılı verilerine göre kırsal nüfustan daha fazla bir durumdadır. Ancak ilköğretim okullarının yerleşim birimlerine dağılımına bakıldığında okul sayılarının yerleşim birimlerindeki dağılımının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Yeşilli de bulunan 15 ilköğretim okullundan 7'si şehir yerleşmelerinde yer almaktadır (Tablo 50, Grafik 23). Bu okulların 3'ünde ikili öğretim uygulaması yapılmaktadır.

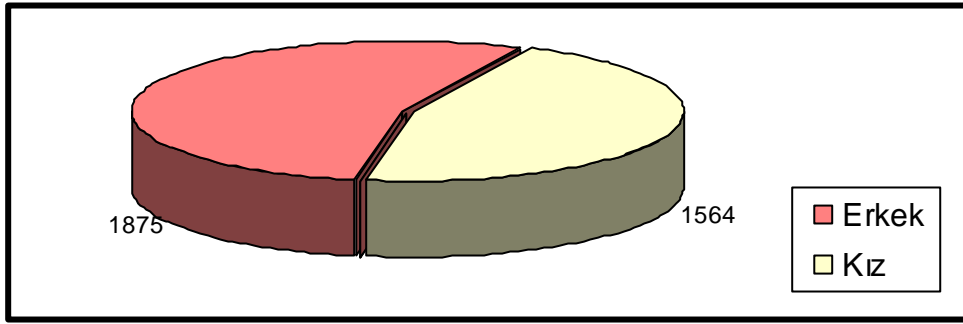
Tablo 50. Yeşilli Şehirsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
4	3	7	1.564	1.875	3.439	40,45

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

²⁰⁰ ÖZTÜRKATALAY, a.g.e., s. 83.

²⁰¹ 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, İl Nüfus Müdürlüğü, Mardin, 2006.

Grafik 23. Yeşilli Şehrsel Yerleşmedeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Yeşilli’de yer alan ilköğretim okullarında 2005–2006 eğitim öğretim yılında 3.904 öğrenci öğrenim görüyordu. Bu öğrencilerin 3.439’unun şehir merkezinde okuduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile öğrencilerin %88’i şehir merkezindeki ilköğretim okullarında öğrenim görmektedir. Bu durum Yeşilli şehir yerleşmelerindeki okul ve öğrenci dağılımı incelendiğinde %47’lik okul sayısına karşılık %88’lik öğrenci sayısı dikkati çekmektedir. Bu durumun olumsuz etkisi sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğunu yüksek tutmuş ve ihtiyacı karşılamada yetersiz duruma gelen okullarda ikili öğretim uygulamasını artırmıştır. Yeşilli şehir merkezinde yer alan ilköğretim okullarında sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu 40,45’tir. Bu sayı eğitim öğretim ortamı için oldukça elverişsiz bir sayı olup eğitimin kalitesini düşürmektedir.

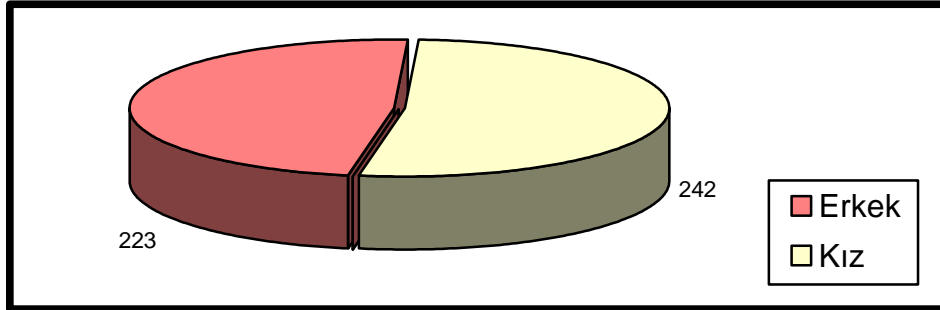
Tablo 51. Yeşilli Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Öğretim Şekli			Öğrenci Sayısı			Sınıf
Normal	İkili	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	Yoğunluğu
5	3	8	242	223	465	35,76

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

İlçede yer alan ilköğretim okullarının 8’i kırsal yerleşmelerde yer almaktaydı (Tablo 51, Grafik 24). Diğer bir ifade ile Yeşilli’de yer alan ilköğretim okullarının %53’ü kırsal yerleşmelerde yer almaktadır. Kırsal yerleşmelerde yer alan 8 ilköğretim okulunda 242 kız, 223 erkek toplam 465 öğrenci öğrenim görmüştür. Kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında sınıf başına düşen öğrenci sayısı 35,76’dır. Fiziki yetersizlik içinde olan kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında sınıf

yoğunluklarının yüksek olması kaliteli eğitim verilebilmesi için uygun seviyede değildir.

Grafik 24. Yeşilli Kırsal Yerleşmelerdeki İlköğretim Okullarında Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Diğer ilçelerde olduğu gibi Yeşilli’de de birleştirilmiş sınıf uygulaması yaygındır. İlçede yer alan 15 ilköğretim okulunun 7’sinde birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılmaktadır (Tablo 52). Diğer bir ifade ile Yeşilli’de yer alan ilköğretim okullarının %47’sinde birleştirilmiş sınıfla eğitim faaliyetleri sürdürülmektedir. Birleştirilmiş sınıf uygulamasına gidilmesinin nedeni kuşkusuz buralarda kırsal yerleşmelerin dağınık yapıda olması ve yeterli öğrenci sayısının bulunmamasıdır. 2005–2006 eğitim öğretim yılında Yeşilli’de birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında 158 kız, 153 erkek toplam 311 öğrenci öğrenim görmüştür.

Tablo 52. Yeşilli’de Yer Alan BSİO’larda Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğrenci Yoğunluğu	Öğretmene Düşen Öğrenci Sayısı
	Kız	Erkek	Toplam		
7	158	153	311	31,1	38,87

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Yeşilli ilçesinde yer alan 7 BSİO’da 311 öğrenci öğrenim görmüş ve eğitim öğretim faaliyetleri yalnızca 8 öğretmen tarafından yürütülmüştür. Bu durumun sonucu olarak da öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 38,87 olmuştur. Bu okullarda sınıf başına düşen öğrenci sayısı 31,1 dir.

Araştırma sahasında taşınmaz eğitimin uygulanmadığı tek ilçe Yeşilli’dir. Bu nedenle bünyesinde 8 yıllık eğitimi olmayan ve maddi imkânsızlıklardan yoksun ilköğretim öğrencilerine eğitim öğretim imkânı yatılı ilköğretim bölge okullarıyla

sağlanmaktadır. 2005–2006 eğitim öğretim yılında Yeşilli YİBO’da 157 kız, 311 erkek toplam 468 öğrenci öğrenim görmüştür. Yeşilli YİBO’da 23 öğretmen görev yapmış ve bu durumun sonucu olarak da öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 20,34 olmuştur. Yeşilli YİBO’da ortalama sınıf yoğunluğu ise 24,63 öğrencidir.

Araştırmanın yapıldığı 2005–2006 eğitim öğretim yılında Mardin ili ilköğretim okullarında görev yapan 4.045 ilköğretim öğretmenin 136’sı Yeşilli ilçesinde yer almıştır. Bu öğretmenlerin 82’si sınıf 54’ü branş öğretmeni kadrosundadır. Aynı dönemde söz konusu öğretmenlerin 127’si şehir merkezinde bulunan ilköğretim okullarında 9’u da kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında görev yapmıştır. Yani Yeşilli’de görev yapan öğretmenlerin %93’ü şehirselsel, %7’si kırsal yerleşmelerde bulunan ilköğretim okullarında görev yapmıştır. İlçedeki 8 ilköğretim okulunun yer aldığı kırsal yerleşmelerde öğretmenlerin sadece 9’u görev yapmıştır. Bu durum kırsal yerleşmelerde öğretmen sıkıntısının çekildiğini göstermektedir. Yeşilli’de görev yapan öğretmenler Mardin genelindeki öğretmenlerin %3.3’ünü oluşturmaktadır.

B). MARDİN’DE TAŞIMALI EĞİTİM

Okulu bulunmayan, nüfusu az ve dağınık yerleşim birimlerindeki ilköğretim çağı çocukları ile birleştirilmiş sınıf uygulaması yapan okullardaki öğrencilerin daha kaliteli eğitim olanaklarına kavuşturulması, eğitimde fırsat ve olanak eşitliğinin sağlanması, sekiz yıllık ilköğretimin yaygınlaştırılması amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğüne “Taşımali İlköğretim Uygulaması” başlatılmıştır.²⁰²

İlk olarak 1989–1990 öğretim yılında Kırıkkale ilinde 3, Kocaeli ilinde 2 merkezde olmak üzere deneme mahiyetinde pilot uygulama olarak taşımali ilköğretim uygulaması başlatılmıştır. Aynı öğretim yılında, 2 ilin 12 okul ve yerleşim biriminden 305 öğrenci, 5 merkezi okula taşınmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı’nın istenilen verimi elde etmesi üzerine de 1990–1991 öğretim yılından itibaren “Taşımali İlköğretim Uygulaması”na geçilmiştir.²⁰³

1997–1998 eğitim öğretim yılında ilköğretim okullarının süresi 8 yıla çıkarılarak her Türk vatandaşı için zorunlu hale getirilmiştir. İlköğretimin zorunlu hale getirilmesi 5

²⁰² 2001 Yılı Başında Milli Eğitim, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s.48.

²⁰³ Asım ARI, “Taşımali İlköğretim Uygulaması (Uşak Örneği)”, Gazi Üniversitesi, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.23, s.104.

yıllık eğitimin verildiği ilköğretim okullarının durumunun tekrar değerlendirilmesine sebep olmuştur. Ortaya çıkan bu durum taşımali eğitim uygulamasının ülke genelinde yaygınlaştırılmasıyla çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır.

1997–1998 öğretim yılında 72 ilin 18.213 okul ve yerleşim biriminden 281.833 öğrenci 4.804 merkezi okula, 1998-1999 öğretim yılında da 77 ilin 27.093 okul ve yerleşim biriminden 521.784 öğrenci 5.700 merkezi okulda taşımali ilköğretim uygulanmasından yararlanmıştı²⁰⁴.

1990–1991 öğretim yılından itibaren başlatılan taşımali ilköğretime gösterilen ilgi ve talep bu uygulamayı yaygınlaştırmıştır. Öğrenci taşımacılığı hızla yaygınlaşmıştır. 2002–2003 öğretim yılında 79 ilin 28.044 okul ve yerleşim biriminden 661.757 öğrenci, 2003–2004 öğretim yılında 79 ilin 28.493 okul ve yerleşim biriminden 642.133 öğrenci, 2004–2005 öğretim yılında 80 ilin 29.245 okul ve yerleşim biriminden 669.487 öğrenci merkez okullara gününbirlik taşınarak eğitim öğretim yapmışlardır²⁰⁵.

Taşımali eğitim uygulaması bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Bunlar: ulaşımın zaman almasından dolayı öğrencilerin vaktinde derse yetişememeleri, mesafe uzadıkça öğrencilerin yorgunluklarının artması, taşıma araçları ve ulaşım nedeniyle bazı öğrencilerde psikolojik ve fizyolojik rahatsızlıkların görülmeye başlanması v.b sorunlardır. Bütün olumsuzluklara rağmen zorunluluk ve ihtiyaçtan doğan taşımali eğitim uygulaması etkili bir yöntem olarak kullanılmaktadır.

Araştırma sahamızı oluşturan Mardin ili'nin nüfusunun önemli bir kısmı kırsal yerleşmelerde yaşamaktadır. Bu sebeple nüfusun eğitim ile ilgili sorunları BSİO, YİBO ve taşımali eğitim uygulaması ile çözülmeye çalışılmaktadır.

2005–2006 eğitim öğretim yılında Mardin ilinde 10.807 öğrenci taşımali eğitimden yararlanmıştı. Aynı yıl 426 okul ve yerleşim biriminin öğrencileri 67 taşıma merkezi okulda öğrenim görmüştür (Tablo 53).

Mardin İli'nde 2005–2006 eğitim öğretim yılında taşımali eğitim uygulamasının yaygınlaştırılmasına bağlı olarak kapalı olan okul sayısı 34'tür. Öğrenci sayısının yetersizliği nedeniyle okul açılmaması veya mevcut okulların devamının olmaması nedeniyle kapatılan 34 okul ve yerleşim biriminin öğrencileri belirlenmiş okullarda

²⁰⁴ Asım ARI, İlköğretim Uygulamalarının Değerlendirilmesi (Normal, Taşımali ve Yatılı ilköğretim Okullarının Karşılaştırılması), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü), Afyon, 2000, s.9.

²⁰⁵ www.meb.gov.tr, 10.11.2006.

öğrenimlerine devam etmişlerdir. Eğitim ortamının kalitesi bakımından daha iyi durumda olan söz konusu okullardan Mardin’de 67 tane bulunmaktadır. Taşıma merkezi olan okulların 9’u Merkez ilçede, 1’i Dargeçit’te, 9’u Derik’te, 28’i Kızıltepe’de, 3’ü Mazıdağı’nda, 5’i Midyat’ta, 5’i Nusaybin’de, 3’ü Ömerli’de, 4’ü Savur’da, yer almaktadır.

Tablo 53. Mardin’de Taşımalı Eğitimin Dağılımı (2005–2006).

İlçe Adı	Taşıma Merkezi Sayısı	Taşıma Yapılan Yerleşim Birimi Sayısı	Taşıma Nedeni İle Kapalı Okul Sayısı
Merkez	9	56	-
Dargeçit	1	11	-
Derik	9	87	1
Kızıltepe	28	157	15
Mazıdağı	3	15	1
Midyat	5	31	-
Nusaybin	5	42	14
Ömerli	3	9	1
Savur	4	18	2
Yeşilli	-	-	-
TOPLAM	67	426	34

Kaynak: İl Milli Eğitim Brifing Dosyası 2006.

Araştırılan eğitim öğretim yılında Mardin ili’nde taşıma merkezli okullarda 4.462 kız, 6.345 erkek toplam 10.807 öğrenciye eğitim verilmiştir(Tablo 54). Bu öğrencilerin ilçelere göre dağılımı incelendiğinde merkez ilçede bulunan taşıma merkezi okullara 1.156, Dargeçit’teki okullara 372, Derik’teki okullara 2.379, Kızıltepe’deki okullara 3.634, Mazıdağı’ndaki okullara 529, Midyat’taki okullara 907, Nusaybin’deki okullara 1.032, Savur’daki okullarda 515, Ömerli’deki okullara 283 öğrencinin taşındığı görülmektedir.

Tablo 54. Taşımali Eğitimden Yararlanan Öğrenci Dağılımı (2005–2006).

İlçe Adı	Kız	Erkek	Toplam
Merkez	457	699	1.156
Dargeçit	129	243	372
Derik	847	1.532	2.379
Kızıltepe	1.660	1.974	3.634
Mazıdağı	163	366	529
Midyat	354	553	907
Nusaybin	458	574	1.032
Savur	253	262	515
Ömerli	141	142	283
Yeşilli	-	-	-
TOPLAM	4.462	6.345	10.807

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

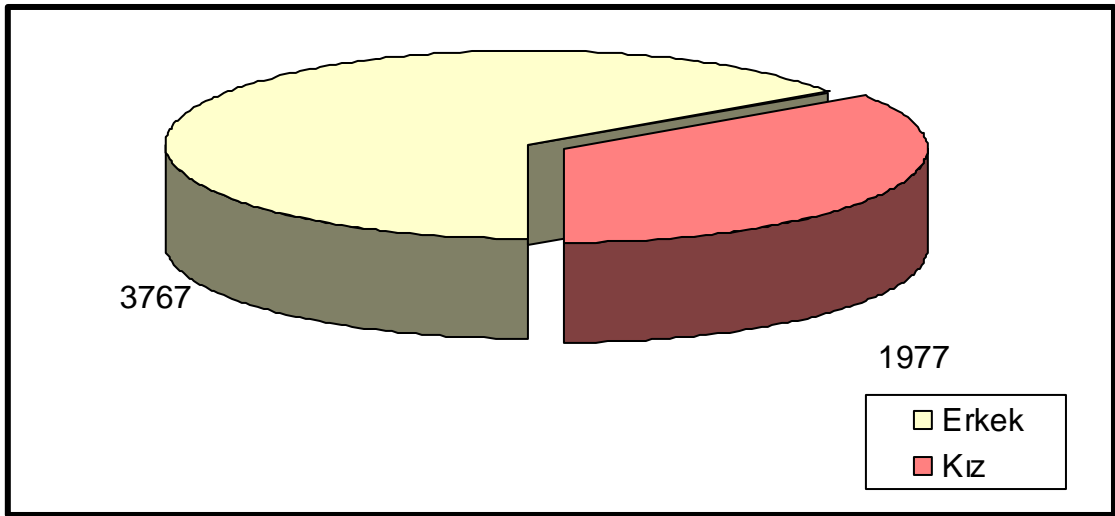
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ORTA VE YÜKSEK ÖĞRETİM

I. ORTAÖĞRETİMİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

A) MERKEZ İLÇE

Araştırmanın yapıldığı 2005-2006 eğitim öğretim yılında araştırma sahası olan Mardin ilinde 42 ortaöğretim kurumu bulunmaktadır. Bu okulların 13'ü (%31) merkez ilçede yer almakta ve yakın çevreden gelen öğrencileri bünyesinde barındırmaktadır.

2005-2006 eğitim öğretim yılında Mardin ilinde öğrenim gören 22.993 öğrencinin 5.744'ü merkez ilçede yer alan 13 ortaöğretim kurumunda öğrenim görmektedir (Tablo 55, Grafik 25). Bu öğrenciler il genelindeki öğrencilerin %25'ini oluşturmaktadır. Okul ve öğrenci sayılarına bakıldığında %6'lık fark dikkat çekmektedir. Ortaöğretim kurumlarının %31'inin bulunduğu merkez ilçede öğrencilerin %25'i öğrenim görmektedir. Bu fark ortaöğretimin zorunlu olmamasından dolayı ortaöğretime devam eden öğrenci sayısındaki düşüş ile açıklanabilir.

Grafik 25. Merkez İlçe Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenci Dağılımı (2005-2006).

2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre Mardin ilinin nüfusu 705.098 olarak tespit edilmiştir. İl toplam nüfusunun %15'ini oluşturan 108.340 kişi merkez ilçede ikamet etmektedir²⁰⁶. Ortaöğretim öğrencilerinin ise %25'i merkez ilçede öğrenim görmektedir. Nüfus ve öğrenci dağılımı arasındaki %10'luk farkı şehir merkezinde oturmayıp buradaki okullara devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Bu öğrenciler şehir merkezinde çeşitli türde ortaöğretim kurumu bulunduğundan dolayı şehre günübirlik gelmekte ve okul bitiminde tekrar yerleşim yerlerindeki evlerine dönmektedir.

Tablo 55. Merkez İlçede Ortaöğretim Kurumlarının Dağılımı (2005-2006).

Lisenin Adı	Öğrenci Sayısı		
	Kız	Erkek	Toplam
Mardin Lisesi	489	1.141	1.630
Milli Piyango Lisesi	475	858	1.333
İstanbul Men. Kıy. Bors.L.	161	371	532
Anadolu Lisesi	259	343	602
Anadolu Öğretmen Lisesi	44	112	156
Anadolu Otel.Tur. Mes.L.	8	51	59
Ticaret Meslek Lisesi	57	100	157
End. Mes. Lis. Tek. Lis.ve A.M.L.	3	259	262
İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İ.H.L.	11	260	271
Kız Meslek Lisesi	246	-	246
75. Yıl Cumhuriyet Sağlık Mes. Lis.	179	20	199
Kabala Çok Programlı Lisesi	5	127	132
Özel Safiye Beşir Atak Lisesi	40	125	165
TOPLAM	1.977	3.767	5.744

Kaynak: İl MEM İstatistikleri.

Merkez ilçede yer alan 13 ortaöğretim kurumunda 1.977 kız, 3.767 erkek toplam 5.744 öğrenci öğrenim görmektedir. Diğer bir ifade ile merkez ilçede öğrenim gören

²⁰⁶ 2000 Yılı Nüfus Sayım Sonuçları, İl Nüfus Müdürlüğü.Mardin, 2006.

öğrencilerin %34'ü kız, %66 sı erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Merkez ilçede yer alan ortaöğretim kurumlarındaki öğrenci cinsiyet dağılımında ortaya çıkan %32'lik fark ortaöğretimin zorunlu olmaması nedeniyle kızların eğitimine gerekli önemin verilmemesinden kaynaklanmaktadır.

İl genelinde ortaöğretim kurum sayısının en fazla olduğu merkez ilçede 2005-2006 eğitim öğretim yılında öğrenim gören 5.744 öğrencinin 4.418'i genel ortaöğretim kurumlarında, 1.326'sı mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında öğrenim görmektedir (Tablo 56). Merkez ilçede yer alan 6 genel ortaöğretim kurumunda öğrencilerin %77'si, 7 mesleki ve teknik ortaöğretim kurumunda ise öğrencilerin %23'ü öğrenimlerine devam etmiştir. Öğrencilerin okullara dağılımında ortaya çıkan %54'lük farkın oluşmasında mesleki ve teknik liselerinin üniversite giriş sınavında engellerle karşılaşması sonucu, bu okullara talebin azalmasının ve buna bağlı olarak öğrencilerin genel ortaöğretim kurumlarını daha çok tercih etmesinin etkisi olmuştur.

Tablo 56. Merkez İlçede Yer Alan Genel ve Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenci Dağılımı (2005-2006).

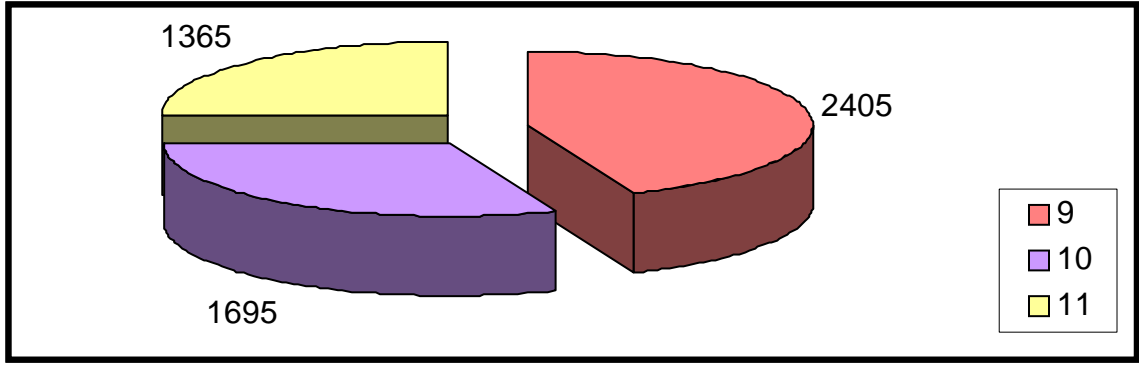
Okulun Türü	Öğrenci Sayısı			Sınıf Yoğunluğu
	Kız	Erkek	Toplam	
Genel Ortaöğretim	1.468	2.950	4.418	34,78
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim	509	817	1.326	20,09
Toplam	1.977	3.767	5.744	29,76

İl MEM İstatistikleri.

Merkez ilçede yer alan 13 ortaöğretim kurumunda toplam 5.744 öğrenci 193 sınıfta öğrenim görmektedir. Bu ortaöğretim kurumlarından genel ortaöğretimde sınıf başına düşen öğrenci sayısı 34,78, mesleki ve teknik ortaöğretimde ise 20,09 öğrencidir. Genel ortaöğretimde ortalama öğrenci yoğunluğu fazla iken mesleki ve teknik ortaöğretimde bu sayı öğrencilerin eğitimi için önemli bir avantajdır.

2005-2006 eğitim öğretim yılında merkez ilçe ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin sınıflara göre dağılımları incelendiğinde 28 öğrencinin hazırlık sınıfında öğrenimlerine devam ettikleri görülmektedir. Aynı yıl 9. sınıflarda 2.405, 10. sınıflarda 1.695, 11. sınıflarda 1.451 öğrenci öğrenim görmektedir (Grafik 26). Merkez ilçede bir tane de özel eğitim kurumu bulunmaktadır. İlköğretim kısmı da

bulunan Özel Safiye Beşir Atak Lisesi'nde 2005 -2006 eğitim öğretim yılında 165 öğrenci öğrenim görmüştür. İl genelindeki ortaöğretim kurumlarında 870 öğretmen görev yapmaktadır. Bu öğretmenlerin 291'i (%33.4) merkez ilçede yer alan ortaöğretim kurumlarında görev yapmıştır.

Grafik 26. Merkez İlçe Ortaöğretim Kurumları Sınıflarında Öğrenci Dağılımı (2005-2006).

B) DİĞER İLÇELER

Mardin ilinde yer alan merkez ilçe dışındaki 9 ilçede çeşitli türlerde 29 ortaöğretim kurumu bulunmaktadır (Tablo 57, Grafik 27). Bu ortaöğretim kurumlarının ilçelere göre dağılımı incelendiğinde Midyat'ta 11, Kızıltepe'de 6, Nusaybin'de 5, Mazıdağı'nda 2, Dargeçit, Derik, Savur, Ömerli, ve Yeşilli'de ise birer ortaöğretim kurumunun bulunduğu görülmektedir. Araştırmanın yapıldığı 2005-2006 eğitim öğretim yılında Mardin ilinde öğrenim gören 22.993 öğrencinin 17.249'u diğer ilçelerde yer alan 29 ortaöğretim kurumunda öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler il genelindeki öğrencilerin %75'ini oluşturmaktadır.

Araştırma sahasında yer alan 42 ortaöğretim kurumundan 1'i Dargeçit ilçesinde yer almaktadır. 2005-2006 eğitim öğretim yılında Dargeçit Lisesinde 269 kız, 483 erkek toplam 752 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler il genelindeki öğrencilerin %3.3'ünü oluşturmaktadır. Bu okulda öğretmen başın düşen öğrenci sayısı 41,77'dir. 9 sınıfta öğretimin yapıldığı bu okulda sınıf başına düşen öğrenci sayısı 83,55 olmaktadır, ancak bu okulda ikili öğretim yapılarak bu olumsuz durum ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

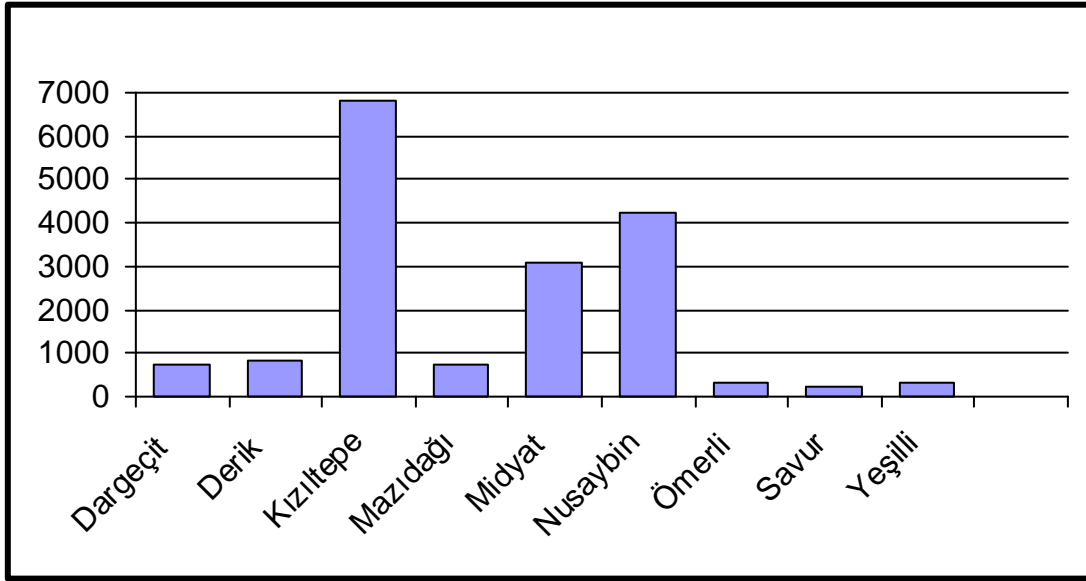

Tablo 57. Diğer İlçelerde Ortaöğretim Kurumlarının Öğrenci Dağılımı (2005-2006).

Lisenin Adı	Yerleşim Yeri	Derslik Sayısı	Kız	Erkek	Toplam
Dargeçit Lisesi	Dargeçit	9	269	483	752
Derik Ç.P.L.	Derik	24	230	585	815
Kızıltepe METEM	Kızıltepe	10	201	207	408
Anadolu Lisesi	Kızıltepe	21	130	290	420
Kızıltepe Lisesi	Kızıltepe	17	457	1.593	2.050
Şenyurt Lisesi	Kızıltepe	10	81	247	328
Atatürk Lisesi	Kızıltepe	22	530	1.697	2.227
Kızıltepe İ.M.B.K. Lisesi	Kızıltepe	33	226	1.135	1.361
Endüstri Meslek Lisesi	Mazıdağı	6	1	62	63
Mazıdağı Ç.P.L.	Mazıdağı	18	202	462	664
İmam .Hatip Lisesi	Midyat	12	57	106	163
Şenköy Ç.P.L.	Midyat	5	27	122	149
Acırlı Ç.P.L.	Midyat	5	33	70	103
Endüstri Meslek Lisesi	Midyat	8	23	161	184
Söğütlü Ç.P.L.	Midyat	6	62	90	152
Çavuşlu Ç.P.L.	Midyat	4	-	70	70
Kız Meslek Lisesi	Midyat	7	86	-	86
Midyat Anadolu Lisesi	Midyat	-	57	104	161
Midyat Aziz Önen Lisesi	Midyat	26	288	610	898
Midyat İ.M.B.K Lisesi.	Midyat	24	245	741	986
Ticaret Meslek Lisesi	Midyat	-	13	38	51
İ.H.L.ve Anadolu İ.H.L.	Nusaybin	8	24	39	63
Akarsu Ç.P.L.	Nusaybin	5	38	57	95
Nusaybin M.T.E.M	Nusaybin	21	53	91	144
Nusaybin Anadolu Lisesi	Nusaybin	-	44	46	90
Nusaybin Lisesi	Nusaybin	18	1.254	2.613	3.867
Ömerli Ç.P.L.	Ömerli	14	103	228	331
Savur Lisesi	Savur	12	69	183	252
Cumhuriyet Lisesi	Yeşilli	8	57	259	316
TOPLAM		353	4.860	12.389	17.249

İl MEM.İstatistikleri

Derik sahip olduğu 55.278 kişilik nüfusu ile Mardin İli'nin beşinci büyük ilçesi durumundadır. Ancak ilçede sadece 1 ortaöğretim kurumu bulunmaktadır. Derik Çok Programlı Lisesinde 2005-2006 eğitim öğretim yılında 230 kız, 585 erkek toplam 815 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler il genelindeki öğrencilerin %3.5'ini oluşturmaktadır. Bu okulda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 26,29'dur. Sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu ise 33,95'dir.

Grafik 27. Diğer İlçelerde Öğrenci Dağılımı (2005-2006).

Mardin ilinin nüfus bakımından en büyük ilçesi olan Kızıltepe’de 6 ortaöğretim kurumunda eğitim verilmektedir. 2005-2006 eğitim öğretim yılında bu ortaöğretim kurumlarında 1.625 kız, 5.169 erkek toplam 6.794 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler il genelindeki öğrencilerin %29.5’lik kısmını oluşturmaktadır. Öğrencilerin %29.5’lik kısmının yer aldığı Kızıltepe’de ortaöğretim kurumlarının sadece %14’ünün bulunmuş olması ilçede ortaöğretim okullaşma oranının düşük olduğunu göstermektedir. Bu okullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 31,30’dır. Sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu ise 60,12’dir (Resim 6).

Mazıdağı ilçesinde 2 ortaöğretim kurumu bulunmaktadır. 2005-2006 eğitim öğretim yılında bu ortaöğretim kurumlarında 203 kız, 524 erkek toplam 727 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler il genelindeki öğrencilerin %3.2’lik kısmını oluşturmaktadır. Bu ortaöğretim kurumlarında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 27,96’dır. Sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu ise 30,29’dur.

Resim 6. Kızıltepe Lisesi'nden Bir Görünüm.

Mardin ilinde Merkez ilçeden sonra en fazla ortaöğretim kurumu Midyat ilçesinde yer almaktadır. Çok programlı, düz, Anadolu, imam hatip, kız meslek, endüstri meslek ve ticaret meslek lisesi olmak üzere 11 ortaöğretim kurumunda eğitim verilmiştir. Bu okullarda 2005-2006 eğitim öğretim yılında 891 kız, 2.112 erkek toplam 3.003 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler il genelindeki öğrencilerin %13.1'ini oluşturmaktadır. İlçede yer alan ortaöğretim kurumlarında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 22,75'dir. Sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu 30,95'dir.

Nusaybin ilçesinde 5 ortaöğretim kurumunda eğitim verilmektedir. Bu okullarda 2005-2006 eğitim öğretim yılında 1.413 kız, 2.846 erkek toplam 4.259 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler il genelindeki öğrencilerin %18.5'ini oluşturmaktadır. İlçede yer alan ortaöğretim kurumlarında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 36,71'dir. Sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu 81,90'dır. Mardin il genelinde sınıf yoğunluğu ortalama 42,11 öğrencidir. Bu sayı Nusaybin ilçesinde ise 81,90 öğrencidir. İl geneline göre sınıflara düşen öğrenci sayısının fazla olması eğitim faaliyetleri için olumsuz bir durumdur. Öğrenimin kalabalık sınıf ortamında verildiği bu okullarda öğrenciler verimli eğitim alamamakta ve eğitimde istenilen seviye elde edilememektedir.

Ömerli sahip olduğu 14.584 kişilik nüfusu ile ilin en küçük ilçesi durumundadır. İl merkezine yakınlığı nedeniyle gelişmeyen ilçede 1 ortaöğretim kurumu

bulunmaktadır. Ömerli Çok Programlı Lisesinde 2005-2006 eğitim öğretim yılında 103 kız, 228 erkek toplam 331 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler il genelindeki öğrencilerin %1.4'ünü oluşturmaktadır. Bu okulda öğretmen başın düşen öğrenci sayısı 22,06'dır. Sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu 23,64'tür.

Savur ilçesinde 1 ortaöğretim kurumunda eğitim verilmektedir. 2005-2006 eğitim öğretim yılında Savur Lisesinde 69 kız, 183 erkek toplam 252 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler il genelindeki öğrencilerin %1.1'ini oluşturmaktadır. Bu okulda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 19,38'dir. Mardin il genelinde sınıf yoğunluğu ortalama 42,11 öğrencidir. Bu sayı Savur ilçesinde ise 21 öğrencidir. İl geneline göre sınıflara düşen öğrenci sayısının az olması Savur eğitimi için olumlu bir durumdur.

Yeşili ilçesinde 1 ortaöğretim kurumunda eğitim verilmektedir. 2005-2006 eğitim öğretim yılında Yeşilli Cumhuriyet Lisesinde 57 kız, 259 erkek toplam 316 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrenciler il genelindeki öğrencilerin %1.4'ünü oluşturmaktadır. Bu okulda öğretmen başın düşen öğrenci sayısı 28,72'dir. Sınıfların ortalama öğrenci yoğunluğu 39,5'dir.

Resim 7. Mazıdağı Çok Programlı Lisesi.

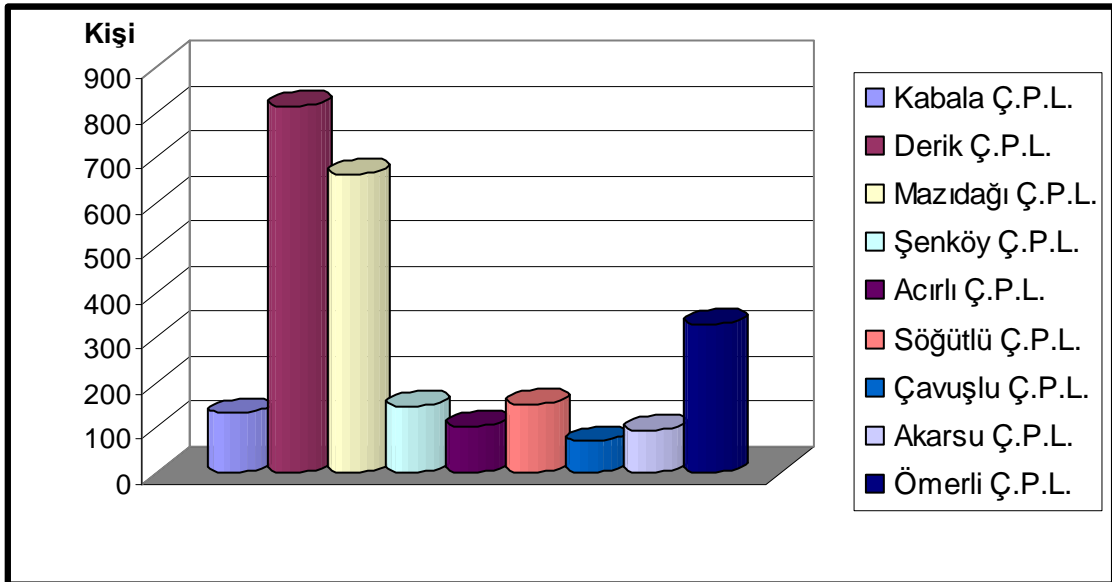
İnceleme alanında yer alan 42 ortaöğretim kurumundan 9'u çok programlı lisedir (Tablo 58 Grafik 28 Resim 7). Bu okulların 3'ü ilçe merkezinde 6'sı beldelerde yer almaktadır. Nüfusun az ve dağınık olduğu yerleşim yerlerinde ayrı ayrı meslek liseleri açmak mümkün olmadığı için ortaöğretimin genel, mesleki ve teknik öğretim

programının uygulandığı çok programlı liseler açılma yoluna gidilmiştir. Böylelikle bir okul içinde farklı alanlarda az sayıda öğrenciye eğitim olanağı sağlanmış olmaktadır.

Tablo 58. Mardin İlinde Yer Alan Çok Programlı Liseler (2005-2006).

Okulun Adı	Yerleşim Yeri	Öğrenci Sayısı		
		Kız	Erkek	Toplam
Kabala Ç.P.L.	Merkez ilçe	5	127	132
Derik Ç.P.L.	Derik	230	585	815
Mazıdağı Ç.P.L.	Mazıdağı	202	462	664
Şenköy Ç.P.L.	Midyat	27	122	149
Acırlı Ç.P.L.	Midyat	33	70	103
Söğütlü Ç.P.L.	Midyat	62	90	152
Çavuşlu Ç.P.L.	Midyat	-	70	70
Akarsu Ç.P.L.	Nusaybin	38	57	95
Ömerli Ç.P.L.	Ömerli	103	228	331
TOPLAM		700	1.811	2.511

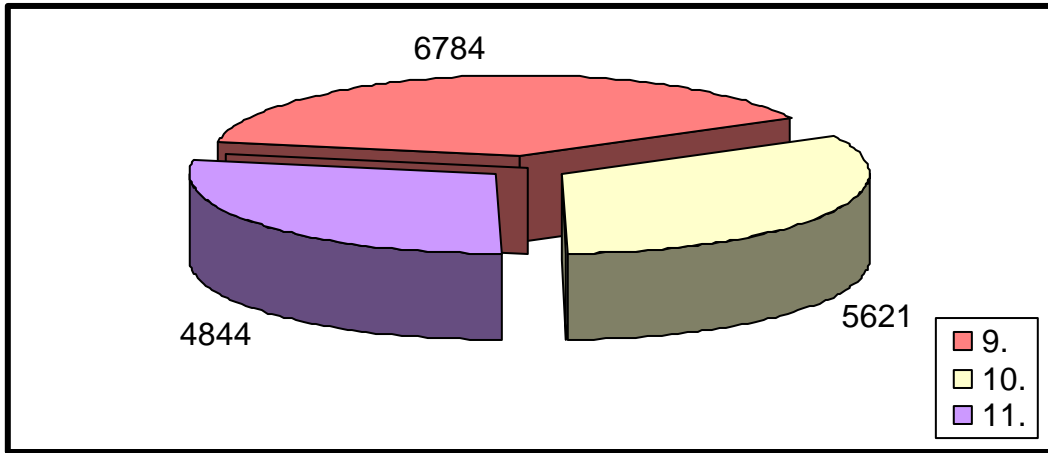
İl MEM İstatistikleri.

Grafik 28. Mardin İlinde Yer Alan Çok Programlı Liseler (2005-2006).

Diğer ilçelerde yer alan ÇPL'ler incelendiği zaman 2005- 2006 eğitim öğretim yılında bu okullarda 2.511 öğrencinin öğrenim gördüğü görülmektedir. Bu öğrencilerin 700'ü kız 1.811'ü erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Bu liselerde erkek öğrenci sayılarının kız öğrenci sayılarından fazla olduğu görülmektedir. Bu durum kızların eğitimine gerekli önemin verilmemesinden ve ÇPL'lerin meslek lisesi tarzında eğitim vermesi nedeniyle fazla tercih edilmemelerinden kaynaklanmaktadır.

2005-2006 eğitim öğretim yılında diğer ilçelerde yer alan 29 ortaöğretim kurumunda öğrenim gören öğrencilerin sınıflara göre dağılımları incelendiğinde 9. sınıflarda 6.784, 10. sınıflarda 5.621, 11. sınıflarda 4.844 öğrencinin öğrenimlerine devam ettikleri görülmektedir (Grafik 29). Diğer ilçelerde özel eğitim kurumu bulunmamaktadır. Bu durum buralarda öğrenim gören öğrencilerin eğitimi için olumsuz bir durumdur.

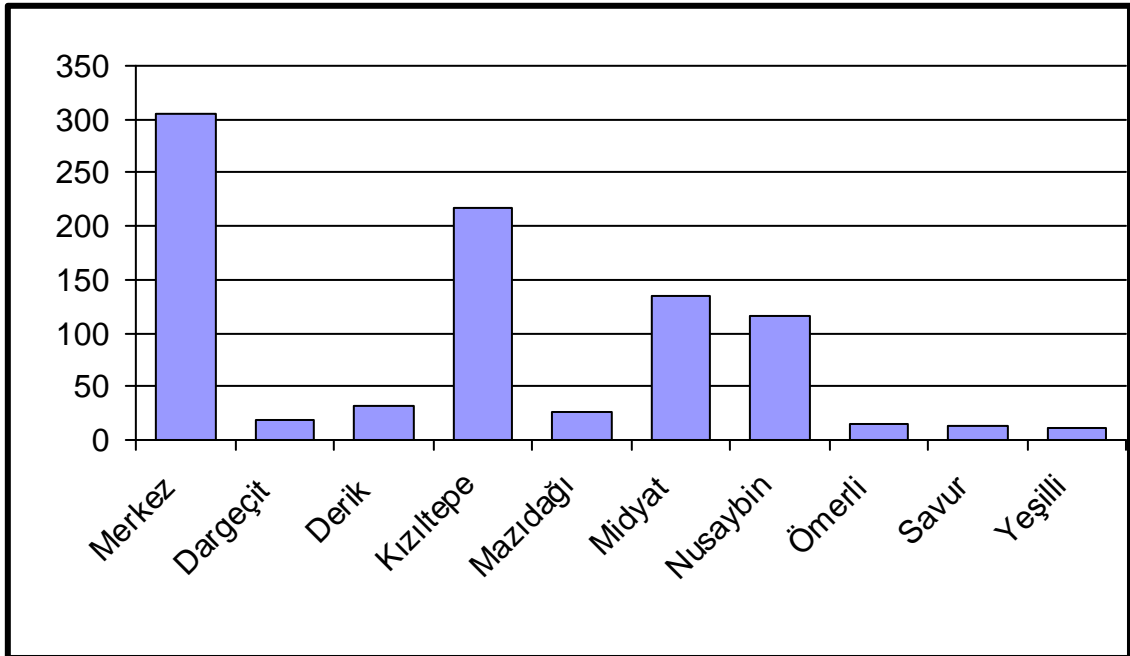
Grafik 29. Diğer İlçe Ortaöğretim Kurumları Sınıflarında Öğrenci Dağılımı (2005-2006).

Araştırmanın yapıldığı 2005-2006 eğitim öğretim yılında Mardin ilinde yer alan ortaöğretim kurumlarında 870 öğretmen görev yapmaktadır (Tablo 59, Grafik 30). Bu öğretmenlerin 291'i merkez ilçede, 18'i Dargeçit'te, 31'i Derik'te, 217'si Kızıltepe'de, 26'si Mazıdağı'nda, 132'si Midyat'ta, 116'sı Nusaybin'de, 15'i Ömerli'de, 13'ü Savur'da, 11'i ise Yeşilli'de yer alan ortaöğretim kurumlarında görev yapmıştır.

Tablo 59. Mardin İlinde Yer Alan Ortaöğretim Kurumları Öğretmen Dağılımı (2005-2006).

İlçe Adı	Öğretmen Sayısı	%'si
Merkez	291	33.4
Dargeçit	18	2.1
Derik	31	3.5
Kızıltepe	217	25.0
Mazıdağı	26	3.0
Midyat	132	15.2
Nusaybin	116	13.3
Ömerli	15	1.7
Savur	13	1.5
Yeşilli	11	1.3
TOPLAM	870	100.0

İL MEM İstatistikleri

Grafik 30. Mardin İlinde Yer Alan Ortaöğretim Kurumları Öğretmen Dağılımı (2005-2006).

II. MARDİN'DE YÜKSEKÖĞRETİMİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

Mardin'de eğitim faaliyetlerinin dağılımının incelendiği araştırmada değerlendirilecek son eğitim kademesini yükseköğretim oluşturmaktadır. Tarihi süreç içinde önemli uygarlıkların yerleşim alanı olan Mardin ilinde yükseköğretim faaliyetleri Dicle Üniversitesi bünyesinde kurulan Mardin Sağlık Yüksekokulu ve Mardin Meslek Yüksekokulunda devam etmektedir (Resim 8).

Resim 8. Mardin Meslek Yüksekokulu.

Dicle Üniversitesinin temelini 1966 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi bünyesinde öğretime açılan Diyarbakır Tıp Fakültesi ile 1973 yılında Diyarbakır'da kurulan Fen Bilimleri Fakültesi oluşturmaktadır. Önceleri Diyarbakır Üniversitesi olarak faaliyet gösteren üniversite 2547 sayılı yükseköğretim kanununun yürürlüğe girmesinden sonra 1982 tarihinde çıkarılan 41 sayılı kanun hükmünde kararname ile Diyarbakır Üniversitesinin adı Dicle Üniversitesi olarak değişmiştir.

2005-2006 eğitim öğretim yılında Dicle Üniversitesi bünyesinde 11 fakülte, 11 Meslek Yüksek okulu, 5 yüksekokul, 1 konservatuar,3 enstitü, 8 uygulama ve araştırma merkezi,1 eğitim ve araştırma hastanesi yer almaktadır²⁰⁷. Aynı yıl Dicle Üniversitesi bünyesinde yer alan birimlerde öğrenim gören öğrenci sayısı 18.191'dir.Bu öğrencilerin

²⁰⁷ www.dicle.edu.tr, 20.09.2006.

5.475'i kız, 12.716'sı erkek öğrencilerden oluşmaktadır²⁰⁸. Araştırma sahasında Dicle Üniversitesi'ne bağlı Mardin Sağlık Yüksekokulu ve Mardin Meslek Yüksekokulu öğrenim süreleri bakımından lisans ve ön lisans programları şeklinde incelenmiştir.

A) LİSANS PROGRAMLARI

Mardin Sağlık Yüksekokulu 1997–1998 öğretim yılından beri hemşirelik bölümü ile eğitim vermektedir²⁰⁹. Lisans düzeyinde eğitim veren Mardin Sağlık Yüksekokulu'nda hemşirelik bölümünde 2005–2006 eğitim öğretim yılında 163 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrencilerin sınıflara göre dağılımları incelendiğinde 1. sınıfta 41, 2. sınıfta 42, 3. sınıfta 38, 4. sınıfta ise 42 öğrenci öğrenim görmüştür.

Araştırma sahasına lisans amacıyla 35 ilden öğrenci gelmiştir. Öğrencilerin geldikleri illere göre dağılımları incelendiğinde 162 öğrencinin geldiği il tespit edilmiştir. Mardin Sağlık Yüksekokulu'na en fazla öğrenci Diyarbakır'dan gelmiş olup Diyarbakır'ı Mardin, Hatay, Osmaniye ve Adana illeri izlemektedir. Bu illerin dışında araştırma sahasına 30 farklı ilden öğrenci gelmiştir (Tablo 60, Grafik 31) .

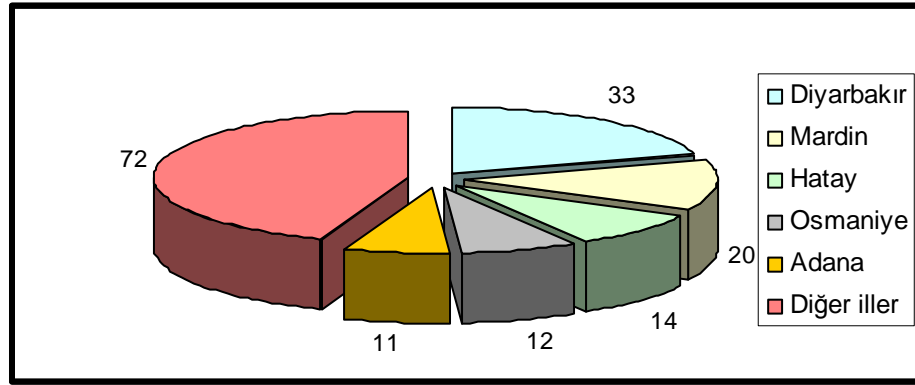
Tablo 60. Mardin SYO Öğrencilerinin Geldikleri İllere Göre Dağılımı (2005-2006)²¹⁰.

Yerleşim Yeri	Öğrenci Sayısı	Oran %
Diyarbakır	33	20
Mardin	20	12
Hatay	14	9
Osmaniye	12	7
Adana	11	7
Diğer İller	72	45
TOPLAM	162	100

²⁰⁸ 2005-2006 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, ÖSYM Yayınları, No:2006-1, Ankara, s.69.

²⁰⁹ Yaşayan Tarih Mardin, Mardin Valiliği, Resim Matbaası İstanbul, 1999, s. 251.

²¹⁰ Mardin Sağlık Yüksekokulu istatistiksel rakamları www.dicle.edu.tr adresinden alınmıştır (20.09.2006).

Grafik 31. Mardin SYO Öğrencilerinin Geldikleri İllere Göre Dağılımı (2005–2006).

Mardin Sağlık Yüksekokulunda öğrenim gören öğrencilerin %20'sini oluşturan 33 öğrenci Diyarbakır, %12'sini oluşturan 20 öğrenci Mardin, %9'unu oluşturan 14 öğrenci Hatay, %7'sini oluşturan 12 öğrenci Osmaniye, %7'sini oluşturan 11 öğrenci ise Adana ilinden gelmiştir.

Diğer iller başlığı altında incelenen 30 farklı ilden toplam 72 öğrenci %45'lik kısmı oluşturmaktadır. Bu iller İçel 8, Adıyaman, Elazığ, Gaziantep, Batman 6'şar, İzmir 4, Malatya, Şanlıurfa, Şırnak, Konya 3'er, Ankara, Antalya, Samsun, Uşak 2'şer, Ağrı, Erzincan, Erzurum, Kars, Kahramanmaraş, Amasya, Burdur, Çorum, Denizli, Isparta, Kayseri, Kırşehir, Manisa, Muğla, Ordu, Bartın 1'er öğrencinin geldiği il olmuştur.

Mardin Sağlık Yüksekokulunda 2005–2006 öğretim yılında 1'i yardımcı doçent doktor, 1'i öğretim görevlisi, 5'i okutman olmak üzere toplam 7 akademik personel ile eğitim faaliyetleri sürdürülmüştür. Ayrıca 1'i öğrenci işleri, 1'i hizmetli, 1'i kaloriferci, 1'i eğitim hemşiresi, 1'i yüksekokul sekreteri, 1'i raportör, 1'i de geçici işçi olmak üzere 7 idari personel eğitim faaliyetlerinde görev yapmıştır²¹¹.

A) ÖN LİSANS PROGRAMLARI

Araştırma sahasında bulunan Mardin Meslek Yüksek Okulu Güneydoğu Anadolu Projesi'nin faaliyete başlaması sonucunda oluşacak olan ara teknik eleman

²¹¹ www.dicle.edu.tr. (20.09.2006).

açığını kapatmak amacıyla 1987 yılında 3389 sayılı kanunla Dicle Üniversitesi Rektörlüğüne bağlı olarak kurulmuş ve 1988–1989 yılında öğretime başlamıştır²¹².

Mardin Meslek Yüksekokulu inşaat, elektrik, muhasebe, endüstriyel elektronik, makine, turizm ve otel işletmeciliği bölümleri ile eğitim vermektedir. Bu bölümde 2005–2006 öğretim yılında 61 kız, 396 erkek toplam 457 öğrenci öğrenim görmüştür (Tablo 61). Bu öğrencilerin 319’u normal, 138’i ise ikinci öğretimde eğitimleri sürdürmektedir. Yani Mardin Meslek Yüksekokulunda öğrenim gören öğrencilerin %70’i normal, %30’u ise ikinci öğretimde öğrenim görmüştür. En fazla öğrenci ikinci öğretim elektrik 1. sınıfta yer alırken, en az öğrenci ise normal öğretimli endüstriyel elektronik 2. sınıfta yer almaktadır.

Tablo 61. Mardin MYO Öğrencilerinin Bölümlere Göre Dağılımı (2005-2006).

Bölüm	Eğitim Şekli	1. Sınıf		2. Sınıf		Genel Toplam	
		K	E	K	E	K	E
İnşaat	Normal	7	36	-	23	7	59
Elektrik	Normal	-	42	3	43	3	85
Elektrik	İkili	5	53	1	24	6	77
Muhasebe	Normal	13	20	6	17	19	37
Muhasebe	İkili	12	32	2	9	14	41
End. Elektronik	Normal	1	35	-	9	1	44
Makine	Normal	5	31	-	12	5	43
Turizm ve Otel İşlet.	Normal	6	10	-	-	6	10
TOPLAM		49	259	12	137	61	396

Kaynak: Mardin MYO Öğrenci İşleri İstatistikleri.

Mardin Meslek Yüksekokulu’nda, 2005–2006 öğretim yılı verilerine göre 457 öğrenci öğrenim görmektedir. Öğrencilerin geldikleri illere göre dağılımları incelendiğinde 447 öğrencinin geldiği il tespit edilmiştir. Mardin Meslek Yüksekokulunu %74’lük oran ile en fazla Mardinli öğrenciler tercih etmiştir. Mardin’i Diyarbakır, İstanbul, Şırnak ve İzmir illeri izlemektedir. Bu illerin dışında Mardin’e 17 farklı ilden de öğrenci gelmektedir. (Tablo 62, Grafik 32).

²¹² www.dicle.edu.tr, 20.09.2006.

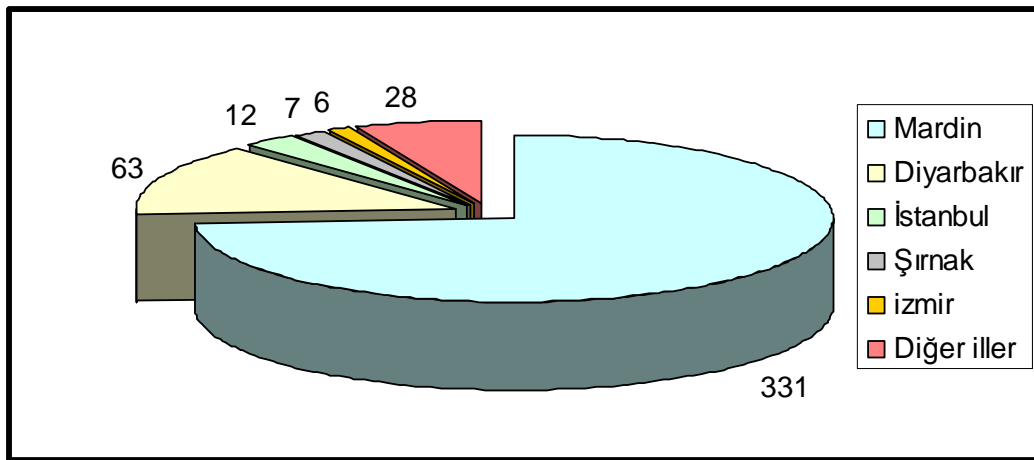
Tablo 62. Mardin MYO Öğrencilerinin Geldikleri İllere Göre Dağılımı
(2005-2006).

Yerleşim Yeri	Öğrenci sayısı	Oran %
Mardin	331	74
Diyarbakır	63	14
İstanbul	12	3
Şırnak	7	2
İzmir	6	1
Diğer iller	28	6
TOPLAM	447	100

Kaynak: Mardin MYO Öğrenci İşleri İstatistikleri.

Araştırma sahasına ön lisans amacıyla 22 ilden öğrenci gelmiştir. Öğrencilerin %74'ünü oluşturan 331 öğrenci Mardin, %14'ünü oluşturan 63 öğrenci Diyarbakır, %3'ünü oluşturan 12 öğrenci İstanbul, %2'sini oluşturan 7 öğrenci Şırnak, %1'ini oluşturan 6 öğrenci ise İzmir ilinden gelmiştir.

Diğer iller başlığı altında incelenen 17 farklı ilden toplam 28 öğrenci ise %6'lık kısmı oluşturmaktadır. Bu iller Şanlıurfa ve Batman 4'er; Ankara 3, Adana, Adıyaman, İçel 2'şer; Elazığ, Gaziantep, Kars, Kahramanmaraş, Muş, Bolu, Hatay, Kastamonu, Kayseri, Van ve Osmaniye ise 1'er öğrencinin geldiği il olmuştur.

Grafik 32. Mardin MYO Öğrencilerinin Geldikleri İllere Göre Dağılımı.
(2005-2006).

Mardin Meslek Yüksekokulunda 2005–2006 öğretim yılında 2’i yardımcı doçent doktor, 4 öğretim görevlisi ve 7 okutman olmak üzere toplam 13 akademik personel ile eğitim verilmiştir. Ayrıca 1’i yüksek okul sekreteri, 1’i şef, 3’ü memur, 4’ü hizmetli ve 2’si geçici işçi olmak üzere 11 idari personel eğitim faaliyetlerine katkıda bulunmuştur²¹³.

Yüksekokul, 62 dönümlük alan üzerinde kurulmuş olan bina ve tesislerde 20 derslikte eğitim vermektedir. Yüksekokula ait 1 kapalı spor salonu ve kredi yurtlar kurumu tarafından işletilen 400 yataklı kapasiteye sahip öğrenci yurdu bulunmaktadır²¹⁴.

---

²¹³ Mardin M.Y.O. Öğrenci İşleri İstatistikleri.

²¹⁴ Yaşayan Tarih Mardin, s.247.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Mardin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin doğusunda yer alan bir ilimizdir. İlde merkez ilçeden başka 9 ilçe bulunmaktadır. İldeki eğitim faaliyetlerinin yer aldığı araştırmada eğitim faaliyetleri ilk, orta ve yüksek öğretim kademelerinde ayrı ayrı ele alınmış, eğitimin durumu ortaya konulup çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır.

Araştırma sahasında yüzey şekillerinin eğitim üzerine etkisi özellikle ilköğretim kademesinde kendini hissettirmiştir. Kırsal yerleşmelerde arazinin engebeli ve dağınık oluşu, eğitimin gelişimini güçleştirmiştir. Bununla birlikte arazinin düz ve ulaşımın kolay olduğu sahalarda taşınmalı eğitim uygulaması ile eğitimin kalitesi yükseltilmeye çalışılmıştır.

Mardin ilinde nüfusun önemli bir kısmı kırsal yerleşmelerde yaşamaktadır. Nitekim 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre bu oran %45 civarındaydı. Bunun sonucu olarak da Mardin ilinde yer alan 617 ilköğretim okulundan 508'i kırsal yerleşmelerde yer almaktaydı. Nüfusun %45'inin yer aldığı kırsal yerleşmelerde ilköğretim okullarının %82'si yer almıştır. Ancak kırsal bölgelerde eğitimin kalitesi önemli bir sorun teşkil etmektedir. Alınan çeşitli önlemler ile eğitimin kalitesi artırılmaya çalışılmaktaysa da kırsal yerleşmelerin dağınık ve az nüfuslu oluşu, öğrenci ve öğretmen yetersizliği alınan önlemleri etkisiz hale getirmektedir.

Mardin'de eğitim kurumlarının sayısal artışı il olmasından sonra hızlanmıştır. Cumhuriyet devrinde il olan Mardin'de 1923 yılında 2 olan okul sayısı, 1973'te 502'ye 1987'de ise 796'ya kadar yükselmiştir. Daha sonraki yıllarda yapılan düzenlemelerle bu sayı azalmış ve 2005–2006 eğitim öğretim yılında 617'ye gerilemiştir. Şüphesiz eğitim kurumlarındaki bu sayısal gerileme eğitimi geliştirme çalışmalarının bir sonucudur. Eğitim kalitesinin istenilen seviyede olmadığı kırsal yerleşmelerdeki bazı okulların kapatılarak, öğrencilerinin taşınmalı eğitim uygulaması ile merkezi okullara taşınması, göç, okul onarımı, yatılı olarak eğitim veren okulların açılması ve öğrenci yetersizliğinden dolayı BSİO'ların kapatılması bu sayısal düşüşün önemli sebeplerindendir.

Mardin ilinde kırsal nüfus oranı %45 olarak tespit edilmiştir. Ancak ilköğretim okullarının yerleşim birimlerine dağılımına bakıldığında %82'lik bir dağılım ortaya çıkmaktadır. Yani kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarının oranı kırsal nüfusun

oranından fazladır. Bu durum sonucunda kırsal yerleşme ve şehirselleşme ve şehirselleşme ilköğretim okullarının sınıf öğrenci yoğunlukları arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Araştırma sahasında yer alan 617 ilköğretim okulundan 265'inde ikili öğretim uygulaması yapılmaktadır. Bu okullar il genelindeki okulların %43'ünü oluşturmaktadır. Bu sayı yüksek olmakla beraber eğitimin kalitesi bakımından olumsuzluk teşkil etmektedir. Bu nedenle ikili öğretim veren okulların azaltılması yoluna gidilmelidir. Okul ve derslik sayıları artırılarak öğrencilerin her türlü ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılayabilecekleri, zaman bakımından sıkıştırma olmayan normal öğretim uygulamasına geçilmelidir.

Araştırma sahasında birleştirilmiş sınıf uygulaması yapan 422 ilköğretim okulu bulunmaktadır. Bu okullar il genelindeki okulların %68'ini oluşturmaktadır. Her sınıf için genel olarak birkaç öğrencinin bulunduğu ve öğrencilerin toplam sayılarının okul açılabilmesi için yeterli olmadığı alanlarda birleştirilmiş sınıf uygulamasına gidilmiştir. Ancak birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında eğitimin kalitesi düşük olmaktadır. Kendi yaş grubu dışındaki çocuklarla aynı sınıfta eğitim gören öğrenciler verimli eğitim alamamakta ve eğitimde istenilen hedeflere ulaşamamaktadır. Bu nedenle çağdaş anlamda bir eğitimin verilemediği bu okullardan mümkün olduğunca vazgeçilerek, normal sınıf uygulamasına geçilmesi için pansiyonlu, yatılı ve taşınmalı ilköğretim okulları yaygınlaştırılmalıdır.

Türkiye'de 2005–2006 eğitim öğretim yılında 300 YİBO ve 282 PİO eğitim vermekteydi. Mardin ilinde ise 9 YİBO ve 1 PİO bulunmaktaydı. Bulduğu yerde maddi imkânsızlıklar içinde bulunan ve taşıma olanağı olmayan yerleşim birimindeki öğrencilere eğitim öğretim imkanı sağlayan YİBO'ların sayısı artırılarak BSİO problemi kısmen çözüme kavuşturulabilir.

2005–2006 eğitim öğretim yılında Mardin ili ilköğretim okullarında görev yapan 4.045 öğretmenin 2.680'i şehir merkezinde, 1.365'i ise kırsal yerleşmelerdeki ilköğretim okullarında çalışmaktadır. Ancak ilköğretim okullarının %82'sinin yer aldığı kırsal yerleşmelerde öğretmen ihtiyacı belirgin bir şekilde kendini hissettirmektedir. Bu duruma çözüm amacıyla ihtiyaç kapsamında sözleşmeli, ücretli ve vekil öğretmen alımlarıyla kapatılmaya çalışılan öğretmen açığı özellikle kırsal yerleşmelerde yer alan ilköğretim okullarında eğitimin kalitesi bakımından olumsuzluklar teşkil etmektedir.

Fiziki yetersizlik içinde olan kırsal yerleşme ilköğretim okullarında görev alan ücretli veya vekil öğretmen, eğitim fakültesi dışındaki okullardan mezun ve gerekli formasyon eğitimi almamış ise bu durum eğitimde istenilen hedeflere ulaşmayı engellemektedir. Nitekim araştırma sahasında yeterli sayıda eğitim fakültesi mezunu olmadığından diğer fakülte ve ön lisans programından mezun kişilerden de alım olmaktadır. Bu durumda eğitimde istenilen hedeflere ulaşmayı güçleştirmektedir. Bu duruma çözüm amacıyla öğretmen açığının kapatılması gerekmekte ve bu doğrultuda vekil ve ücretli öğretmen alımlarıyla kapatılmaya çalışılan öğretmen açığının daha etkili yöntemlerle çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

Araştırma sahası okullarında derslik, laboratuvar, kütüphane, spor salonu gibi fiziki yetersizlikler söz konusudur. Özellikle kırsal kesimde bu yetersizlikler belirgin bir şekilde hissedilmektedir. Kırsal kesimde öğrencilerin teknolojiyle tanışabileceği en önemli yer okullardır. Başta bilgisayar olmak üzere, deney ve gözlemlere tanık olabileceği bir okul ortamının varlığı öğrencinin eğitimine daha olumlu katkı sağlayacaktır.

Mardin ilinde her yönüyle fiziki yeterliliğe sahip bir okul ortamı yeterli sayıda bulunmamaktadır. Bunu sağlayabilmek için halk bilinçlendirilmeli, devletin olanakları halkın desteğiyle bütünleştirilmelidir. Bu sayede gerek öğretmen eksikliğinin, gerek derslik ve araç-gereç yetersizliğinin giderilmesi kolaylaşacaktır. Okulların derslik, laboratuvar, kütüphane, spor salonu, ders araç-gereci gibi eksikliklerinin imkanlar dahilinde tamamlanarak; birbirine yakın okulların spor salonu, kütüphane v.b. belirli alanların ortak kullanıma açılması; ders araç ve gereçlerinin okullar arasında ödünç kullanımının sağlanması, fiziki yetersizlik ile ilgili sorunları azaltacaktır.

Araştırma sahasında 10.807 öğrenci taşınmalı eğitimden yararlanmaktadır. Nüfusu az ve dağınık yerleşim birimlerindeki ilköğretim çağı çocuklar ile ilk beş sınıfı kendi köylerinde bulunan BSİO'larda tamamlayan öğrenciler, daha sonraki eğitimlerini taşınmalı eğitim uygulaması ile devam ettirmektedir. Fakat zorunluluktan öteye gidememekte ve ortaöğretime geçişlerde çok büyük düşüşler gözlenmektedir.

Taşınmalı eğitim uygulamasından yararlanan öğrenciler uyum sorunu yaşamakta, kısıtlı zaman nedeniyle de ders dışı sosyal etkinliklere katılamamaktadır. Bunun sonucunda da öğrencilerin eğitime bakışı olumsuz etkilenmektedir. Öğrencilerin, yaşadıkları sorunların giderilmesi için okul-öğretmen-aile arası iletişimin güçlü

tutulması gereklidir. Öğrencilerin okul saatleri dışındaki sosyal etkinliklere katılmaları sağlanmalıdır.

Ortaöğretim kurumlarının dağılımında merkez ilçe ve Midyat'ta dikkat çekici bir yoğunlaşma gözlenmektedir. Nitekim 2005–2006 eğitim öğretim yılında ilde bulunan 42 lisenin 24'ü bu ilçelerde yer almıştır. Diğer bir ifade ile ortaöğretim kurumlarının %57'si, öğrenci sayısının ise %38'i bu ilçelerde bulunmaktadır. Bu durum burada öğrenim gören öğrencilerin eğitimi için önemli bir avantajdır.

İl toplam nüfusunun %67'lik kısmına sahip olan diğer 8 ilçede, 2005–2006 eğitim öğretim yılında 18 ortaöğretim kurumu bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile ortaöğretim kurumlarının %43'ü öğrenci sayısının ise %62'si diğer 8 ilçede yer almaktadır. Bu durum okulların öğrenci yoğunluğunu artırarak verilen eğitimin kalitesinin düşmesine neden olmakta ve ortaöğretim okul çağı nüfusunun eğitimden yeterince yararlanmasını engellemektedir. Nitekim öğrencilerin %62'sinin yer aldığı diğer 8 ilçede, ortaöğretim kurumlarının %43'ünün bulunmuş olması buralarda ortaöğretim okullaşma oranının düşük olduğunu göstermektedir. Özellikle nüfusu hızla artan şehir merkezlerindeki ortaöğretim okulları ihtiyacı karşılamakta zorlanmakta ve mevcut okulların sınıflarındaki öğrenci sayıları da ortalamanın çok üzerindedir. Bu duruma çözüm amacıyla bazı okullarda fazla kullanılmayan mekânlar düzenlenerek sınıf haline dönüştürülmeli ve gerek şehir merkezinde, gerekse de nüfusun büyük çoğunluğunun ikamet ettiği kırsal yerleşmelerde ortaöğretim kurumlarının artırılması gerekmektedir.

2005–2006 eğitim öğretim yılında Mardin ilinde yer alan 42 ortaöğretim kurumunda 22.993 öğrenci öğrenim görmüştür. Bu öğrencilerin 6.837'si kız, 16.156'sı ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Ortaöğretim öğrencilerinin, ilköğretim öğrenci sayısına oranının düşük olduğu dikkati çekmektedir. Özellikle öğrenci cinsiyet dağılımında belirgin bir şekilde gözlenen bu düşüşün sebebi ise ortaöğretimin zorunlu olmamasından dolayı kız çocuklarının eğitimine gerekli önemin verilmemesi, bazı ailelerin gelir düzeyindeki düşüklük ve ilde hüküm süren geleneksel değerlerden kaynaklanmaktadır. Bu duruma çözüm amacıyla okumanın yararları ailelere aktararak halkı bu konuda bilinçlendirmek ve ekonomik durumu yetersiz ailelere maddi destek sağlanarak, eğitimin devamı sağlanmalıdır.

Eğitim sisteminin en üst basamağını yüksek öğretim kademesi oluşturmaktadır. Araştırma sahasında Dicle Üniversitesi bünyesinde 1997-1998 eğitim öğretim yılında açılan Mardin Sağlık Yüksekokulu ve 1988-1989 eğitim öğretim yılında açılan Mardin Meslek Yüksekokulu bulunmaktadır.

Yüzyıllarca çeşitli etnik ve dini grupların ortak yaşam alanı olan tarihi Mardin ilinde, 28 Mayıs 2007 tarih ve 5662 sayılı Yüksek Öğretim Kurumları Teşkilatı Kanunu ile kurulan Mardin Artuklu Üniversitesi bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı Ahmet Neğdet Sezer tarafından onaylanan ve Türkiye’de yeni kurulan 17 üniversite arasında yer alan Mardin Artuklu Üniversitesi bünyesinde 8 yeni fakültenin kurulacağı belirlenmiştir. Bu durum şehrin tarihi ve kültürel kaynaklarının araştırılması bakımından şehre fayda sağlayacağı gibi burada yaşayan öğrencilerin büyük çoğunluğunun ortaöğretim sonrası eğitimlerine devam etmelerini sağlayacaktır. Ayrıca şehrin sosyal ve kültürel gelişimine katkıda bulunduğu gibi ekonomik olarak da şehre fayda sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

ALİOĞLU E. Fusun, Mardin Şehir Dokusu ve Evler, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003.

AKYÜZ Gabriyel, Mardin İli'nin Civar Köylerinde ve İlçelerinde Bulunan Kiliselerin ve Manastırların Tarihi, Resim Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 1998.

AKYÜZ Yahya, Türk Eğitim Tarihi, (Başlangıçtan 1999'a), Alfa Yayınları, İstanbul, 1999.

BAŞARAN İbrahim Ethem, Türkiye Eğitim Sistemi, Yargıcı Matbaası, Ankara, 1996.

DOLAPÖNÜ Hanna, Tarihte Mardin, (Haz: Cebrail AYDIN), İstanbul, 1972.

ERGÜN Mustafa, Atatürk Devri Türk Eğitimi, Ocak Yayınları, İkinci Baskı, Ankara, 1997.

Görsel Türkiye Ansiklopedisi, Görsel Yayınlar, Yazır Matbaacılık, İstanbul, C.5., 1985.

GÖYÜNÇ Nejat, XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı, Türk Tarihi Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.

İl-İl Yurdumuz Türkiye İller Ansiklopedisi, Milliyet Doğan Gazetecilik A.Ş., İstanbul, C.2., 2005.

KOÇER Hasan Ali, Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992.

KODAMAN Bayram, Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

KURNAZ Şefika, Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992.

KÜRKÇÜOĞLU Ö., Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi 1/2 Atatürk İnkılâpları, II. Baskı, Yükseköğretim Kurulu Yayınları, Ankara, 1989.

MANER Çiğdem, Binyılların Tanığı Mardin ve Çevresi Gezi Rehberi, Marev Yayınları, İstanbul, 2006.

ÖZKAN Salih, Türk Eğitim Tarihi, Tolunay Yayınları, Niğde, 1997.

ÖZTÜRKATALAY Latif, Mardin ve Mardinliler, Seçil Ofset Matbaacılık, Ambalaj Sanayi ve Ticaret Ltd, İstanbul, 1995.

ŞİŞMAN Adnan, Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi'nin Kuruluşu ve İlk Eğitim Yılları, (1868-1871), Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1989.

TUTSAK Sadiye, İzmir'de Eğitim ve Eğitimciler (1850-1950), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

Dergiler-Makaleler-Tezler

ARI Asım, "Taşımali İlköğretim Uygulaması (Uşak Örneği)", Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Ankara, 2003, C.23, s.104.

-----İlköğretim Uygulamalarının Değerlendirilmesi (Normal, Taşımali ve Yatılı ilköğretim Okullarının Karşılaştırılması), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, 2000.

ERGÜL Hüseyin Fazlı, ERDOLU Fatih, "Cumhuriyete Kadar Türk Hâkimiyeti Dönemlerinde Mardin'de Eğitim ve Eğitim Kurumları", I Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri, İmak Ofset Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti. İstanbul, 2006, s.490.

GÜNAL Veysi, Mardin'in İktisadi Coğrafyası, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa, 1999.

HALİFEOĞLU F. Meral, DALKILIÇ Neslihan, Editör: Filiz ÖZDEM, "Midyat, Kızıltepe, Savur, Derik, Dargeçit", Taşın Belleği Mardin, Yapı Kredi Yayınları, I Baskı, İstanbul, 2005, s.283-301.

MADEN Ahmet Mümtaz, Olivier'ye Göre Anadolu (Birecik, Şanlıurfa, Mardin, Nusaybin), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2001.

MARDİN, Cumhuriyetten Önce ve Sonra, C.H.P. Mardin Halk Evi Yayınları, S.5., İstanbul, 1938.

OKTAR Tiğince, GENÇ Hamdi, "Osmanlı-ABD İlişkileri Bağlamında Mardin Sancağında Faaliyet Gösteren ABD'ye Ait Eğitim ve Sağlık Kurumları", I Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri, İmak Ofset Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti. İstanbul, 2006, s.497-499.

ÖZTÜRK Uğur, XX. Yüzyılda Mardin Tarihi ve İnanç Coğrafyası, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 1997.

SAKAOĞLU Necdet, Editör: Filiz ÖZDEM, "Mardin'de Cumhuriyet Yılları", Taşın Belleği Mardin, Yapı Kredi Yayınları 2274, I. Baskı, İstanbul, 2005, s.136-138.

SOYUKAYA Nevin, Editör: Filiz ÖZDEM, “Midyat, Nusaybin, Ömerli, Mazıdağı, Yeşilli,” Taşın Beleşi Mardin, Yapı Kredi Yayınları I. Baskı, İstanbul, 2005, s.265.

TURAN Kemal “Türk Eğitim Sisteminde Zorunlu Eğitim Süresinin Artırılmasının Mesleki Eğitim Merkezlerine Olan Etkisinin Değerlendirilmesi”, Türk Dünyası Araştırmaları, İstanbul, 2006, S. 162, s.12.

TUTSAK Sadiye, “Osmanlı Devrinden Cumhuriyet Türkiye’sine Miras Kalan Ortaöğretim Kurumunun Gelişimi”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 2001, S.135.

YALÇINKAYA Mehmet Alaaddin, “Avrupalı Seyyahlara Göre Mardin ve Çevresinin Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Durumu (1800–1850)”, I Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri, İmak Ofset Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti. İstanbul, 2006, s.480.

YALDUZ Esat Abdullah, Uşak’ta Eğitimin Dağılışı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, 2003.

YAŞAR Mehmet Ali “19. Yüzyılın İkinci Yarısında Mardin (Salnâmelere Göre)”, I Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri, İmak Ofset Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti. İstanbul, 2006, s.646-649.

YUVALI Abdulkadir, “Artukoğulları Döneminde Mardin’deki Maddi Kültür Unsurları”, I Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri, İmak Ofset Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti. İstanbul, 2006, s.29.

İstatistikler

Dicle Üniversitesi, Mardin MYO Öğrenci İşleri İstatistikleri, Mardin, 2006.

2000 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, DİE Matbaası, Ankara, 2002.

1987 Mardin İl Yıllığı, Mardin Valiliği, İstanbul, 1987.

Mardin Meteoroloji Müdürlüğü İstatistikleri, Mardin, 2006.

Mardin Milli Eğitim Müdürlüğü İstatistikleri, Mardin, 2006.

Milli Eğitim Bakanlığı, 2001 Yılı Başında Milli Eğitim, Ankara, 2000.

2005–2006 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, ÖSYM Yayınları, No: 2006-1 Ankara, 2006.

2000 Yılı Nüfus Sayım Sonuçları, İl Nüfus Müdürlüğü, Mardin, 2006.

Internet Kaynakları

AYTAŞ Gıyasettin, Osmanlı Devletinde Eğitim Sistemi, <http://gazi.edu.tr> (1.3.2007).

ERGÜN Mustafa, Medreseden Mektebe Osmanlı Eğitim Sisteminde Değişme, <http://egitim.aku.edu.tr/ergun3.htm> (20.09.2006).

GELİŞLİ Yücel, “Darülfünun’un Kuruluşu ve Gelişimi”, Milli Eğitim Dergisi, S.143, www.meb.gov.tr (1.3.2007).

TÜRER Ali, Osmanlı Devletinden Türkiye Cumhuriyetine İlköğretim Düşüncesi, <http://Public.cumhuriyet.edu.tr>. (1.3.2007).

www.dicle.edu.tr. (20.09.2006).

www.mardin.gov.tr. (10.11.2006).

www.meb.gov.tr. (10.11.2006).

Komisyon Eserleri

Kültür ve Turizm Envanteri Mardin, Mardin Valiliği, 2000.

Yaşayan Tarih Mardin, Mardin Valiliği Yayınları, Resim Matbaası, İstanbul, 1999.